

**T.C.**  
**AMASYA ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TARİH ANA BİLİM DALI**

**MOUROUZİ AİLESİ VE ALEKSANDR MOUORUZİ’NİN EFLÂK-  
BOĞDAN VOYVODALIKLARI**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Elif GÜMÜŞ**

**AMASYA**  
**Haziran – 2024**

**T.C.**  
**AMASYA ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TARİH ANABİLİM DALI**

**MOUROUZİ AİLESİ VE ALEKSANDR MOUROUZİ’NİN**  
**EFLÂK-BOĞDAN VOYVODALIKLARI**

**Hazırlayan**  
**Elif GÜMÜŞ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışmanı**  
**Doç. Dr. Hadi BELGE**

**AMASYA 2024**

## TEZ ONAY SAYFASI

Elif GÜMÜŞ tarafından hazırlanan “MOUROUZİ AİLESİ VE ALEKSANDR MOUROUZİ’NİN EFLÂK-BOĞDAN VOYVODALIKLARI” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 25/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

### Jüri

### İmza

Danışman : Doç. Dr. Hadi BELGE

.....

Üye : Prof. Dr. Sezai BALCI

.....

Üye : Doç. Dr. Levent KÜÇÜK

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../2024

.....

**Doç. Dr. Hasan YERKAZAN**

**Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü**

## ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

..../06/2024

Elif GÜMÜŞ

İmza

## ÖZET

### MOUROUZİ AİLESİ VE ALEKSANDR MOUROUZİ’NİN EFLÂK-BOĞDAN VOYVODALIKLARI

Elif GÜMÜŞ

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2024

Danışman: Doç. Dr. Hadi Belge

Eflâk ve Boğdan’ın idaresi boyar adı verilen yerli prensler aracılığı ile gerçekleştirilmiş ve bu durum Dimitri Kantemir’in Ruslarla iş birliğinin anlaşıldığı 1711 yılına kadar devam etmiştir. Yerli boyarlara güveni kırılan Osmanlı Devleti Eflâk ve Boğdan idaresini Fenerli Rumlara emanet etmiştir. Memleketeyn voyvodaları, 1821 yılındaki Yunan isyanına kadar birçoğu daha önceden Divân-ı Hümâyûn tercümanlığı yapmış olan Fenerli beylerin üzerinde kalmıştır. Özellikle Fenerli Beyler döneminde Eflâk ve Boğdan Babıalı’nın Avrupa’daki gelişmelerle ilgili haber kaynağı haline gelmiştir. Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarındaki egemenliği ve sınır güvenliği bakımından son derece stratejik bir nokta olan Eflâk ve Boğdan aynı zamanda İstanbul’un, sarayın ve genel olarak imparatorluğun tahıl ve küçükbaş hayvan ihtiyacını karşılayan kapasitesi ile ekonomik bir değer de taşımıştır. Bütün bu öne çıkan özellikleri ile Eflâk-Boğdan, Osmanlı Devleti ile Rusya ve Avusturya arasında politik bir rekabet ve çatışma alanı haline gelmiştir. Özellikle 18. yüzyılın sonları ve 19.yüzyılın başlarında bu nüfuz çekişmesi daha belirginleşmiştir. Bu çalışmada bahsi geçen dönemde, Eflâk ve Boğdan’da voyvodalık sorumluluğunu üstlenmiş Aleksandr Mourouzi’nin bürokratik yaşamı incelenmiştir. Fenerli bir aile olan Mourouzilerin bir üyesi olarak Aleksandr Mourouzi, Zıştovi ve Yaş Antlaşmaları’nda mükaleme tercümanlığı görevini üstlenmiş ardından da kısa aralıklarla birkaç kez Eflâk ve Boğdan voyvodalığı yapmıştır. Onun bürokratik yaşamı yalnızca Eflâk ve Boğdan için değil aynı zamanda Osmanlı Balkanları, Avrupa’daki gelişmeler ve Batılı devletlerle olan ilişkilerin tarihi için de çok önemli detayları barındırmaktadır.

*Anahtar Kelimeler: Aleksandr Mourouzi, Eflâk-Boğdan, Voyvoda, Osmanlı, Rusya*

## ABSTRACT

### MOUROUZİ FAMILY AND ALEKSANDR MOUROUZI'S WALLACHI-MOLDISH VOIVODOMS

Elif GÜMÜŞ

Amasya Üniversitesi, Institute of Social Sciences

Department of History, M.A, June/2024

Supervisor: Assoc. Prof. Hadi Belge

The administration of Wallachia and Moldavia, was carried out through local princes called boyars, and this situation continued until 1711, when Dimitri Kantemir's competition with the Russians was understood. The Ottoman Empire, whose trust in the local boyars was broken, entrusted the administration of Wallachia and Moldavia to the Phanariot Greeks. Memleketeyn voivodes remained above the Phanariot gentlemen, many of whom had previously served as Divân-ı Hümâyûn translators, until the Greek rebellion in 1821. Especially during the period of the Phanariot gentlemen, Wallachia and Moldavia became the Babıali source of news about developments in Europe. Because, regular reports were sent to the palace in İstanbul about the new order that emerged after the French Revolution, changing borders and endless wars. Wallachia and Moldavia, which were extremely strategic points in terms of the Ottoman Empire's sovereignty and border security in the Balkan lands, also had an economic value with their capacity to meet the grain and cattle needs of İstanbul, the palace and the empire in general. With all these prominent features, Wallachia-Moldavia has become an area of political competition and conflict between the Ottoman Empire and Russia and Austria. This struggle for influence became more evident, especially in the late 18th century and early 19th century. In this study, the bureaucratic life of Aleksandr Mourouzi, who assumed responsibility as voivode in Wallachia and Moldavia, was examined during the mentioned period. As a member of the Mourouzi family, a Phanariot family, Aleksandr Mourouzi served as the translator of the Treaties of Sistovy an Iași, and then served as voivode of Wallachia and Moldavia several times in short intervals. His bureaucratic life contains very important details not only for Wallachia and Moldavia, but also for the Ottoman Balkans, developments in Europe and the history of relations with Western states.

*Keywords: Aleksandr Mourouzi, Wallachia-Moldova, Voivode, Ottoman, Russia*

## ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti 18. yüzyıl boyunca iç ve dış bunalımlarla uğraşmak mecburiyetinde kalmıştır. Özellikle Rusya'nın bu dönemde takip ettiği genişleme politikası ve sıcak denizlere inme siyaseti Balkanlar, Karadeniz ve Boğazlarla daha yakından ilgilenmesine neden olmuş ve bu agresif ve yayılmacı eğilim Osmanlı Devleti kadar Avrupa devletlerini de olumsuz etkilemiştir. Çıkarlar göz önüne alındığında Avrupalı devletler zaman zaman Osmanlı Devleti ile birlik olarak Rusya karşısında yerini almış, zaman zaman da karşıt güç olarak Rusya ile birlikte hareket etmişlerdir. Bu dönemde Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyası üzerindeki egemenliğini kaybetmemek için büyük uğraşlar vermiş ne var ki Küçük Kaynarca Antlaşması ve Yaş Antlaşması gibi anlaşmaları imzalamak zorunda kalarak Rusya'nın artarak hissedilen baskısını zayıflatma imkânı bulamamıştır. Dahası Fransız İhtilali'nin fikrî ve siyasî etkilerinin de Balkanlarda hissedilmeye başlanması ile bu coğrafyada tutunabilmek hiç de kolay olmamıştır.

İhtilalin akımlarının önce isyanlara ardından savaflara evrilmesi Balkan coğrafyasını, özellikle Eflâk ve Boğdan'ı derinden etkilemiştir. Sınırlarını muhafaza etmek ve egemenliğini korumak gayretinde olan Osmanlı Devleti askeri, politik ve ekonomik bir mücadele vermek durumunda kalmıştır. Şüphesiz bu çerçevede Memleketeyn voyvodalığını üstlenecek yöneticilerin kişiliği ve yetenekleri önemli hale gelmiştir. Bu en debdebeli dönemde Eflâk ve Boğdan'ın idaresi Fenerli Rumlara emanet edilmiştir. Fenerli Rumlar ise milli bir devlet kurmaya çalışmak ile vatandaşı oldukları Osmanlı Devleti'ne sadık kalmak; Yunanlılık bilincini ve kimliğini inşa etmeye çalışmak ile Osmanlı kalmak arasında derin çelişkiler yaşamışlardır.

Osmanlı bürokrasisinde, tercüme hizmetlerinde ve bilhassa Eflâk ve Boğdan'ın idaresinde tercümanlık, kapıkethüdalığı ve voyvodalık gibi çok önemli sorumluluklar üstlenmiş olan Mourouziler, Fenerlilerin yukarıda bahsedilen hizmetlerini ve yaşamış oldukları çelişkileri örnekleyen bir aile konumundadırlar. Aleksandr Mourouzi ise aile içinde bu gözlem ve tespitleri en net biçimde yapabileceğimiz bir bürokratik kişilik olarak karşımızda durmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, değerli vaktini, ilgisini ve emeğini esirgemeyen, çalışma süresince sabırla ve özenle her türlü kolaylığı sağlayarak kütüphanesini bana açan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Hadi

BELGE'ye sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca eğitim sürecim boyunca yanımda olarak emeklerini esirgemeyen aileme sevgilerimi, bu süreçte bana destek olan arkadaşlarıma ve içtenlikle yardımcı olan sayın Kevın Tarkan Erbil ve ailesine teşekkürlerimi sunarım.

Elif GÜMÜŞ

Amasya/2024



## İÇİNDEKİLER

|                          |     |
|--------------------------|-----|
| ETİK BEYAN SAYFASI ..... | i   |
| ÖZET .....               | ii  |
| ASBTRACT .....           | iii |
| ÖNSÖZ .....              | iv  |
| İÇİNDEKİLER .....        | vi  |
| TABLolar DİZİNİ .....    | ix  |
| ŞEKİLLER DİZİNİ .....    | x   |
| HARİTALAR DİZİNİ .....   | xi  |
| KISALTMALAR DİZİNİ ..... | xii |
| GİRİŞ .....              | 1   |

### I. BÖLÜM

|                                                          |    |
|----------------------------------------------------------|----|
| 1. FENER SEMTİ VE FENERLİ AİLELER .....                  | 4  |
| 1.1. Fener Semti .....                                   | 4  |
| 1.2. Fenerli Aileler .....                               | 5  |
| 1.2.1. Kalimaki (Callimachi) Ailesi .....                | 6  |
| 1.2.2. İpsilanti (İpsilantis) Ailesi .....               | 7  |
| 1.2.3. Mourouzi (Muruzis-Muruzi-Morozi) Ailesi .....     | 7  |
| 1.2.4. Hançerli (Handjeri) Ailesi .....                  | 8  |
| 1.2.5. Suço (Sutzo) Ailesi .....                         | 9  |
| 1.2.6. Gika (Ghika) Ailesi .....                         | 9  |
| 1.2.7. Karaca (Karacas) Ailesi .....                     | 9  |
| 1.2.8. Mavrokordato (Mavrokordatos) Ailesi .....         | 10 |
| 1.3. Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı Yapan Fenerliler ..... | 10 |
| 1.4. Eflâk-Boğdan Voyvodalığı Yapan Fenerliler .....     | 16 |
| 1.5. Fenerli Eflâk-Boğdan Kapıkethüdaları.....           | 22 |
| 1.6. Mourouzi Ailesi .....                               | 23 |
| 1.6.1. Konstantin Mourouzi .....                         | 23 |
| 1.6.2. Dimitraşko Mourouzi .....                         | 24 |
| 1.6.3. Georgios Mourouzi .....                           | 25 |

|                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.6.4. Panayot Mourouzi .....                                                     | 26 |
| 1.6.5. Konstantin Mourouzi (II) .....                                             | 26 |
| 1.6.6. Nicolae Mourouzi .....                                                     | 27 |
| 1.6.7. Aleksandr Mourouzi .....                                                   | 27 |
| 1.6.7.1. Aleksandr Mourouzi'nin Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı .....                | 30 |
| 1.6.7.2. Aleksandr Mourouzi'nin I. Boğdan Voyvodalığı (Mart 1792-Ocak 1793) ..... | 30 |

## II. BÖLÜM

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| 2. ALEKSANDR MOUROUZİ'NİN EFLÂK VOYVODALIKLARI .....                            | 35 |
| 2.1. Aleksandr Mourouzi'nin I. Eflâk Voyvodalığı (Ocak 1793-Ağustos 1796) ..... | 35 |
| 2.1.1. Pazvantoğlu İsyanı .....                                                 | 36 |
| 2.1.2. Zahir Mübayaası İşlemleri .....                                          | 38 |
| 2.1.3. Aleksandr Mourouzi'nin Avrupa Siyasetine Dair Raporları .....            | 42 |
| 2.1.3.1. Fransız İhtilali ve Avrupa Siyasetine Yansımaları .....                | 42 |
| 2.1.3.2. Rusya ile İlişkilere Dair Raporlar .....                               | 44 |
| 2.1.4. Aleksandr Mourouzi'nin Görevden Af Talebi ve İstanbul'a Dönüşü .....     | 46 |
| 2.2. Aleksandr Mourouzi'nin II. Eflâk Voyvodalığı (Mart 1799-Ekim 1801) .....   | 47 |
| 2.2.1. Eşkîyalık Faaliyetleri ve Pazvantoğlu İsyanının Sonuçlanması .....       | 48 |
| 2.2.2. Avrupa Siyasetine Dair Yeni Gelişmeler .....                             | 51 |
| 2.2.3. Eflâk Voyvodalığı İcraatları ile Voyvodalığın Gelir Giderleri .....      | 54 |
| 2.2.4. Aile ile İlgili Bazı Gelişmeler ve Aleksandr Mourouzi'nin Azli .....     | 57 |

## III. BÖLÜM

|                                                                            |    |
|----------------------------------------------------------------------------|----|
| 3. ALEKSANDR MOUORUZİ'NİN BOĞDANVOYVODALIKLARI .....                       | 60 |
| 3.1. Aleksandr Mourouzi'nin II. Boğdan Voyvodalığı (1802-1806) .....       | 60 |
| 3.1.1. Aleksandr Mourouzi'nin Boğdan'a Tayini .....                        | 60 |
| 3.1.2. Napolyon Savaşları ve Avrupa'dan Malumatlar .....                   | 63 |
| 3.1.3. Aleksandr Mourouzi'nin Boğdan'daki Faaliyetleri .....               | 64 |
| 3.1.4. Osmanlı-Rusya İlişkileri ve Aleksandr Mourouzi'nin Azli .....       | 65 |
| 3.2. Aleksandr Mourouzi'nin III. Boğdan Voyvodalığı (1806-1807) .....      | 69 |
| 3.2.1. Aleksandr Mourouzi'nin Affı ve Voyvodalığa Tayin Süreci .....       | 69 |
| 3.2.2. Aleksandr Mourouzi ve Dimitraşko Mourouzi'nin Sürgün Edilmesi ..... | 71 |
| SONUÇ .....                                                                | 75 |
| KAYNAKÇA .....                                                             | 77 |
| EKLER .....                                                                | 84 |

|                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Ek 1. Aleksandr'ın Boğdan Voyvodalığına Tayini (BOA, HAT, 272/15981) .....                                                             | 85  |
| Ek 2. Eflâk Ruhban Sınıfının Voyvoda Mourouzi'den Memnuniyeti (BOA, C.MTZ, 7/337) .....                                                | 86  |
| Ek 3. Pazvantoğlu İsyanı ve Aleksandr Mourouzi'nin Rolü (BOA, TSMA.E, 714/64) .....                                                    | 87  |
| Ek 4. Zahir Mübayaası İşlemleri (BOA, HAT, 195/9674) .....                                                                             | 88  |
| Ek 5. Aleksandr Mourouzi'nin Avrupa Siyasetine Dair Malumatları Hakkında Örnek (BOA, TSMA.E, 552/9) .....                              | 89  |
| Ek 6. Aleksandr Mourouzi'nin Rusya ile İlgili Raporlar Hakkında Örnek (BOA, TSMA.E, 552/8) .....                                       | 90  |
| Ek 7. Mourouzi'nin III. Selim'in Sırkâtibine Mektubu (TS.MA.E, 481/2) .....                                                            | 91  |
| Ek 8. Aleksandr Mourouzi'nin II. Eflâk Voyvodalığından (1799-1801) Azline Kadar Gelir Giderleri Hakkında (BOA, TSMA.D, 5462/0) .....   | 92  |
| Ek 9. Boğdan Halkının Şikâyetleri Üzerine Azledilen Aleksandr Suço Yerine Aleksandr Mourouzi'nin Atanması (BOA, HAT, 263/15327) .....  | 93  |
| Ek 10. Fransa'nın Aleksandr Mourouzi'nin Sürgün Kararında Etkisi (BOA, HAT, 35/1777) .....                                             | 94  |
| Ek 11. Aleksandr Mourouzi'nin Ankara'ya Kardeşi Dimitraşko'nun Kayseri'ye Sürgünü ve Mallarına El Konulması (BOA, HAT, 106/4167) ..... | 95  |
| Ek 12. Mourouzi Ailesi Soyağacı .....                                                                                                  | 96  |
| Ek 13. Konstantin Mourouzi (Marinescu, 2019: 97) .....                                                                                 | 97  |
| Ek 14. Aleksandr Mourouzi (Marinescu, 2019: 99) .....                                                                                  | 98  |
| Ek 15. Aleksandr Mourouzi ve Boğdan'da Bulunan Sarayının Minyatürü (Marinescu, 2019:99) .....                                          | 99  |
| Ek 16. Konstantin Mourouzi'nin Oğlu Panayot Mourouzi Tarafından Oluşturulan Slav-Yunan Askeri Birliği (Marinescu, 2019: 102) .....     | 100 |
| Ek 17. Memleketeyn'in Rusya, Nemçe ve Bulgaristan Sınırlarının Haritası (BOA, HRT.h,40) .....                                          | 101 |
| ÖZGEÇMİŞ .....                                                                                                                         | 102 |

**TABLÖLAR DİZİNİ**

|                                                                                  |    |
|----------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 1. Fener Sementinde Yaşayan Fenerli Rum Aileler .....                      | 10 |
| Tablo 2. Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığında Bulunmuş Fenerliler .....               | 14 |
| Tablo 3. Eflâk Voyvodalığı Yapan Fenerliler .....                                | 20 |
| Tablo 4. Boğdan Voyvodalığı Yapan Fenerli Rumlar .....                           | 21 |
| Tablo 5. Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk-Boğdan Voyvodalıkları .....                | 29 |
| Tablo 6. Aleksandr Mourouzi'nin Görevinin Birinci Yılında Tuttuğu Gelirler ..... | 56 |
| Tablo 7. Aleksandr Mourouzi'nin Görevinin İkinci Yılında Tuttuğu Gelirler .....  | 56 |
| Tablo 8. Geriye Kalan Dokuz Ay Yedi Gün İçerisinde Alınan Vergiler .....         | 57 |



**ŞEKİLLER DİZİNİ**

|                                                            |   |
|------------------------------------------------------------|---|
| Şekil 1. Mourouzi Ailesinin Armasına Eşlik Eden Yapı ..... | 8 |
|------------------------------------------------------------|---|



**HARİTALAR DİZİNİ**

|                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------|----|
| Harita 1. 18. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Eflâk-Boğdan Haritası ..... | 18 |
|------------------------------------------------------------------------|----|



**KISALTMALAR DİZİNİ****Kısaltmalar***a.g.e.**a.g.m.**a.g.t.*

BOA

Bkz.

C.

Ca.

Çev.

Ed.

*DİA*

Haz.

H.

M.

R.

md.

s.

**Açıklamalar**

Adı geçen eser

Adı geçen makale

Adı geçen tebliğ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bakınız

Cemaziyelahir

Cemaziyelevvel

Çeviren

Editor

Diyanet İslam Ansiklopedisi

Hazırlayan

Hicrî

Miladî

Rumî

Madde

Sayfa

## GİRİŞ

Altı asrı aşkın bir siyasi ömre sahip olan Osmanlı Devleti, sınırlarını üç kıtaya yaymış ve çok farklı etnik ve dini kökene sahip toplulukları egemenliği altına almıştır. Etnik yapısı, din, mezhep, dil ve kültür bakımından çeşitlilik gösteren Osmanlı toplumu Millet Sistemi adı verilen bir hukuki temelde tanımlanmıştır. Bu sisteme göre Osmanlı tebaası Müslümanlar, Rum milleti (Ortodoks), Ermeni milleti (Gregoryen) ve Yahudi toplumu olarak sınıflandırılmıştır. Bu milletler ibadetlerini yerine getirme, kültürlerini yaşama ve devam ettirme imkânı bulabilmişlerdir. Her milletin inanış ve geleneklerine saygı duyularak, imtiyazları ile birlikte Gayrimüslimler zimmi statüsünde hak ve yükümlülüklerle sahip olmuşlardır (Kurtaran, 2011: 58).

Millet sisteminin bir işlevi de zımmilerin belli bir çerçevede ekonomik ve politik sisteme katılım sağlamalarıdır. Burada Gayrimüslimler hem kendi dinlerini ve kültürlerini koruyup hem de ekonomik ve politik yaşantılarında Osmanlılaşmışlardır (Güler, 2009: 18). Öyle ki yaşadıkları yerlerde çok farklı ekonomik uğraşlara sahip olmakla birlikte ekonomik sistem içinde bazı faaliyetlerde tekelleşme eğilimi dahi gösterebilmişlerdir. Özellikle Osmanlı ticaretinde klasik dönemden itibaren önemli bir konumda olmuşlardır. Bunun sonucu olarak İstanbul, İzmir, Selanik ve Bursa gibi şehirlerde, hatta Anadolu'nun genelinde, başta Rumlar olmak üzere Ermeniler ve Yahudiler oldukça öne çıkmışlardır. Dış ticarete giderek genişleyen payları ve faaliyetleri, onların Osmanlı iktisadî hayatında daha da etkin bir konum elde etmelerine ve çeşitli meslek gruplarında adeta tekelleşmelerine yol açmıştır. Örneğin İzmir'de Ermeniler tramvay taşımacılığı, Yahudiler kırtasiye malzemeleri ile hırdavat ticareti, Rumlar ise borsa simsarlığı<sup>1</sup> yapmaktaydılar (Güler, 2009: 101-102).

Gayrimüslim cemaatlerin içinde Rumlar, öteden beri oldukça imtiyazlı bir konumda olmuşlardır. Bu statü büyük ölçüde Fatih Sultan Mehmed döneminde kazanılmıştır. Ortodoksların idaresi Fener Rum Patrikhanesine devredilerek mukabilinde Ortodoksların devlete sadakatle bağlılıkları istenmiştir. Fener Rum Patrikhanesi kendisine sunulan bu imtiyazları aynı zamanda siyasal bir güç olarak kullanabilmiş ve kilise örgütündeki hâkim konumu sayesinde diğer Ortodoks kurumlar ve milletler üzerinde nüfuz kazanabilmiştir (Belge, 2022: 1-2).

Cemaat düzenindeki imtiyazlı statüleri, güçlü sermayeye sahip varlıklı aileleri, Osmanlı

---

<sup>1</sup> Bir fıkıh terimi olan simsar, kendi namına, ancak müvekkili hesabına komisyon karşılığında alım ve satım yapabilen kimse anlamını taşımaktadır (Kallek, 2009: 215-218).

ticaretindeki payları, bürokrasideki varlıkları ve diğer azınlıklara göre hatırı sayılır bir çoğunluk oluşturmaları nedeniyle Rumlar, Hristiyan Osmanlı toplulukları arasında seçkin bir konum elde etmişlerdir (Kılıç, 2009: 102-118). Bilhassa İstanbul’da yaşamlarını sürdüren Rumlar, eğitimleri, donanımları ve güçlü sermayeleri ile başta ticaret olmak üzere diplomatik ve bürokratik çevrelerde kendilerinden çokça söz ettirmişlerdir. Seçkin Rum zümreleri, dil becerileri ve üst düzey eğitimleri ile özellikle tercüme hizmeti gerektiren memuriyetlerde kolaylıkla kendilerine yer bulabilmişlerdir. Diğer taraftan İstanbul’da patrikliğin bulunduğu Fener semtinde yaşayan “aristokratlar” hem itibarlarını hem de varlıklarını kullanarak Patrikhane ile iş birliği içinde hareket etmişlerdir. Avrupa şehirleri ile sürekli temasları sayesinde çocuklarına kaliteli bir eğitim imkânı sağlayan Rumlar, devlet kademelerindeki nitelikli eleman ihtiyacına cevap veren memur sınıfını yetiştirmekte zorlanmamışlardır. Bürokrasideki en dikkat çekici başarıları Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı, Donanma Tercümanlığı ve Hariciye’nin çevirmenlik hizmetlerindeki kadrolaşmalarıdır. Prut Savaşı (1710-1711) sonrasında Eflâk ve Boğdan voyvodalığına hospodar<sup>2</sup> olarak atanmaları ile Babıali bürokrasisindeki konumlarını iyiden iyiye pekiştirmişlerdir (Findley, 2014: 107-108). Voyvodalık yaptıkları dönemlerde ise devletin yönetimindeki varlıkları hız ve güç kazanmıştır. Öyle ki bir zaman sonra Eflâk ve Boğdan voyvodalığına atanmak ve hospodar unvanına sahip olmak Fenerli Rum seçkinleri arasında ciddi bir rekabete hatta itibar meselesine dönüşmüştür (Şahin, 1995: 344).

Osmanlı bürokrasisi içinde cereyan eden rekabette yer almaya çalışan Fenerli seçkin Rum ailelerinden biri de Mourouziler’dir. Mourouzi ailesinin en tanınan üyesi beş dil bilen Konstantin Mourouzi’dir. 1761’de Boğdan’da (Moldavya) Büyük Postelnik (dışişleri bakanı), kısa bir süre sonra Osmanlı Amiralliği’nin Filosunda Dragoman<sup>3</sup> ve ardından Büyük Dragoman olup dikkatleri üzerinde toplamış, neticede Eflâk-Boğdan voyvodalığına atanarak göz kamaştırıcı bir kariyer elde etmiştir. Kendisinden sonra belli dönemler içerisinde oğlu Aleksandr Mourouzi, Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı ve Eflâk-Boğdan voyvodalığı yapmıştır. Osmanlı Devleti’nin son Fenerli Rum Divân-ı Hümâyûn Tercümanı olan Konstantin Mourouzi de aynı ailenin bir üyesidir.

Mourouzi ailesi üyeleri yetenekli mensupları ve nüfuzlu konumları ile diğer Fenerlilerle kıyasıya bir mücadele vermişlerdir. Bu rekabet içinde Mourouziler 19. yüzyılın başlarına kadar

---

<sup>2</sup> Hospodar, Bâbîali tarafından seçilerek Eflâk ve Boğdan’a yönetici olarak gönderilen Fenerli Rumlardır (Sakaoğlu, 2017: 319).

<sup>3</sup> Grekçe kökenli bir kelime olan Dragoman, tercüman demektir (Sakaoğlu, 2017: 189).

Osmanlı bürokrasisinin en önemli kademelerinde ve Memleketeyn voyvodalıklarında ifa etmiş oldukları hizmetlerle kendilerinden çokça söz ettirmişlerdir.

Bu çalışmada Fenerli Rum elitlerinin Osmanlı bürokrasisi ile ticaret ve cemiyet hayatındaki yerleri Mourouzi Ailesi ve onun en öne çıkan fertlerinden biri olan Aleksandr Mourouzi üzerinden ele alınmıştır. Divân-ı Hümâyun tercümanlığı, iki kez Eflâk ve üç kez Boğdan voyvodalığı gibi çok önemli sorumluluklar üstlenmiş Aleksandr Mourouzi'nin biyografisi Fenerlilerin Osmanlı bürokrasisindeki varlıklarını iyi şekilde örneklemektedir. Aleksandr Mourouzi'nin Memleketeyn voyvodalıkları aynı zamanda sarayın ve Babıali'nin Eflâk ve Boğdan'da görev yapan voyvodalarından beklentilerini, aynı şekilde görev yaptıkları süre içinde voyvodaların yaşamış oldukları zorlukları, gündemlerini, sorumluluk ve görevlerinin detaylarını öğrenmeye imkân sağlamaktadır. Eflâk ve Boğdan'ın Avrupa'daki siyasal ve diplomatik gelişmeleri takip etmek konusundaki önemi voyvodaların başkent ile yazışmalarından açıkça hissedilmektedir. İsyanlar, başkentin, sarayın ve ordunun ihtiyacı için hayati derecede önemli olan mübayaa işlemleri, Napolyon savaşları, Rusya ile münasebetler ve Avrupa'nın siyasi ahvaline dair diğer raporlar bu yoğun gündemin (dolayısıyla bu incelemenin) temel başlıkları olmuştur. Belirtilen başlıklar çalışmamız içinde üç bölümde incelenmiştir:

*Birinci bölümde;* Fener semti ve Fenerli aileler üzerinde durulmuştur Fenerli ailelerden, Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı ve Eflâk-Boğdan voyvodalığı yapmış olan aileler tanıtılmış bu bilgilerin daha iyi analiz edilebilmesi için tablolar oluşturulmuştur. Bu bölümde Fenerli ailelerden Mourouziler üzerinde daha geniş biçimde odaklanılmış, ailenin üyesi ve bu araştırmanın konusu olan Aleksandr Mourouzi'nin yaşamı ve memuriyet hayatına başlangıcı hakkında bilgi verilmiştir.

*İkinci bölümde;* Aleksandr Mourouzi'nin, I. Dönem (1793-1796) ve II. Dönem Eflâk voyvodalığı (1799-1801) yaptığı yıllar içerisinde faaliyetleri konu alınmıştır. Bu süreçte ilk olarak Pazvantoğlu İsyanı karşısındaki mücadeleleri, daha sonra Napolyon savaşları ve bu çerçevede Babıali'ye sunduğu raporlar ile zahire mubayaasına dair hizmetleri ele alınmıştır.

*Üçüncü bölümde;* Aleksandr Mourouzi'nin II. Dönem Boğdan voyvodalığı (1802-1807) ve III. Dönem Boğdan voyvodalığı (1806-1807) sırasındaki hizmetleri, karşılaştığı sorunlar ile Saray ve Babıali ile yazışmalarından elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

## I. BÖLÜM

### 1. FENER SEMTİ VE FENERLİ AİLELER

Fener semti günümüzde İstanbul'da, Fatih ilçesinin sınırların içerisinde yer almaktadır. Semt Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllarda önemli şahsiyetlere ev sahipliği yapmıştır. İsimlerini de semtin adından alan Fenerli aileler bu şahsiyetlerin içerisinde yer almıştır.

#### 1.1. Fener Semti

Fener semtinin önemi, Bizans İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü yıllara kadar uzanmaktadır. Öyle ki, imparatorların Büyük Sarayları Fener'de yer almaktaydı. Ayrıca Fener, hilekârlıkla suçlanmakta olan saçları aşağılayıcı şekilde kesilerek manastıra kapatılan Bizans imparatoriçelerinin ve canlarının alınmasından korkan imparatorların sığınak olarak gördükleri kiliseleriyle de önem kazanmaktaydı. Fener semti ve Fenerliler başkent el değiştirirken de yeni efendilerinin egemenliğini tanımak konusunda direnmemişlerdir. Nitekim Fener semtinde yaşamakta olan Petrion balıkçıları, İstanbul kuşatması sırasında şehrin düştüğünü görerek II. Mehmed'e haber göndermişler ve evlerinin ve ailelerinin güvenliğinin garantisini alarak Petrion kapısını teslim etmişlerdir. Farklı olarak 18. yüzyıl seyyahlarından *James Dallaway'e* göre; “İmparator Konstantin Romanos Kapısını (Topkapı) korumaya çalışırken, Fenerliler Fener kapılarını Fatih'e açmışlardı” (Sözen, 2000: 34; Canbulat, 2019: 714).

Fener, Osmanlılar zamanında da öneminden bir şey kaybetmemiştir. Nitekim fethi takip eden süreçte Akdeniz adalarına, Mora'ya, İtalya'ya ve diğer Akdeniz ülkelerine göç eden Bizans'ın varlıklı ve soylu ailelerinden bir kısmı, 15. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'a yeniden dönerek Fener semtine yerleşmişlerdir. Lakin Fener, asıl kimliğini, 16. yüzyılın sonlarına doğru Ortodoks kilisesi patriklik makamının buraya taşınmasıyla elde etmiştir. Böylece semt, Ortodoks kilisesinin ruhanî liderinin makamıyla birlikte anılan bir yer haline gelmiştir. Fener'de İstanbul Ortodoks Rum cemaatinin ruhanî kurumu ve temsilcileri ile birlikte sivil varlığını da unutmamak gerekmektedir. 17. yüzyılda yaşayan Eremya Çelebi Kömürciyan<sup>4</sup>, Fener Kapısı'nın iç ve dış olarak iki tarafında Rum tebaanın yaşadığını

---

<sup>4</sup> Eremya Çelebi, Ermeni kökenli tarihçi ve şairdir. Şahsiyeti ve farklı türdeki yazıları ayrıyeten bazı saha faaliyetleri açısından XVII. yüzyılda yaşamış Ermeni aydınların içerisinde yer almaktadır. Kendisine erdeminden ve ilimden ötürü “çelebi” unvanı verilmiştir (Yılmaz, 1995: 293).

belirtmektedir. Kömürciyan'a göre; birçok meslek koluyla uğraşan Rumlar özellikle, Pera ve Boğaziçi'nde meyhane ve taverna işletmekte, sanat ve zanaatla meşgul olmakta ve küçük çaplı ticaret ile gemicilik ve balıkçılık gibi meslekleri icra etmektedirler. Ayrıca Pera ve Boğaziçi'nde, Egeli ve İstanbullu Rum halkı patriğin yardımcısı olarak faaliyet göstermektedirler. Yarı ruhanî, yarı sivil makam ve memuriyetleri bünyesinde barındıran bulunan bu topluluk; bankerlik, sarraflık, gemicilik ve ticaret yapmakta olan Rum aristokrat ailelerden oluşmaktadır. Söz konusu aileler patrikhanenin çevresinde Cibali'den Balat'a doğru sıralanan mahallelere iskân edilmiştir. Kendileri için bu civarda sahil boyunca uzanan gösterişli konaklar ve yalılar inşa ettirmişlerdir (Artan, 1995: 341). Bununla birlikte bu dönemde kaleme alınmış bazı gezi notları, söz edilen sahildeki yalıların ihtişamlı görünüşüyle tezat oluşturan bazı tespitler içermektedir. Örneğin *Thomas Hope*'nin *Anastasius, or Memoirs of a Greek Written at the Close of the Eighteenth Century* kitabında, Fener semtine dair anlatılarında bu çelişkiler fark edilebilmektedir:

(Tercümanın) maiyetini (Fener'e) götürmek için bekleyen, baştan aşağı lacivert ve altın rengi ceviz kayığına binme vakti geldiğinde, dağınık zihnimi güçlkle toparlayabildim... Gemiden avara etmemizden sonra, kuş gibi hafif kayığımız her kürek vuruşuyla her biri bir öncekinden daha haşmetli sarayların önünden süzülerek geçti; azamette birbiriyle yarışan gördüğüm her bina zihnime derhal efendimin ikametgâhı olarak kazınıyordu. Bu güzel semti geçip de daha gösterişsiz bir mahalleye yaklaştığımızı fark ettiğimde huzursuz olaya başladım. Berbat görünüşlü bir iskeleden kıyıya ayak basıp dar ve pis bir sokağa girdiğimizde tedirginliğim iyice arttı; belli ki eskilikten ve bakımsızlıktan dökülen, koyu ve donuk renkli bir evin önünde bana (Fenerli) beyin burada yaşadığını söylediğinde ise dehşetim doruğuna çıktı. (...) Beni içeride yeni bir sürpriz bekliyordu. Dışarıdan o kadar ürkünç görünen o berbat ahşap kutunun içinde, şark ihtişamının bütün şaşıyla döşenmiş odalar vardı. Yerler Acem halılarıyla, duvarlar Ceneviz kadifeleriyle, yüksek tavanlar altın yaldızlı kafes işleriyle kaplıydı. Her yanda gümüş buhurdanlardan buram buram güzel kokular yükseliyordu. (...) (Fenerli) asilzadelerin kendileri de meskenlerine benziyordu. Kapalı kapılar ardında kıymetli kürkle, pahalı şalların, mücevherlerin ve incik boncukların ağırlığı altında eziliyor, sokağa ise kaba saba, rengi atmış, çoğu zaman da havı dövülmüş giysilerle çıkıyorlardı. (Philliou, 2022: 5-6).

## 1.2. Fenerli Aileler

II. Mehmed'in İstanbul kuşatmasında Bizans İmparatorluğu'ndan birçok aristokrat, esir düşme korkusuyla İstanbul'dan kaçarak Batı'ya hareket etmişlerdir. Lakin bu kesimin bir kısmı hayatlarının ve mallarının güvencesini sağlamak ve önceden süregelen ayrıcalıklarının devam ederek kendilerine kalacağı beklentisiyle bulundukları yerde kalmışlar ve başkentin yeni hâkimleriyle uzlaşmayı ummuşlardır. Bahsi geçen zümrenin neredeyse tamamı, Bizans'ta üst düzey memur ve yönetici kesiminden kişilerdir. Ancak ilerleyen süreçte İstanbul'un güven

ortamının temin edilmesi üzerine özellikle Karadeniz, Kıbrıs, Girit ve Sakız bölgelerinden geri dönen elit Rumlar, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a gelerek Patrikliğin bulunduğu Fener semtine yerleşmişlerdir. Yeniden dönüş yapan kesimin büyük çoğunluğu köken olarak Yunan olmakla birlikte aralarında Yunan kültürü ile harmanlanmış ve Helenleşmiş, Arnavut, İtalyan, Rumenler, hatta soyları Trabzon Rum İmparatorluğuna dayanan aileler de bulunmaktadır. Bu aileler ellerinde bulundurdıkları gücü, imparatorluk yönetiminde temsil ettikleri yüksek mevkilerden almış olsalar da esasen gerek donanımları gerekse Batı dünyası ile geliştirmiş oldukları ilişkiler nedeniyle öteki Gayrimüslim unsurlara nazaran daha nitelikli durumdaydılar (Erman, 2021: 25-26).

*Fanariot* ta da *Fanaraki* olarak da bilinen Fenerli aileler, çocuklarını dönemin ün kazanmış ilim merkezlerine sahip olan İtalya'daki eğitim kurumlarına göndermişlerdir. Bunların bir kısmı fetihten sonraki uygun siyasal ve iktisadi şartların etkisiyle, Avrupa medeniyetini tanımış, yeni lisanlar öğrenmiş, bilgi ve deneyimlerini artırmış bireyler olarak Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a geri dönmüşlerdir. Geri dönüş eğiliminde, Osmanlı yöneticilerinin Gayrimüslimlere sağlamış olduğu esnekliğin ve Fener Rum Patrikhanesi merkezinde Rumlara sağlanan imtiyazlı statünün elbette etkisi yadsınamaz. Bu ailelerden bazıları, zamanla Osmanlı Devleti'nin dış işleriyle ilgili olan yazışmaları ve yabancı devletlerle olan ilişkileri yürütmekle ilgili bazı yükümlülükler ve yetkilerle, Divân-ı Hümayun ve Donanma-yı Hümayun tercümanlığına getirilmişlerdir. İlerleyen zamanda Rumların diplomatik becerilerine ve sadakatlerine olan teveccüh artarak devam etmiş, 1711 yılından itibaren Fenerli beylere, Eflâk-Boğdan voyvodalığı verilmiştir. Fenerlilerin altın çağı olarak kabul edilen bu dönem 1821 yılına kadar sürmüştür (Artan, 1995: 341).

Fenerliler çağında bazı Rum ya da Rumlaşmış ailelerin Fener Rum Patrikhanesi ve Osmanlı sarayı ile iş birliği, kariyerleri için kendilerine eşsiz fırsatlar sunmuştur. Öyle ki tercüme işleri, dragomanlık, kapıkethüdalığı ve voyvodalık makamları adeta bu ailelerin tekelinde kalmış, hatta bazen babadan oğula intikal eden görevler haline gelmiştir. Bunlar; Kalimaki (Callimachi), İpsilanti, Mourouzi (Moruzi-Morozi- Moroz- Muruz), Hançerli, Suço (Sutzo), Mavrokordato (Mavrokordatos), Gika (Ghika), Karaca aileleridir.

### 1.2.1. Kalimaki (Callimachi) Ailesi

Kalimaki ya da Kalimakizade ailesi, bugünkü Moldova'yı oluşturan, Besarabya'nın Orhei bölgesinde yaşayan ve Romence konuşan bir aile olarak bilinmektedir. Sonradan göç ederek, Fener semtine yerleşmiş ve "Fenerli Rum" kimliğini kazanmışlardır. Kalimaki ailesi

bireyleri, diğer Fenerli aileler gibi Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Tercümanlığı ve Eflâk-Boğdan voyvodalığı yapmışlardır. Aile üyelerinden üçü Divân-ı Tercümanlığı, dördü Boğdan ve biri de Eflâk voyvodalığı yapmıştır. Kalimaki ailesi hâlâ varlığını sürdürmekte ve Romanya'da yaşamlarına devam etmektedirler (Philliou, 2022: 23,93,115).

### 1.2.2. İpsilanti (İpsilantis) Ailesi

Ailenin kökenleri Trabzon'un Çaykara ilçesinde bulunan ve bugün *Arpaözü* olarak isimlendirilen İpsil Köyü'ne uzanmaktadır. Trabzon'daki Bizans sarayında mühim görevlerde yer almışlar, zamanla diğer birçok Fenerli aile gibi İstanbul'a göç ederek Fener semtine yerleşmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk tanınan aile üyesi Athanasos İpsilanti olmuştur. Osmanlı idaresindeki Eflâk ve Boğdan'da voyvodalık görevini ifa eden aile üyeleri devletin içerisinde yüksek kademelerde yer tutarak zenginleşmişlerdir. Zira Fenerlilerden ilk Eflâk voyvodalığı görevine getirilen kişi Aleksandr İpsilanti'dir. İlerleyen süreçte, Rumların bağımsızlığını kazanmak için girişimlerde bulunarak Filiki Eterya'nın başkanlığını yapan Aleksandr İpsilanti, kendi cemaati içinde şöhret kazanmakla birlikte Babıali nezdinde güven kaybına uğramıştır. Aile üyelerinden Aleksandr ve Konstantin İpsilanti, Eflâk ve Boğdan voyvodalığı yapmış ve ayrıca, Divân-ı Hümâyün tercümanlığı görevinde de bulunmuşlardır (Erman, 2021: 32-41).

### 1.2.3. Mourouzi (Muruzis-Muruzi-Morozi) Ailesi

Mourouzilerin atalarının Trabzonlu (muhtemelen bir Rum) aileye dayandırıldığı ve ilerleyen dönemde onların İstanbul'a yerleştikleri düşünülmektedir (Colesnic, 2005: 182-183). Kökenleri tam olarak bilinmemekle birlikte kendilerini Komnenler'in soyuna mensup bir aile olarak tanımlamaktadırlar. II. Mehmed döneminde İstanbul'a göç eden ailenin 15. yüzyıldan itibaren Fener semtinde yaşayan, güçlü ve nüfuzlu bir Fenerli Rum ailesi olduğunda şüphe yok gibidir. Mourouzi ailesi 17. yüzyılda muhtemelen üstlenmiş oldukları görevlerle ilişkili olarak bugünkü ismi Romanya olan Eflâk'a taşınmışlardır. Diğer birçok Fenerli aile gibi Divân-ı Hümâyün Tercümanlığı ve Eflâk-Boğdan voyvodalığı yapmışlardır. Ayrıca Eflâk-Boğdan voyvodalığı haricinde, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da da güçlü siyasi ve ticari bağlantıları olan nüfuzlu bir ailedir (Philliou, 2022: 60-61). Aile üyelerinden ilk olarak Konstantin Mourouzi Divan-ı Hümâyün Tercümanlığı görevinde bulunmuştur. Sonrasında oğlu Aleksandr Mourouzi ile birlikte dört kişi daha Divân-ı Hümâyün Tercümanlığı yapmıştır. Konstantin ve oğlu Aleksandr Mourouzi Boğdan voyvodalığı görevini ifa etmiştir. Aleksandr

Mourouzi ayrıca iki dönem halinde Eflâk voyvodalığı da yapmıştır (Sözen, 2000: 117-121).

Şekil 1. Mourouzi Ailesinin Armasına Eşlik Eden Yapı<sup>5</sup>



#### 1.2.4. Hançerli (Handjeri) Ailesi

Hançerli (Handjeri) ailesinin bilinen ilk üyesi Aleksandr Hançerli'dir. İstanbul doğumlu olan Aleksandr Hançerli 4. Mehmed'in (1648-1687) zamanında Osmanlı sarayına seçilen özel hekimler arasında yer almıştır. Sarayın hekimi olarak görev yaptığı dönemde hizmetleri sebebiyle aileye özel bir hançer hediye edilmiştir. Hançerli ismi de aileye verilen hediyeden gelmektedir. Diğer birçok Fenerli aile gibi Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı ve Boğdan voyvodalığı görevinde bulunmuşlardır. Ailenin bir üyesinin Eflâk voyvodalığı yaptığı bilinmektedir (Eren, 1997: 550). Ancak Hançerli ailesi, büyük olasılıkla Rum isyanının hemen öncesinde (1819) imparatorluğun yüksek bürokrasisindeki etkinliklerini kaybederek gözden düşmüşlerdir (Philliou, 2022: 146).

<sup>5</sup> Görsel için bkz. (Marinescu, 2019: 100).

### 1.2.5. Suço (Sutzo) Ailesi

Ailenin kökleri, Yunanistan ve Arnavutluk arasında yer alan Epir adı verilen bölgeye dayandırılmaktadır. II. Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra Epir'den göç etmiş olan aileleri Arnavutköy ve Kuruçeşme'ye yerleştirmiştir. Suço ailesi de bu kapsamda göç eden ailelerden birisidir. Kaynaklarda Fenerli Rum aileleri arasında zikredilen Suçolar, diğer Fenerliler gibi Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı başta olmak üzere Eflâk-Boğdan voyvodalığını görevinde de bulunmuşlardır. Aileden dört kişi Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı yapmış, bir kişi Eflâk voyvodalığı ve üç kişi de Boğdan voyvodalığı görevinde bulunmuşlardır. 1801-1802 yılları arasında, Eflâk'ta Mihail Suço, Boğdan'da ise Aleksandr Suço kardeşler aynı dönemde farklı memleketlerde görev yapmıştır. Eflâk voyvodası Aleksandr, Yunan İsyanını korkunç bir felaket olarak görürken, kardeşi Boğdan voyvodası Mihail zaferin uzakta olmadığını söyleyerek Yunan İsyanı'nı desteklemiştir (Sözen, 2000: 146-151).

### 1.2.6. Gika (Ghika) Ailesi

Tercüme hizmetleri ile Eflâk ve Boğdan idaresinde sorumluluk üstlenen bir diğer aile de Gika (Ghika) ailesidir. Gikalar 17. yüzyılda Arnavutluk'tan İstanbul'a göç ederek Fener semtine yerleşmişlerdir. Kesin olmamakla birlikte Köprülülerle akrabalığı veya Köprülü Mehmed'in çocukluktan ahababı oldukları rivayet edilmektedir. Ailenin üyelerinden dört kişi Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı yapmıştır. Gika ailesinin 1821 yılına kadar dört, 1821 yılından sonra iki üyesi Eflâk voyvodalığı; 1821 yılına kadar Boğdan voyvodalığı yapmış olan aynı dört ve 1821 yılından sonra da bir temsilci Boğdan voyvodalığı görevinde bulunmuştur (Philliou, 2022: 23; Sözen, 2000: 90-91).

### 1.2.7. Karaca (Karacas) Ailesi

Karaca ailesinin tarihi kaynaklarda benzersiz bir olayı kayıtlara geçmektedir. Osmanlı Devleti'nin Kaptan-ı Deryası Ramiz Paşa, sarayın talimatıyla Karaca ailesinin mensubu, Eflâk voyvodası Yuvan Yorgi Karaca tarafından infaz edilmiştir. Karaca ailesi bireyleri muhtelif zamanlarda Osmanlı Devleti'ne Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı, Tuna Beyliklerinde boyar ve Eflâk'ta voyvoda olarak göreve atanmışlardır. Aile üyelerinden, beşi Divân-ı Hümâyun Tercümanı, ikisi de Eflâk voyvodası olarak görev yapmıştır (Sözen, 2000: 127-132).

### 1.2.8. Mavrokordato (Mavrokordatos) Ailesi

Tüm Fenerli aileler gibi Mavrokordato ailesi de soylarını kutsal saymaktadırlar ve imparatorluğa bağlamaktadırlar. Mavrokordatolar kökenlerinin Bizans İmparatoru Jüstinyen’e dayandığını ve imparatorluğun varisi olarak hak sahibi olduklarını iddia etmektedirler. Ancak bu iddianın bilimsel bir karşılığı bulunmamaktadır. Mavrokordatolar Sakız adasından göç ederek İstanbul’a yerleşmişler ve Fener semtinde yaşamaya başlamışlardır. 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı arşiv belgelerinde ailenin izlerine rastlanılmaktadır. Aileden dört üyesi Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı, altı üyesi ise Eflâk ve Boğdan voyvodallığı yapmıştır (Sincer, 2020: 8-28).

Tablo 1. Fener Semtinde Yaşayan Fenerli Rum Aileler<sup>6</sup>

| Aileler                          | Kökenleri                               |
|----------------------------------|-----------------------------------------|
| Mavrokordato (Mavrokordatos)     | Sakız Adası                             |
| Kalimaki (Kallimahis-Callimachi) | Moldava (Besarabya’nın Orhei Bölgesi)   |
| Suço (Sutzo)                     | Epir Bölgesi                            |
| Haçerli (Haçerlis)               | Bilinen ilk aile üyesi İstanbul doğumlu |
| Gika (Gikas)                     | Arnavutluk                              |
| Mourouzi (Muruzis-Muruzi-Morozi) | Trabzon                                 |
| Mavroyeni (Maroyeni)             | Rodos                                   |
| İpsilanti (İpsilantis)           | Trabzon Çaykara İpsil Köyü              |
| Karaca (Karacas)                 | -                                       |
| Rakoviça                         | Romen Soyluları                         |
| Rosetti                          | Romen                                   |

### 1.3. Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı Yapan Fenerliler

1300 ile 1600 yılları arası “Klasik Dönem Osmanlı” yönetiminde padişahın mutlak otoritesine dayanan merkezî bir yönetim biçimi oluşturulmak istenmiştir. Bu yapılırken İslâm dininin ilkeleri ile Türk devletlerinin gelenekleri birleştirilmeye çalışılmıştır (Armağan, 2011: 154). Bu çerçevede Osmanlı Devleti’nin oluşturduğu yönetim modelinde devlet hizmetinde

<sup>6</sup> Fener semtinde yaşayan Fenerli Rum ailelerin kökenleri, kaynaklarda geçmekte olan ilk aile üyeleri, Osmanlı Devleti’ndeki memuriyetleri için bkz. (Philliou, 2022: 20-304; Sözen, 2000: 55-170).

görev yapacak memurlarda aranan başlıca koşul Müslüman olunmasıdır. Lakin Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesiyle ihtiyaç duyulan alanlar da genişlemiş ve istihdam gerekliliği de gün yüzüne çıkmıştır (Kasap, 2012: 221). Başlıca istihdam alanı ise lisan becerisini ve belli bir birikimi gerektiren tercüme hizmetleridir.

Tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Orhan Gazi'nin zamanında siyasi ilişkilerin yürütülmesi için dil bilen kişilere ihtiyaç duyulduğu ve vazifeyi üstlenecek kişilerin arandığı bilinmektedir. Bu ihtiyaç ilerleyen yıllarda devletin sınırlarının genişlemesiyle, mütemadiyen artmıştır (Aydın, 2007: 43-57).<sup>7</sup> 16. yüzyıla gelindiği vakit tercüme hizmeti Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı adıyla kurumsallaşmaya gitmiştir. Temel görevi genel olarak yabancı ülkelerin elçileriyle yapılan görüşmelerde çevirmen olarak bulunmak ve yazışmaları tercüme etmektir (Çakmak, 2020: 76).

Söz konusu uzmanlık alanlarında, özellikle diplomaside ve tercümanlık hizmetinde Gayrimüslimtebaadan memuriyetlere alımlar olmuştur. Gayrimüslimtebaa arasında Hristiyanların ve onların içinde de Rumların diğer milletlere nazaran öne çıktıkları görülmektedir (Belge, 2022: 9). Böylece Rum tebaaya mensup olan Fenerlilerin bir yönetici sınıf olarak belirmelerinde ve güç elde etmelerine imkân sağlayan şartlar oluşmuştur.

Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığının bilhassa Fenerli Rumlara geçmesinin zemini Yahudilerin, Osmanlı Devleti kademelerinde iktisadi güçlerini yitirmeleri ve onlara duyulan güvenin azalması ile de yakından ilişkilidir. Saraydaki Yahudi hekimlerin giderek azalması ve yerine eğitilmiş kişilerin aranması Rumlara bu mevkiilerin yolunu açmıştır. Elbette ki bu durum, özellikle Fener semtinde yaşamakta olan, zenginliklerini ticaretten elde eden ve bu maddi imkânlarını ilim sahibi olmak, kendi kültürel kimliklerini daha da yüksek seviyelere taşımak arzusunda olan Fenerli ailelerin dikkatinden kaçmamıştır. Gerek mensup oldukları cemaat içinde gerekse Osmanlı bürokratik sistemi içinde güç ve iktidar arayışında olan Fenerliler bu makamlar için bilinçli bir hazırlığın gerekliliğine inanmışlardır. Çocuklarını çok erken

---

<sup>7</sup> II. Murat döneminde iletişimde yardımcı olan Yahudi bir tercümanın varlığından söz edilmektedir. Yine II. Mehmed'in döneminde sarayda görev yapmakta olan Bizans kökenli bir tercümanın varlığı bilinmektedir. Tercümanların dragoman olarak kaydedilmesi ve sarayda bu müessesenin varlığıyla ilgili bilgilere II. Bayezid'in döneminde rastlanmaktadır. Kanuni döneminde Rum asıllı olan tercüman Yunus Bey'in adından sıkça bahsedilmektedir. Yunus Bey'in vefatı sonrasında yine tercümanlık müessesesinde önemli bir yere sahip olan ve aslen Viyanalı olup, İslamiyet'i kabulünden sonra Ahmet ismini alan Heinz Tulman ve Macar asıllı Murat'ın adları zikredilmektedir. 16. yüzyıla gelindiğinde aslen Polonyalı olup Müslüman olduktan sonra İbrahim ismini alan Joachim Strasz çağının önemli tercümanlarından birisi olarak tercümanlık hizmetinde yerini almıştır. Albay olup sonrasında Müslümanlığı kabul etmiş olan Mahmut Bey, Oram, Hürrem Bey ve Mustafa Bey 16. ve 17. yüzyıllarda bu hizmeti ifa eden diğer tercümanlardır. Macar kökenli Zülfikar Bey ise 17. yüzyılda İslami seçerek Müslüman kimliğiyle Divan-ı Hümâyûnda tercümanlık vazifesini ifa eden son isim olmuştur (Aydın, 2007: 43-57).

yaşlardan itibaren Avrupa başkentlerine göndererek dil, tıp ve hukuk eğitimi aldirmaları bu bilincin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Fenerli ailelerin çocuklarının Batı’da aldıkları nitelikli eğitim onlara dış ilişkilerde ihtiyaç duyulan memurlar olarak Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığına kadar uzanan ofis hizmetlerinin yolunu açmıştır. Nitekim bu dönüşüm çok geçmeden yaşanmış ve son mühtedi Divân-ı Hümâyûn Tercümanı Zülfikar Bey’den sonra tercümanlık hizmeti birkaç yüzyıl boyunca Fenerlilerin tekline geçmiştir (Balcı, 2006: 55-57). Bu süreci başlatan isim *Panayot Nikusios* olmuştur (Sözen, 2000: 45).<sup>8</sup>

Nikusios, İtalya’ya giderek Padova’da matematik, tıp ve astronomi eğitiminin yanı sıra Latince ve İtalyanca dillerini öğrenmiştir. İtalya’da eğitimlerini bitirdikten sonra İstanbul’a dönerek Avusturya elçiliğinde görevine başlamıştır. Köprülü Mehmed Paşa ile tanışıklığı da İstanbul’daki Avusturya hükümetinin hizmetindeyken başlamıştır. Divân-ı Hümâyûn Tercümanı olarak Osmanlı hizmetinde yer alması Fazıl Ahmet Paşa’nın hususi hekimi olarak görev yapması bu sürede zekâsı ve dil yeteneği ile göze çarpması sayesinde gerçekleşmiştir. Nikusios, Girit Seferinde bulunmuş ve Osmanlı Devleti’nin uzun uğraşlar verdiği Kandiye Kuşatması sonrasında girişimleri ile müzakere sürecinin hızlanmasını sağlamıştır. Bu göz dolduran başarısı ona Divân-ı Hümâyûn baştercümanlığının yolunu açmıştır. Baştercümanlık aynı zamanda kendisine ancak Müslüman memurlara verilen birtakım ayrıcalıkların kapısı aralanmıştır. Hizmetkârlarıyla birlikte ata binmek, sakal uzatmak, kalpak giymek ve en önemlisi cizyeden muafiyet ona ihsan edilen ayrıcalıklardan bazılarıdır. Panayot Nikusios’a dönemin din alimi ve yazarı olan Vanî Mehmed Efendi ile yaşadığı dini münakaşalarla da kendisinden oldukça fazla söz ettirmiştir. Onunla ilgili bilinmesi gereken bir başka bilgi de el yazmalarıyla dolu zengin bir kütüphaneye sahip olduğudur (Balcı, 2006: 58-59).

Panayot Nikusios, Osmanlı bürokrasisinde Fenerlilerin çağını başlatmakla kalmamış, zekâsı, yetenekleri, fırsatçı ve muhteris kişiliği ile soydaşları olan diğer Rumlara seçkin bürokratik mevkilerin yolunu açmıştır. Nikusios, ailesine, mensup olduğu topluma ve kültürel değerlerine bağlı bir şahsiyet olarak 1673 yılında yaşama veda etmiştir (Jorga, 2000: 1386).

Panayot Nikusios’un vefatından sonra tercüman olarak yerini Aleksandr Mavrokordato almıştır (Sözen, 2000: 55-57).<sup>9</sup> Annesi Aleksandr ’ı okuması için Batı’ya, Roma’da kurulan

<sup>8</sup> Panayot Nikusios, İstanbul’a göç etmiş aslen Sakızlı bir kürekçinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Doğduğu Sakız adasında ilk eğitimini Cizvit papazları tarafından almıştır. İstanbul’a göç ettikten sonra, Farsça, Türkçe ve Arapçayı gözetimi altında bulunduğu Patrikhane Kilisesindeki Protosinkelosu Meletios Syrigos’un sayesinde öğrenmiştir (Sözen, 2000: 45).

<sup>9</sup> Aleksandr’ı babası Panteli Mavrokordato Sakızlı bir ipek tüccarı, annesi Loksandra İstanbul’da hayli servet sahibi olan ve saray çevresinde tanınan Rum asıllı Skarlatos’un kızıdır. Panteli Mavrokordato ve Loksandra’nın evliliğinden Aleksandr (1641-1642) ve Yanaki (Ioannes) dünyaya gelmiştir. Panteli Aleksandr on yaşındayken vefat etmiştir (Sözen, 2000: 55-57).

Yunan üniversitesine göndermiştir. Devamında tıp üzerine ilerleyerek Padova ve Bologna Üniversitelerinde öğrenimine devam etmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a dönerek, Patrikhane Akademisi'nin başına geçen Aleksandr Mavrokordato, ölümüne kadar burada hizmet etmiştir. Patrikhanenin kurumsal yapısında kendi soydaşlarının konumunu pekiştirmek, Rumların bilimde ve farklı alanlarda yeniden itibarlı bir millet haline gelmesi için çaba göstermiştir. Padova ve Bologna üniversitelerinde aldığı tıp eğitimi, Osmanlı'da hekimlik müessesesinde yükselmesinde bir basamak olmuştur. Öyle ki önemli paşaların hatta Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın hekimliğini üstlenmiştir. Panayot Nikusios'un yolundan ilerleyerek hekimlik yapmak üzere saraya girmiş ardında da Nikusios'un Divân-ı Hümâyün Tercümanlığı görevinde ona yardımcı olarak atanmıştır. Divân-ı Hümâyün Baştercümanı Nikusios'un ölümünden sonra onun halefi olarak görülen Aleksandr Mavrokordato, baştercümanlık görevini devralarak imparatorluğun elit yönetici sınıfına dâhil olmuştur (Mansel, 2011: 198-199).

Mavrokordato, Viyana kuşatması sırasında tercüman olarak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın maiyetinde yer almıştır. Bu heyet içerisinde vazifesini büyük bir titizlikle ifa etmiştir. Benzer şekilde Karlofça görüşmelerinde Reisülküttap Rami Mehmed Efendi'ye refakat ederek tercüme görevini yerine getirmiştir. Karlofça Antlaşması'nın imza sürecindeki başarısı, onun “*muharrem-i esrar-ı devlet*” unvanı ile taltif görmesini sağlamıştır. Ancak görüşmelere dair her şeyi en ince ayrıntısına kadar not alan Aleksandr Mavrokordato, bu bilgileri yeri ve zamanı geldiğinde Osmanlı aleyhine kullanacaktır (Sincer, 2020: 29; Sözen, 2000: 58-64; Mansel, 2011: 199-202).

Fenerli ailelerin Divân-ı Hümâyün Tercümanlığında, Panayot Nikusios ile başlayan ve Aleksandr Mavrokordato ile devam eden varlıkları adeta bürokratik bir miras aynı ailenin bir başka üyesine ya da bir başka Rum aileye devretmiştir. Böylece imparatorluk idaresinin en üst düzey kurumundaki baştercümanlık (Dragoman) makamının temsiliyeti 1711-1821 yılları arasında Fenerli on iki aile arasında deveran etmiştir.

On iki Fenerli aileden toplamda 34 baştercüman çıkmıştır. Ancak bu ailelerden yedisinin diğerlerine nazaran daha fazla temsilci çıkardıkları görülmektedir. Nitekim; 34 baştercümanın 29'u Karaca, Suço, Mavrokordato, Kalimaki, Gika, İpsilanti ve Mourouzi ailelerine mensuptur. Yedi ailenin içinden en fazla baştercüman çıkaranlar Karaca ve Mourouziler'dir. Mourouzi ailesinin beş bireyi baştercüman olarak görevi yapmıştır (Balcı 2006: 64-65).

Ailenin ilk Divân-ı Hümâyün Tercümanı, III. Mustafa'nın padişahlığına denk gelen 1774-1777 yılları arasında bu görevi üstlenen Konstantin Mourouzi'dir. Ardından oğlu

Aleksandr Mourouzi gelmiş, onu sırasıyla Corc, Dimitraşko ve Konstantin Mourouzi takip etmiştir. Fenerliler arasında itibarlı konumlar için kıyasıya bir yarış yaşanmıştır. Böyle zamanlarda aileler kimi zaman güç birliği yapmak ve rekabette daha güçlü yer almak amacıyla evlilikler gerçekleştirmelerdir. Bu bakımdan Fenerli aileler için evlilikler imparatorluk bürokrasisine katılımın veya ticari faaliyetleri genişletmenin bir aracı haline gelmiştir. Bu çerçevede Mourouziler, rekabet içerisinde oldukları Gika ailesi üyeleriyle evlilik bağı oluşturarak bir ittifak zemini teşkil etmeye çalışmışlardır. Bu durum Mourouzilerin ilk temsilcilerinin yaşamından itibaren gözlemlenebilmektedir. Zira Aleksandr Mourouzi'nin babası Konstantin Mourouzi, Gika ailesine mensup birisi ile evlenmiştir ki Aleksandr Mourouzi ve diğer on kardeşi de bu evlilikten dünyaya gelmiştir (Marinescu, 2019: 42).

Tablo 2 Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığında Bulunmuş Fenerliler<sup>10</sup>

|    | <b>Divân-ı Hümâyûn<br/>Tercümanı</b> | <b>Mensup<br/>Olduğu Aile</b> | <b>Dönemin Osmanlı<br/>Sultanı</b>   | <b>Memuriyet Yılları</b> |
|----|--------------------------------------|-------------------------------|--------------------------------------|--------------------------|
| 1  | Panayot Nikusios                     | -                             | 4. Mehmed                            | 1669-1673                |
| 2  | Aleksandr<br>Mavrokordato            | Mavrokordato                  | 2. Süleyman, 2.<br>Ahmed, 2. Mustafa | 1673-1709                |
| 3  | Nikolas<br>Mavrokordato              | Mavrokordato                  | 2. Mustafa, 3. Ahmed                 | 1689-1709                |
| 4  | Yanaki (Jean)<br>Mavrokordato        | Mavrokordato                  | 3. Ahmed                             | 1709-1717                |
| 5  | Grigorios Gika II                    | Gika                          | 3. Ahmed                             | 1717-1727                |
| 6  | Aleksandr Gika                       | Gika                          | 3. Ahmed                             | 1727-1740                |
| 7  | İoannis (Jean)<br>Kallimaki          | Kalimaki                      | 1. Mahmud, 3. Osman                  | 1741-1750/1752-<br>1758  |
| 8  | Mattahaios Gika                      | Gika                          | 1. Mahmud, 3. Osman                  | 1751-1752                |
| 9  | Grigorios Gika II                    | Gika                          | 3. Mustafa                           | 1758-1764                |
| 10 | Grigorios Karaca                     | Karaca                        | 3. Mustafa                           | 1764-1765                |
| 11 | Skarlatos Karaca                     | Karaca                        | 3. Mustafa                           | 1765-1776/1770-<br>1774  |

<sup>10</sup> Tablo için bkz. (Ergin, 1997: 740 ve Emiroğlu, 1996: 155-159). Panayot Nikosios'un tercümanlık görevine başlamış olduğu tarih kaynaklarda farklılık göstermektedir. Ayrıca, Divan-ı Hümâyûn Tercümanlığında görev yapmakta olan kişilerin isminde de farklılıklar ve görev yapmakta olduğu tarihlerde farklılıklar görülmektedir (Philliou, 2022: 301-304; Balci, 2006: 156-159; Aydın, 2007: 57; Sözen, 2000: 46; Mansel, 2011: 199).

|    |                                        |              |               |                         |
|----|----------------------------------------|--------------|---------------|-------------------------|
| 12 | Nikolas Suço                           | Suço         | 3. Mustafa    | 1768-1769               |
| 13 | Michel Rakoviça                        | Rakoviça     | 3. Mustafa    | 1769-1770               |
| 14 | Aleksandr<br>İpsilanti                 | İpsilanti    | 3. Mustafa    | 1774                    |
| 15 | Konstantin<br>Mourouzi                 | Mourouzi     | 3. Mustafa    | 1774-1777               |
| 16 | Nikola Karaca                          | Karaca       | 1. Abdülhamid | 1777-1782               |
| 17 | Mihal Suço I                           | Suço         | 1. Abdülhamid | 1782-1783               |
| 18 | Aleksandr (Firari)<br>Mavrokordato     | Mavrokordato | 1. Abdülhamid | 1783-1785               |
| 19 | Aleksandr<br>Kalimaki                  | Kalimaki     | 1. Abdülhamid | 1785-1788               |
| 20 | Manol Karaca                           | Karaca       | 3.Selim       | 1788-1790               |
| 21 | Aleksandr<br>Mourouzi                  | Mourouzi     | 3. Selim      | 1790-1792               |
| 22 | Georgios<br>Mourouzi                   | Mourouzi     | 3. Selim      | 1792-1794/1795-<br>1796 |
| 23 | Konstandin<br>(Aleksandr)<br>İpsilanti | İpsilanti    | 3. Selim      | 1796-1799               |
| 24 | Aleksandr-<br>Nikolas Suço             | Suço         | 3. Selim      | 1799-1802               |
| 25 | Skarlatos<br>Kalimaki                  | Kalimaki     | 3. Selim      | 1801-1806               |
| 26 | Aleksandr-Mihal<br>Suço                | Suço Karaca  | 3. Selim      | 1802-1807               |
| 27 | Aleksandr<br>Hançerli                  | Hançerli     | 4. Mustafa    | 1806-1807               |
| 28 | İoannis Karaca II                      | Karaca       | 4.Mustafa     | 1807-1808/1812          |
| 29 | İoannis-Nikolas<br>Karaca              | Karaca       | 4. Mustafa    | 1808                    |
| 30 | Dimitrios<br>(Dimitraşko)              | Mourouzi     | 4.Mustafa     | 1808-1812               |

|    |                    |           |            |           |
|----|--------------------|-----------|------------|-----------|
|    | Mourouzi           |           |            |           |
| 31 | Panayot            | Mourouzi  | 4. Mustafa | 1809-1812 |
|    | Mourouzi           |           |            |           |
| 32 | İoannis Kalimaki   | Kalimaki  | 2. Mahmud  | 1812-1821 |
| 33 | Yakovos            | -         | 2. Mahmud  | 1812-1817 |
|    | Argiropulos        |           |            |           |
| 34 | Mihal Suço II      | Suço      | 2. Mahmud  | 1817-1819 |
| 35 | Konstantin         | Mourouzi  | 2. Mahmud  | 1821      |
|    | Mourouzi           |           |            |           |
| 36 | Stavraki Aristarhi | Aristarhi | 2. Mahmud  | 1821      |

#### 4. Eflâk Boğdan Voyvodalığı Yapan Fenerli Aileler

Eflâk bugünkü sınırları ile Romanya'nın güneyinde yer alan Karpat dağları ve Tuna nehrinin ortasında yer almaktadır. Göç eden kavimlerin güzergahı olmuş ve birçok kez farklı milletlerce istilaya uğramıştır. Daklar'ın hakimiyetinde olduğu vakitte Roma tarafında işgale uğramış ve Roma askerleri ve Daklar'ın karışımından oluşan Romen milleti meydana gelmiştir. Eflâk toprakları Hunlar ve Peçenekler sonrasında iki yüzyıl kadar Kumanların idaresi altında kalmış ve 8. yüzyılda Macarların hakimiyetine girmişlerdir. (Karpat, 1994: 466-467). Eflâk voyvodası olan Basarab 1330 yılında Macaristan'ın hakimiyetinden çıkarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Osmanlı'nın Balkanlara ilerleyişinin devam ettiği dönemde Basarab'ın torunu olan Vlaicu bu ilerleyişin önemini anlayarak I. Murat ile anlaşma imzalamıştır. Yıldırım Bayezid döneminde voyvoda olarak bulunan Mirçe, Osmanlı'ya isyan ederek, işgal girişimlerine başlamıştır. Yıldırım Bayezid Mirçe'nin üzerine yürüyerek onu tahtından etmiştir. Ancak daha sonra Yıldırım Bayezid'in hükümrانlığını tanıyarak onun yanında Ankara Savaşı'na katılmıştır. Sultan Bayezid'in ölümünden sonra da damadı olan Musa Çelebi'yi desteklemiştir. 15. yüzyıla gelindiğinde Eflâk voyvodası olan ve Kazıklı Voyvoda namı ile tanınan Vilad Tepeş (1456-1462) ve Fatih Sultan Mehmed arasında mücadele baş göstermiştir. Vilad Tepeş yenilgiye uğramış ve yerine kardeşi Radu (1462-1474) Eflâk voyvodası olmuştur. 1711 yılına kadar da farklı dönemlerde isyanlar vuku bulmuş olsa da yerli boyarlar tarafından voyvodalar görevlendirilmiştir (Türkal, 2017: 39-40).

Osmanlılar zamanında Boğdan olarak isimlendirilen prenslik ise Karadeniz ile Tuna ortasında yer alan büyük ölçüde bugün ki Moldovya topraklarının içerisinde yer almaktadır. Boğdan'ın ilk sakinlerinin Thrak ve İskitler'in kökeni olan Daklar olduğu bilinmektedir. Ancak tarihsel süreç

içerisinde Boğdan toprakları Germanler ve Hun, Alan, Bulgar gibi Türk kavimleri de olmak üzere birçok millete ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. 13. yüzyıla gelindiğinde Boğdan, Tatar ve Gagavuzların istilasına uğramıştır. Günümüzde de bu boylar Moldovya’da halen varlıklarını sürdürmektedirler (Erkul, 2021: 30).

Boğdan’ın Osmanlılar ile ilk temasları 15. yüzyılda gerçekleşmiştir. Çelebi Mehmed zamanında Boğdan’ın fethine başlanmış (Gökdağ ve Karatay, 2017: 380), Fatih Sultan Mehmed zamanında Osmanlı paşaları tarafından idare edilen eyalet haline gelmiştir. Boğdan kesin olarak 1484 yılında II. Bayezid tarafından Osmanlı Devleti’ne bağlanmıştır ve Osmanlı Devleti’ne sadakatle bağlı yerel boyarlar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde gerek içeriden gerekse dışarıdan müdahaleler ile birçok defa isyan girişimine de ev sahipliği yapmıştır.<sup>11</sup> Eflâk ve Boğdan’da yerli prenslerin *boyar* olarak atandığı süreç, Prut Savaşı (1711) sırasında Dimitri Kantemir’in el altından Ruslarla görüşüğünün anlaşılması üzerine son bulmuştur. Bu tarihten itibaren Memleketeyn’de Fenerli voyvodalar devri başlamıştır ki bu devir 1821 yılındaki Yunan İsyanına kadar devam etmiştir (Özcan, 1992: 269-270; Sincer, 2020: 3-6).

Yerli boyarlar, Avusturya ile Osmanlı arasındaki savaşların devam ettiği dönemde idare ettikleri memleketlerdeki güçlerini kaybetmeye yüz tutmuşlar ve kontrolü kaybetmeye başlamışlardır. Bu dönemde boyarların iki taraflı siyasete başvurmuş oldukları görülmektedir. Bu düzlemde Avusturya ve Rusya gibi hem Balkanlarda hem de uluslararası siyasette var olan güç merkezleri temas kurarak Osmanlı’dan bağımsızlaşma yolunu denedikleri görülmektedir. Nitekim dönemin Boğdan voyvodası Dimitri Kantemir ve Çar I. Petro gizli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Kantemir Ruslarla görüşmelerini önceden Osmanlı sarayına haber vermiş olsa da gerçekte asıl niyetinin Rusların amaçlarını öğrenmek değil onlarla iş birliği yapmak olduğu sonradan anlaşılmıştır (Özdemir, 2016: 67-68).

İçeriği sonradan açıklığa kavuşan gizli görüşmeler gereğince *Dimitri Kantemir* Rusya safında savaşa katılmaya karar vermiştir. Çar I. Petro ile temas kuran Dimitri Kantemir’in bizzat kendisinin hazırlamış olduğu anlaşma metnine göre; “*Boğdan voyvodası, boyarlar ve bütün tebaası çarın himayesi altında bulunacak, beyliğin arazisi eski âdet gereğince prensin hâkimiyetinde kalacak, beylik hakkı Dimitri Kantemir ailesinin uhdesinden alınmayacak, çara hizmet uğruna prensin İstanbul’da feda ettiği köşk ve malikânelere bedel olarak kendisine Moskova’da bunların karşılığı verilecektir.*” (Maxım, 2001: 321).

---

<sup>11</sup> Osmanlı Devleti’nin Boğdan ile ilk münasebetleri ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemine kadar geçen tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen olaylar için ayrıca bkz. (Sarğın, 2013: 4- 25).

Prut Savaşı yıllarında Eflâk voyvodası *Constantin Brancoveanu* da tıpkı mevkidaşı Boğdan voyvodası Kantemir gibi gizli yazışmalarda bulunmuştur. Ne var ki Osmanlı Devleti, Rusya ile yapılan savaşı namağlup bir şekilde 22 Temmuz 1711 yılında sonuçlandırmış ve Prut Antlaşması'nı imzalamıştır. Savaş sonunda Dimitri Kantemir Rusya'ya sığınmış mevkidaşı Constantin Brancoveanu ise oğullarıyla birlikte İstanbul'da idam edilmiştir (Birbudak, 2014: 17; Gökdağ ve Karatay, 2017, 383-384). Bu gelişmeler Osmanlı Balkanlarının idaresinde özellikle Eflâk ile Boğdan'ın idare tarihinde bir kırılmayı ifade eder. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti farklı bir yol izleyerek, Eflâk ve Boğdan voyvodalığını Fenerli ailelerden seçmeye başlamıştır. Boğdan için 1711 yılından, Eflâk için 1716 yılından başlayarak voyvodalar Fenerli Rumlardan seçilmeye başlanmıştır. Bu süreçte 1821 yılına kadar devam etmiştir. İlk Fenerli voyvoda ise Aleksandr Mavrokordato'nun oğlu Nikola Mavrokordato olmuştur (Uzunçarşılı, 1937: 34; Çiftçi, 2010: 35; Gökdağ ve Karatay, 2017: 384).

Nikola Mavrokordato'nun ilk voyvoda olarak atanmasının ardından Fenerli aileler arasında Divân-ı Hümâyün Tercümanlığı için yaşanan yarış bu defa Eflâk ve Boğdan eyaletlerinin voyvodalığı için yaşanmaya başlamıştır. Sayı olarak en fazla voyvoda çıkaran aile Mavrokordato ve Gika aileleridir (Sincer, 2020: 7-8). Devamında, Kalimaki, Rakoviça, Suço, Hançerli, İpsilanti, Karaca ve Mourouziler de voyvodaları ile Eflâk ve Boğdan'ın tarihine etki etmişlerdir. Mourouzi ailesinden Divân-ı Hümâyün tercümanlığında, baştercüman olarak görev yapan Konstantin Mourouzi 1769 yılında Boğdan voyvodalığı görevinde bulunmuştur. Yine Mourouzi ailesinden Aleksandr Mourouzi, 3 dönem Boğdan voyvodalığı 2 dönem de Eflâk voyvodalığı yapmıştır (Marinescu, 2019: 44-48).

Harita 1. 18. Yüzyıl'ın İkinci Yarısına Ait Eflâk Boğdan Haritası<sup>12</sup> (BOA, HRT.h, 37)



<sup>12</sup> Eflâk ve Boğdan haritası için bkz. (BOA, HTR.h, 37).

1711 yılından itibaren seçilen Fenerli voyvodalar Tuna Prenslikleri içerisindeki Eflâk ve Boğdan'a atanmadan önce belli aşamalardan geçmektedir. İlk olarak Eflâk ve Boğan voyvodalığına talip olan Fenerli beylerin yüksek meblağları gözden çıkarmaları gerekmektedir. 18. yüzyılın ortalarında Boğdan voyvodası olarak tahta oturmanın bedeli 30 bin altın pound, Eflâk voyvodası olarak göreve başlamanın bedeli ise 45 bin altın pound olarak kayıtlara geçmektedir. Yine 18. yüzyıl ortalarında Boğdan'ın yıllık vergisinin geliri 180 bin altın pound, Eflâk'ın ise 300 bin altın pound olarak belirlenmiştir (Jelavich, 2020: 114).

Bizzat hükümdar tarafından seçilmiş olan voyvodalar için, seçilmelerinin ardından İstanbul'da tayin merasimi düzenlenmiştir. İlk olarak yeni voyvoda, kendisinin oluşturduğu maiyetiyle birlikte Fener'deki ikametgâhından davet töreni eşliğinde sadaret makamına getirilmektedir. Sadrazamın huzurundan tayin beratı alınıp dönüş yolunda Fener semtindeki patrikhanede onay merasimi düzenlenmektedir. Bir sonraki gün Topkapı Sarayı'nda yemek yenilip yeniçeri ileri gelenleriyle çorba paylaşarak voyvodanın yeniçeriler arasında kabulü sağlanmaktadır.<sup>13</sup> Daha sonra sultanın huzuruna kabul edilen voyvodaya padişah tarafından mühürlenmiş bir belge (telhis) verilmekte ve voyvoda ile beraberinde bulunan maiyetine hilatlar giydirilmektedir (Uzunçarşılı, 1937: 33). Bir sonraki aşamada kaftan ve kuka başlık takdim edilmektedir. Bu atama töreni sonrasında yeni voyvoda maiyetiyle birlikte görev yerine gitmek için hazırlıklara başlamaktadır. Hazırlıklardan sonra kalabalık bir kafil eşliğinde yola çıkmaktadır. Voyvoda görev yerine geldiği vakit yerel toplulukların temsilcileri ve divanıyla selamlaşarak ikramlarda bulunmaktadır. İstanbul'da başlayan tayin merasimi Eflâk veya Boğdan'da devam ederek kabul merasimi eşliğinde voyvoda görevine başlamaktadır (Philliou, 2022: 32-35).

*İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın*, hazine-i evrakta tespit ettiği bir belge Boğdan'a yapılan voyvoda ataması usullerini örneklemektedir. Buna göre; Boğdan'a atanacak olan voyvoda namzetleri yedi aile arasında belirlenmiş ve adayların yazılı olduğu liste sadrazam tarafından sultana arz edilmiştir. Bunlar, *sabık voyvodalardan İstefan, sabık Eflak Voyvodası Manol, Divan-ı Hümayun tercümanlarından iken Eflâk voyvodası olan Yuvan'ın oğlu Sarıbeyzade, sabık voyvodalardan İskerlet oğlu Kör Konstantin'in oğulları, sabık voyvodalardan*

---

<sup>13</sup> Atanan voyvodanın yeniçerilerle birlikte çorba içme merasimine katılması sarayın dış avlusunda gerçekleşmektedir. Paylaşılacak olan çorbanın sembolik bir amacı da bulunmaktadır. Arkasında bulunan amaç ise Fenerliler sadece sefere çıkan yeniçerileri doyurmakla yükümlü değildir. Anlaşıldığı üzere, barış yapılan dönemlerde tüccarlık yaparak İstanbul'a gönderilen zahirenin devlet idaresindeki ticaretini yürütmekte ve birlikte çalışmakla da mükellefler. Yapılan ve paylaşılan çorba ile Fenerli yeni voyvoda bu camiaya da resmen kabul edilmiş anlamına gelmekteydi. Hatta çorba merasimi yeni voyvodaya esame defterinin gösterilmesini ve buna onay verilmesini dahi kapsamaktadır (Philliou, 2022: 33).

*İskerlet'in oğulları ve yine eski voyvodalardan Yuvan'nın oğulları, son olarak halâ divan tercümanı Mihalaki* gösterilen adaylar arasındadır (Uzunçarşılı, 1937: 34).

Tablo 3. Eflâk Voyvodalığı Yapan Fenerliler<sup>14</sup>

|    | <b>Voyvoda</b>                         | <b>Mensup<br/>Olduğu Aile</b> | <b>Dönemin Osmanlı<br/>Sultanı</b> | <b>Görevli Olduğu<br/>Yıllar</b>             |
|----|----------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------|----------------------------------------------|
| 1  | Nikolas Mavrokordato                   | Mavrokordato                  | 3. Ahmed                           | 1715-1716/1719-1730                          |
| 2  | Yanaki Mavrokordato                    | Mavrokordato                  | 3. Ahmed                           | 1716-1719                                    |
| 3  | Konstantinos<br>Mavrokordato           | Mavrokordato                  | 1. Mahmud, 3.<br>Osman, 3. Mustafa | 1730/1731-33/1735-40/1744-48/1756-58/1761-63 |
| 4  | Mihal Rakoviça                         | Rakoviça                      | 1. Mahmud                          | 1730-31/1741-44                              |
| 5  | Grigorios Gika                         | Gika                          | 1. Mahmud                          | 1733-35/1748-52                              |
| 6  | Matey Gika                             | Gika                          | 1. Mahmud                          | 1752-53                                      |
| 7  | Konstantinos Rakoviça                  | Rakoviça                      | 1. Mahmud, 3.<br>Osman, 3. Mustafa | 1753-56/1763-64                              |
| 8  | İskerlet Gika                          | Gika                          | 3. Mustafa                         | 1558-61/1765-66                              |
| 9  | Stefanos Rakoviça<br>İoannis Kallimaki | Rakoviça<br>Kalimaki          | 3. Mustafa                         | 1763-64                                      |
| 10 | Aleksandr Gika                         | Gika                          | 3. Mustafa                         | 1766-68                                      |
| 11 | Grigorios Gika                         | Gika                          | 3. Mustafa                         | 1768-69                                      |
| 12 | Emanuel Gianni<br>(Nikolas) Rosetti    | Rosetti                       | 3. Mustafa                         | 1770-71                                      |
| 13 | Aleksandr İpsilanti                    | İpsilanti                     | 1. Abdülhamid                      | 1774-82/1796-97                              |
| 14 | Nikolas Karaca                         | Karaca                        | 3. Selim                           | 1782-83                                      |
| 15 | Mihal Suço                             | Suço                          | 3. Selim                           | 1783-86/1791-93/1801-02                      |
| 16 | Nikola Mavroyeni                       | Mavroyeni                     | 3. Selim                           | 1786-1790                                    |
| 17 | Aleksandr Mourouzi                     | Mourouzi                      | 3. Selim                           | 1793-96/1799-1801                            |

<sup>14</sup> Eflâk voyvodalığı görevini icra eden voyvodalar (Sözen, 2000: 187-188; Belge, 2022: 20). Voyvodalık görevinde bulunmuş ailelerin farklı olarak belirtildiği kaynaklar için ayrıca bkz. (Phillio, 2022: 301-304). 1310 yılından 1748 yılına kadar Eflâk-Boğdan voyvodalığı görevinde bulunanların tablosu için bkz. (Emiroğlu, 1996: 312-313).

|    |                        |           |                                 |                     |
|----|------------------------|-----------|---------------------------------|---------------------|
| 18 | Konstantin Hançerli    | Hançerli  | 3.Selim                         | 1797-99             |
| 19 | Konstandinos İpsilanti | İpsilanti | 3. Selim                        | 1802-1806/1806-1807 |
| 20 | Aleksandr Suço         | Suço      | 3. Selim, 4. Mustafa, 2. Mahmud | 1806/1818-1821      |
| 21 | İoannis Karaca         | Karaca    | 2. Mahmud                       | 1812-1818           |

Tablo 4. Boğdan Voyvodalığı Yapan Fenerli Rumlar<sup>15</sup>

|    | <b>Boğdan Voyvodalığı<br/>Yapan Görevli</b> | <b>Mensup<br/>Olduğu Aile</b> | <b>Dönemin Osmanlı<br/>Sultanı</b> | <b>Görevli Olduğu<br/>Yıllar</b> |
|----|---------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------|----------------------------------|
| 1  | Nikolas Mavrokordato                        | Mavrokordato                  | 3. Ahmed                           | 1711-1715                        |
| 2  | Mihal Rakoviça                              | Rakoviça                      | 3. Ahmed                           | 1715-1726                        |
| 3  | Grigorios Gika II                           | Gika                          | 3. Ahmed, 1. Mahmud                | 1726-33/1747-48                  |
| 4  | Konstantin<br>Mavrokordato                  | Mavrokordato                  | 1. Mahmud, 3. Mustafa              | 1733-35/1741-43/1748-49/1769     |
| 5  | Yanaki Mavrokordato                         | Mavrokordato                  | 1. Mahmud                          | 1743-47                          |
| 6  | Konstantin Rakoviça                         | Rakoviça                      | 1. Mahmud, 3. Osman, 3. Mustafa    | 1749-53/1756-57                  |
| 7  | Matey Gika                                  | Gika                          | 1. Mahmud                          | 1753-56                          |
| 8  | İskerlet Gika                               | Gika                          | 3. Mustafa                         | 1757-58                          |
| 9  | Yuvan Teodor<br>Kalimaki                    | Kalimaki                      | 3. Mustafa                         | 1758-61                          |
| 10 | Grigori (Ligor)<br>Kalimaki                 | Kalimaki                      | 3. Mustafa                         | 1761-64/ 1767-69                 |
| 11 | Grigori-Ligor<br>(Aleksandr) Ghika III      | Gika                          | 3. Mustafa                         | 1764-67/-----                    |
| 12 | Konstantin Mourouzi                         | Mourouzi                      | 1. Abdülhamid                      | 1777-82                          |
| 13 | Aleksandr K.                                | Mavrokordato                  | 1. Abdülhamid                      | 1782-85                          |

<sup>15</sup> 1788 yılına kadar görev alan Boğdan voyvodaları için bkz. (Emiroğlu, 1996: 337-348). Eflâk-Boğdan voyvodalığında bulunan Fenerli aileler kaynaklarda farklılıklar göstermektedir. Eflâk ve Boğdan'da toplamda 32 voyvodanın görev yaptığına dair bilgiler için bkz. (Belge, 2022: 20). Tabloda belirtilmeyen Konstantin Mourouzi, Aleksandr Mavrokordato, Aleksandr Konstantin Mavrokordato'nun (Deli Bey) ve Aleksandr Mavrokordato (Fırarri) voyvodalık dönemleri için bkz. (Philliou, 2022: 301-303). Aynı şekilde tabloda yer almayan Aleksandr İpsilanti'nin 1786-1788 yıllarına ait Boğdan voyvodalığı için bkz. (Sözen, 2000: 189-190).

|    |                                 |              |                                 |                      |
|----|---------------------------------|--------------|---------------------------------|----------------------|
|    | Mavrokordato (Deli Bey)         |              |                                 |                      |
| 14 | Aleksandr Mavrokordato (Firari) | Mavrokordato | 1.. Abdülhamid                  | 1785-86              |
| 15 | Aleksandr İpsilanti             | İpsilanti    | 1. Abdülhamid                   | 1786-88              |
| 16 | Emanuel Gianni Rosetti          | Rosetti      | 1. Abdülhamid                   | 1788-89              |
| 17 | Aleksandr Mourouzi              | Mourouzi     | 3. Selim,                       | 1792/1802-06/1806-07 |
| 18 | Mihal Suço I                    | Suço         | 3. Selim                        | 1792-95              |
| 19 | Aleksandr Kalimaki              | Kalimaki     | 3. Selim                        | 1795-99              |
| 20 | Konstantin İpsilanti            | İpsilanti    | 3. Selim                        | 1799-1801            |
| 21 | Aleksandr Suço                  | Suço         | 3. Selim                        | 1801-02              |
| 22 | İskerlet Kalimaki               | Kalimaki     | 3. Selim, 4. Mustafa, 2. Mahmud | 1806/1807-10/1812-19 |
| 23 | Aleksandr Hançerli              | Hançerli     | 4. Mustafa                      | 1807                 |
| 24 | Mihail Suço II                  | Suço         | 2. Mahmud                       | 1819-21              |

### 1.5 Fenerli Eflâk-Boğdan Kapıkethüdarları

Fenerli ailelerin, Osmanlı Devlet kademesindeki en kıdemli memuriyetleri şüphesiz ki Eflâk-Boğdan voyvodalığı görevidir. Ancak Eflâk-Boğdan voyvodalığı görevine gelmeleri için onları bu makama hazırlayan bazı memuriyetlerde hizmet etmeleri ve deneyim kazanmaları gerekli görülmüştür. Eflâk-Boğdan kapıkethüdalığı görevi bu hizmetlerin başında gelmektedir. Kapıkethüdalığı ya da başka bir ifadeyle kapıkâhyalığı, valiler ve sancak beylerinin yanındaki dairelerin memurlarına veya Patrikhânenin, Babıali ile resmi işlemlerini ve yazışmalarını takip eden görevlilere atfen verilen unvandır (Pakalın, 1993: 172). Bu unvan aynı zamanda Eflâk ve Boğdan gibi Osmanlı başkentine uzak olan yerlerin yöneticilerinin İstanbul'daki temsilcilerini belirtmek için de kullanılmıştır. Bu memurlar Bâbiâli ile voyvodalıklar arasındaki yazışmaları yürütmekle yükümlüdürler (Çifçi, 2010: 35; Sakaoğlu, 2017: 379).

Kapıkethüdalığı, *logofet* unvanı ile de anılmıştır. Logofet kavramı ve kurumu Bizans'tan Osmanlı bürokrasi literatürüne geçmiş bir terimdir. Logofet, idari bir memuriyeti temsil etmekte olup Osmanlı Devleti'nde patrikhane ve Babıali arasındaki bağlantıyı sağlayan memur için kullanılan bir kavramdır. Eflâk-Boğdan voyvodalığı görevini idare eden memurların Babıali ile olan ilişkilerinin yürütülmesi için de bahsi geçen logofetlik kavramı

burada, kapıkâhyası logofet veya kapıkethüdası logofet şeklinde kendini göstermektedir (Belge 2019: 126). Genellikle voyvodanın kardeşi ya da akrabaları arasından seçilen kişilerden seçildiğine tanık olduğumuz Eflâk ve Boğdan kapıkâhyaları İstanbul'da kendileri için tahsis edilen konakları ofis olarak kullanmışlardır ki zaman zaman bu yalılar İstanbul'a geldiklerinde voyvodaların ikamet ettikleri mekânlar olmuştur (Belge 2022: 60).

Eflâk-Boğdan voyvodalığında bulunan Fenerlilerin önemli bir kısmının daha önce kapıkethüdalığı görevinde bulunmuş kişilerden oluşması dikkat çekicidir. Eflâk-Boğdan kapıkethüdalığının bu prensliklere voyvoda olarak atanmak isteyen kişiler için bir basamak olduğu çok açıktır. Bu görev hem tercümanlık yapabilecek kadar dil becerisine hem de Romanya siyaset ve diplomasisine vakıf olmayı gerektirecek kadar politikaya hâkim olmayı zorunlu kılmıştır. Böylece kapıkethüdaları görevlerini ifa ederken bir voyvodanın sahip olması gereken donanımı da elde etmişlerdir. Bu çerçevedeki kariyer yükselişlerini Kalimaki, Mavrokordato, Gika, İpsilanti ve Mourouzi ailelerinin kapıkethüdalığı yapmış üyelerinde görmek mümkündür.

## **1.6. Mourouzi Ailesi**

### **1.6.1. Konstantin Mourouzi**

Ailenin Osmanlı bürokrasindeki (bildiğimiz kadarıyla) en eski temsilcisi Konstantin Mourouzi'dir. Dimitri Mourouzi ve Sultane Mavrokordato'nun oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Konstantin Mourouzi, 1774-1777 yılları arasında, Aleksandr Gika'nın katlinden sonra Divân-ı Hümâyün Tercümanlığına getirilmiş, ardından uygun niteliklere sahip olduğu düşünüldüğünden 1777 yılında Boğdan voyvodası olarak atanmıştır. Mourouziler, bu ve bundan sonraki atamalarla birlikte Moldova'nın idaresi için çok önemli görülen soylu sıfatını kazanıp Moldova tarihinin bir parçası olmuştur (Bezviconi, 1940: 35-36). 1. Abdülhamid tarafından sevilen ve güvenilen birisi olduğu, sık sık ödüllendirildiği bilinmektedir. Sadakati ile Osmanlı sarayının ve Babıali'nin takdirini kazanmıştır. Osmanlı Devleti ile diğer devletlerin arasında birlik kurma konusunda çokça çaba harcamıştır. Döneminde çingenelerle izdivaç konusunda sıkı kuralları ile adından çokça söz ettiren Konstantin, voyvodalığının üçüncü yılında hastalığını öne sürerek istifa etmiş ve yerine Aleksandr Mavrokordato (Deli Bey) atanmıştır (Sözen, 2000: 117-118).

### 1.6.2. Dimitraško Mourouzi

Dimitraško veya Dimitrie (II) olarak da bilinir. Konstantin Mourouzi ve Smaragda'nın oğludur İstanbul'da dünyaya gelmiş, Eufrosina Suço ile evlenmiştir. Tıpkı diğer kardeşleri gibi özel eğitime tabi tutulan Dimitraško'nun özel yetenekleri gerek yakın çevresi gerekse bürokrasi camiası tarafından hemen fark edilmiştir. Özellikle sağlık alanındaki faaliyetleri ve tercüman kimliği ona duyulan saygının günden güne artmasına vesile olmuştur. Eğitim alanındaki faaliyetleri Dimitraško'nun yaşamında özel bir yer tutar. Eğitim için hatırı sayılır bağışlarda bulunmuştur. Bu sahadaki girişimleri III. Selim'in onayı ve teşviki ile yürütülmüştür. Özellikle III. Selim'in hekim yetiştirilmesi amacıyla tıp eğitimi verebilecek yükseköğretim tarzında özel bir müessese kurulması isteği üzerine, Dimitraško Mourouzi, Kuruçeşme'de "*talimgâh*" adı altında açılacak olan okulun müdürü olarak görevlendirilmiştir. Geometri ve diğer fen bilimleri de bu eğitim kurumunun müfredat programı arasında yer almıştır. Aralarında Rum beylerinin de bulunduğu asil Rum ailelerinin çocukları bu kuruma yönlendirilmiş ve onların arasından mahir tercümanlar ve bürokratlar yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Ergin, 1997: 69; Serin, 2020: 289-290). Aydın kişiliği ve girişimci ruhu ile sarayın ilgisini çekmeyi başaran Dimitraško Galata'da bulunan Tıbhâne-i Âmile ve Cerrahhâne-i Ma'mûre adındaki genel tıp hastanesinin açılışı ve işleyişiyle de ilgilenmiş, bu kurumlara müdür tayin edilmiştir (Ergin, 1997: 334-335). Çocuk felcine karşı aşı geliştirmek ve İstanbul'da 1803 yılında gerçekleşen veba salgınına karşı aşı oluşturmak için büyük çaba sarf etmiştir (Akyay, 1974: 211; Çalışkan, 2019: 1558; Ayar, 2005: 2; Marinescu, 2019: 55-58).

Divân-ı Hümâyûn Tercümanı olarak görev yaptığı sürede Osmanlı ve Rusya arasındaki Yaş'ta yapılacak olan barış görüşmelerinde bulunmuş ancak görüşmeler sonuçlanmayınca Osmanlı heyetiyle birlikte 1809 yılında Yaş<sup>16</sup>'tan ayrılmıştır. Bu anlaşmadan sonraki süreçte Dimitraško Mourouzi'nin Rusya'nın güvenini kazanmak yolunda birtakım girişimler içinde olduğu görülmektedir. Öyle ki Kardeşi Aleksandr Mourouzi Boğdan'da hüküm sürdüğü dönemde kendisi de Eflâk'a voyvoda olmak için çabalamıştır. Hatta 1812 yılında Rusları cephelerdeki muharebe ile ilgili bilgilendirmiştir. Buna karşın Osmanlı Devleti, Dimitraško Mourouzi'yi 1806-1812<sup>17</sup> yılı arasında yaşanan Osmanlı-Rus savaşı sonrasında gerçekleşecek olan Bükreş Antlaşması için görüşmelere tercüman ve yardımcı olarak tayin etmiştir (İsmail,

<sup>16</sup> Romanya'da bulunan bugünkü adı Iaşi olan, tarihi ve ticari açıdan büyük öneme sahip bir şehirdir (Maxim, 2013: 342).

<sup>17</sup> 1806-1812 tarihli Osmanlı-Rus savaşı başlangıcı ve devamı sürecinde yaşanan olaylar için ayrıca bkz. (Efe, 2006: 146-148).

1982: 77). 1812 yılında Ruslarla yapılan barışta, Osmanlıların lehine gösterdiği davranışlardan ötürü kaftan hediye etmiştir. Ancak çok geçmeden yine aynı yıl içinde Ruslarla yapılan antlaşmanın Osmanlı lehine değil aleyhine sonuçlar vermesi sebebiyle başı kesilerek katline izin verilmiştir (Marinescu, 2019: 58-60).

Osmanlı kroniklerinde Dimitraško Mourouzi'nin idamı anlaşma sürecindeki başarısızlığından öte Ruslarla işbirliği içinde olması ile ilişkilendirilmiştir. Nitekim *Âsım Efendi Tarihi*'ne göre Dimitraško'nun ihanetinde şüphe yoktur. Fenerlilerin içerisinde onursuz ve kirlenmiş zümrelerin bulunduğu dikkat çeken Asım Efendi, bu kişileri, Rusya'ya yakın olanlar ve Fransa'ya sempati besleyenler olarak iki gruba ayırmaktadır. Bu zümreler Osmanlı Devleti'nin diplomatik süreçlerine bir şekilde nüfuz edip, devletin sırlarını açık etmişlerdir ve varlıkları artık devlet ve toplum için bir tehdit haline gelmiştir. Asım Efendi'ye göre; "Dimitraško ile kardeşi Aleksandr Mourouzi, Avusturya ve Rusya gibi hasım devletlerin ajanları gibi hareket eden işte bu zararlı kişiler arasındadır. Ayrıca geniş yetkileri ve ayrıcalıklı konumları ile Mourouziler devletin gerçek temsilcileri gibi davranmakta, Avrupa'daki çeşitli meselelere ve genel politikalara dair müdahalede bulunmaktadırlar. İstanbul'un Kuruçeşme ve Tarabya semtlerindeki lüks evlerde ve bahçelerde, elit kesimler ve yabancı elçiliklerle hemhâl olmakta, lüks eşyalar ve gösterişli giysiler içinde şaşaalı bir hayat sürmektedirler. Bu kişiler devletin çıkarları değil kendi ikballeri doğrultusunda hareket etmekte ve gizli faaliyetler yürütmektedirler" (*Âsım Efendi Tarihi*, 2015: 325-329).

### 1.6.3. Georgios Mourouzi

Georgios (Gheorghe, III.) Mourouzi, 1771 (1181-1185) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ailesinin diğer üyeleri gibi iyi bir eğitim almış ve Latince, İtalyanca, Türkçe, Fransızca, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Nitelikleri ile yalnızca yakın çevresinin değil, aynı zamanda çağdaşı Fransız diplomatların dahi hayranlığını kazanmıştır. Söz konusu vasıflar, kendisine 1791 yılında Divân-ı Hümayun Tercümanlığı gibi çok önemli bir konumun yolunu açmıştır. Lakin, Fenerli ailelerin arasındaki güç mücadelesinden nasiplenerek bir süre sonra görevden uzaklaştırılmış ancak sonradan görevine geri dönmüştür (1796). Georgios, Osmanlı Kaptan-ı Deryası ve veziri Hüseyin Paşa<sup>18</sup> ile görüş ayrılıkları sebebiyle tekrar görevinden alınmış, ardından da Mağusa'ya (Gazimağusa) sürgüne gönderilmiştir. Sürgünde iken

---

<sup>18</sup> Hüseyin Paşa, bir Osmanlı kaptan-ı deryâsı ve veziridir. III. Selim'in hükümdarlığı vaktinde mâbeyincilik ve tebdilcilik görevine getirilmiş beş veya altı ay sonra başçuhadarlık görevine atanmıştır. Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi çalışmaları sırasında III. Selim'in takdirini kazanarak kaptan-ı deryalığına yükselmiştir. Ayrıca I. Abdülhamid'in kızı Esma Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur (Göyünç, 1999: 6-8).

Larnaka'da<sup>19</sup> suikasta uğramıştır. Bazı araştırmacılara göre bu suikastta Fenerli ailelerinin de parmağı vardır (Marinescu, 2019: 61).

#### 1.6.4. Panayot Mourouzi

Konstantin Mourouzi'nin üçüncü oğlu olan Panayot (Panaiotis II.) kardeşleri gibi seçkin bir eğitim almış ve bunun meyvelerini 1803 yılında donanma tercümanı olarak almıştır. Tıpkı ailenin bazı üyeleri gibi sağlık kuruluşlarını desteklemiş ve 1806 yılında bazı hastanelerde müfettiş veya hastane muhasebecisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Ege Denizi'ndeki takım ada grubu Santorini'de bulunan okul ve manastırlara maddi destek sağlamıştır. Panayot Mourouzi 1806 yılının Aralık ayında görevinden alınarak 1807 yılında kardeşi Aleksandr Mourouzi ile birlikte hapse atılmıştır. 1808 yılında siyaset sahnesine geri dönerek kardeşi Dimitraşko'ya Ruslarla olan müzakerelerde yardımcı olmuştur. Ruslara Osmanlı politikaları ve kurumları hakkında bilgi vermiş, Fransız ve Avusturyalı diplomatların siyasetleri ve politik tercihleri hakkında da yine bilgilendirmede bulunmuştur. Sadece bununla da kalmayarak Napolyon'un II. Mahmud'a göndermiş olduğu içeriğinde Fransızların müdahale hazırlıkları hakkında bilgi barındıran mektubu II. Mahmud'a vermemiştir (Marinescu, 2019: 63-64). Sonuç olarak 1812 yılında Ruslarla imzalanan Bükreş Antlaşmasının<sup>20</sup> Osmanlı aleyhine sonuçlar doğuran içeriği ve bazı şikâyetler ve iddialar onları kaçınılmaz sona sürüklemiştir. Panayot ve Dimitraşko Mourouzi'nin Rus yanlısı bir politika izleyerek Osmanlı aleyhine çalıştıkları, hatta bazı anlaşmalar öncesinde Rus yetkililere bazı kritik bilgileri aktardıkları kanıtlanmıştır. Kusurları görevde ihmâlden öte, ihanet ile ilişkilendirildiğinden kardeşi Dimitraşko ile birlikte idam edilmiştir (Şanizade, H.1284: 158-160). 8 Kasım'da idam edilen Dimitraşko'nun başı 18 Kasım'da İstanbul'a gelirken, bu sıralarda başkentte bulunan Panayot 20 Kasım 1812'de aynı sonla karşılaşmıştır (Jorga, 1910: 172-173).

#### 1.6.5. Konstantin Mourouzi (II)

Konstantin veya Constantin (II) Mourouzi, Aleksandr (II) Mourouzi ve Zoe Rosetti'nin oğludur. Tam olarak doğum tarihi bilinmemekle birlikte 1787 (1201-1202) yılında İstanbul'da dünyaya geldiği düşünülmektedir. Ailenin diğer üyelerine sağlanan imkân kendisi için de

<sup>19</sup> Osmanlılar zamanında Kıbrıs'ta adı Tuzla olan bir liman şehridir (Çiçek, 2003: 105-107).

<sup>20</sup> 1806 yılında Memleketeyn voyvodalarının azledilmesi Rusya ve Osmanlı arasında sorun haline gelmiştir. Sonrasında Rusya'nın ısrarı üzerine yerlerine geri iade edilen voyvodalara rağmen Rusya 1806 yılında Memleketeyn'e asker sokmuştur. 1806-1812 yılları arasından altı yıl boyunca süren savaşın sonrasında gerçekleşecek barış için müzakere sürecine girilmiştir (İsmail, 1982: 73-120).

sunulmuş, genç yaşlarda iken Türkçe, Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Arapça ve Farsça dillerini öğrenmiştir. Dedesi, amcaları ve babası gibi Divân-ı Hümâyûn Tercümanlığı yapmıştır. Rum isyanı (1821) onun Divân-ı Hümâyûn tercümanlığı zamanına denk gelmiştir. II. Mahmud, Rumların hazırlıklarına karşın önlemler aldığı sıralarda, patrik tarafından İstanbul'dan ayrılması için uyarılan Konstantin (II), uyarılara rağmen İstanbul'da kalmaya devam etmiştir (Marinescu, 2019: 68-70). İstanbul'dan uzaklaşması için uyarılması ve bir sürgün geçmişinin olması muhtemelen Filiki Eterya Cemiyetinin lider kadrosu arasında bulunduğu dair kuvvetli şüphe ile ilgilidir (Günay, 2005: 263-287). Nitekim II. Mahmud, Konstantin'in (II) isyandaki rolü ve ihaneti nedeniyle 16 Nisan 1821 yılında idam edilmesi hususunda emir vermiştir (Dökmeci, 2018: 18; Aydın, 2007: 60; Findley, 2014: 155; Karaçavuş, 2006: 18-19).

#### 1.6.6. Nicolae Mourouzi

Nikolae Mourouzi, Aleksandr Mourouzi ve Zoe Rosetti'nin oğlu olarak 1789 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mourouzi ailesinin diğer mensupları gibi iyi yetişmiş ve kitaplara olan tutkusuyla tanınmıştır. Nikolae Mourouzi 17 Ocak 1819 yılında donanma tercümanı olarak atandı ve Fenerlilerin bu görevi üstlenen son temsilcisi olmuştur. Yunan ayaklanmasının planlanma aşamalarından haberdardı. Ancak kendisinin Filiki Eterya Cemiyeti'nin bir üyesi olup olmadığı veya bu cemiyet ile doğrudan bir ilişkisinin varlığı tespit edilemedi. Bununla birlikte bu konuda Osmanlı yöneticilerindeki var olan şüpheler birtakım tedbirlerin alınmasına yetti. Yunanlıların ayaklanma hazırlıklarından endişe duyan Osmanlı bürokratları, Nicolae Mourouzi'yi Mora Yarımadası'na göndermişler ve orada kendisinin gözlem altında olmasını arzulamışlardır. Adaya gittiğinde boş durmayan Mourouzi, Yunanlıları ayaklanmaya teşvik etmekle kalmayıp, Türkleri de endişelerinin yersiz olduğu hususunda iknaya çalışmıştır. Mourouzi, bir taraftan da 1821 yılında Hydra, Spetes ve Psara Adalarına seyahat ederek buradaki Rumlar arasında isyan ateşini körüklemiş ancak aynı sene içerisinde suikasta uğrayarak yaşamını yitirmiştir (Marinescu, 2019: 72-74).

#### 1.6.7. Aleksandr Mourouzi

Aleksandr Mourouzi, Konstantin Mourouzi ve Smaragda'nın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Tıpkı diğer Fenerliler ve ailesinin üyeleri gibi nitelikli bir eğitim sürecinden geçmiştir. Yunanca haricinde altı dil daha bilmektedir. Öğrendiği lisanlar: Türkçe, Fransızca, Arapça, Farsça, İtalyanca ve Latince'dir. Eğitimini, aralarında Voltaire'in sekreteri *Tupet*'in de bulunduğu, *Nikolaos Varkosi*, *Clemaron*, *Cizvit Marchand* gibi önemli şahsiyetlerden almıştır.

*Thomas Rodiul* da yine onun gelişim sürecinde katkı sağlayan isimler arasındadır. Literatürde Aleksandr Mourouzi'den, 1788 yılından itibaren bahsedilmektedir. Zira bu yıllarda onun en büyük hayali, tüm Fenerlilerin çok imrenerek istediği Ortodoks Kilisesi'nin logofetlik makamını temsil etmek isteğidir. Bu makamın kendisini yalnızca ruhanî alemde değil aynı zamanda imparatorluğun sivil bürokrasisi arasında da çok saygın bir konuma taşıyacağını bilincindedir. Ancak, girişimleri başarısız olmuştur ve iki yıl sonra Divan-ı Hümayun baştercümanı olarak göreve başlamıştır (Marinescu, 2019: 43).

Divan tercümanlığı, Sultan III. Selim dönemine (1790-1792) denk gelmektedir. Aleksandr, 1791 yılında, Zıştovi Antlaşması'nda, Reisülküttâb Abdullah Birrî Efendi'nin başkanlığındaki heyette tercüman olarak bulunmuştur (Beydilli, 2013: 467-472). Zıştovi Anlaşması'nın murahhas heyeti şu kişilerden oluşmuştur:

- Reisülküttâb Abdullah Birrî Efendi (Birinci murahhas)
- Ordu-yu Hümayun kadısı İsmet İbrahim Bey,
- Rûznâmçe-i evvel Dürrî Mehmed Efendi
- Mehmed Said Galib Efendi (Vekâyî kâtibi)
- Hasan Efendi (Mükâleme defterdarı)
- Mehmed Avnî Efendi (Mükâleme kâtibi),
- *Aleksandr Mourouzi* (Mükâleme tercümanı)

Zıştovi Anlaşmasını imza eden heyet buradan Rusya ile barış müzakeresini yürütmek üzere doğruca Yaş şehrine hareket etmiştir. Bu heyet içinde birtakım değişiklikler yapılmış olsa da Aleksandr yine mükâleme tercümanı olarak konumunu korumuştur (BOA, HAT, 1411/57374; Beydilli, 2013: 343-347). Heyette şu isimler bulunmaktadır:

- Reîsülküttâb Abdullah Birrî Efendi'nin (Birinci murahhas)
- İbrahim İsmet Beyefendi'nin (İkinci murahhas)
- Rûznâmçe-i evvel Esseyid Dürrî Efendi'nin (Üçüncü murahhas)
- Mehmed Avni Efendi'nin (Mükâleme kâtibi)
- Mehmed Said Galib Efendi'nin (Vekâyî kâtibi)
- *Aleksandr Mourouzi* (Mükâleme tercümanı)

Aleksandr, Yaş Antlaşması görüşmelerindeki başarısıyla 1792 yılında, Boğdan voyvodası olarak atanmış ve bir nevi ödüllendirilmiştir. Bu görevi bir yıl kadar ifa ettikten sonra 1793 yılında Eflâk voyvodalığına atanmıştır. 1793-1796 yılları arasında Eflâk voyvodası olarak görev yapmış, Fenerli entrikalarının kurbanı olarak görevden azledilmiştir. 1799-1801 yılları arasında ikinci kez Eflâk voyvodalığına getirilmiştir. Pazvantoğlu İsyanı'na karşı

mücadelesinde istenilen sonuca ulaşmayan Aleksandr, küçük bir ordu ile ve kısıtlı imkânlarla hareket ettiğinden Eflâk'ta arzu ettiği düzeni tesis edememiş, başarısızlık ve verimsizlikle suçlanacağından endişe ederek görevinden kendi isteğiyle ayrılmıştır. Bir müddet arka planda kalıp dinlenmek isteyen Aleksandr Mourouzi şartların olgunlaşması ile Boğdan'a ikinci kez voyvoda olarak atanmış ve bu defa oldukça uzun sayılabilecek bir süre yönetimde kalmıştır (1802-1806). Ne var ki Osmanlı, Rus ve Fransa ekseninde cereyan eden ilişkiler ve bu çerçevede Fransız elçisinin diplomatik baskıları Aleksandr'ın bu görevden azledilmesini gerektirmiştir (Marinescu, 2019: 44-45).

Son olarak Rusya'nın baskılarıyla üçüncü kez Boğdan voyvodası olmuştur (1806). Lakin ilişkilerde Fransa'nın müdahalelerine fırsat veren siyasi zemin henüz ortadan kalkmadığından 1807 yılında yine Fransız elçisi Sebastiani'nin girişimleriyle azledilerek (BOA, HAT, 143/5938) Ankara'ya sürülmüştür (BOA, HAT, 106/4167).

Tablo 5. Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk-Boğdan Voyvodalıkları<sup>21</sup>

| Voyvodalık Yaptığı Bölge    | Hicri                      | Miladi                   |
|-----------------------------|----------------------------|--------------------------|
| 1. Dönem Boğdan Voyvodalığı | Recep 1206 – Ca. 1207      | Mart 1792 – Ocak 1793    |
| 1. Dönem Eflâk Voyvodalığı  | Ca 1207- Muharrem 1211     | Ocak 1793 – Ağustos 1796 |
| 2. Dönem Eflâk Voyvodalığı  | Ramazan 1213 – Ca 1216     | Mart 1799 – Ekim 1801    |
| 2. Dönem Boğdan Voyvodalığı | C. 1217 – Ca. 1221         | Ekim 1802 – Ağustos 1806 |
| 3. Dönem Boğdan Voyvodalığı | Şaban 1221 – Muharrem 1222 | Ekim 1806 – Mart 1807    |

Aleksandr Mourouzi Eflâk ve Boğdan'da voyvoda olarak görev yaptığı dönemlerde, iki memleketin su tedariki ve yollarının onarım çalışmalarıyla yakından ilgilenmiş, büyük ölçüde iyileştirmeye gitmiştir. 1802-1806 yıllarında görev yaptığı Boğdan'da medeni ve ceza kanunları üzerine hukuki metinlerin Romence'ye çevrilmesini istemiş ancak çevrilen metin basılmamıştır. 1796 yılında Eflâk'ın Bükreş kentinde veba hastaları için hastane inşa ettirmiş, bölgedeki üç büyük manastırın gelirlerini bu hastaneye bağışlamıştır. 1803 yılında Boğdan'da

<sup>21</sup> Aleksandr Mourouzi'nin üç Boğdan, iki Eflâk voyvodalığı yaptıkları yıllar (Sözen, 2000: 119-121; Emiroğlu, 1996: 312-313).

bir yetimhane ve öğretmen okulu kurulumu için çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin diğer birçok bölgesindeki okullara maddi yardımlarını sürekli haline getirerek çok sayıda öğrenciye burs sağlamıştır. Mourouzi'nin sağlamakta olduğu maddi yardımlar ciddi bir mal varlığına sahip olduğunu göstermektedir. Bu özelliği çağdaşları tarafından da bilinmekte ve kendisi “para kazanma sanatında büyük uzman” olarak anılmaktadır. Nitekim Banat bölgesinden ithal edilen tahılları yüksek fiyata yeniden satarak hayli kazanç elde etmiş, kurmuş olduğu kâğıt fabrikasını maaliyetinden çok daha yüksek bir fiyata İstanbul'a satmıştır (Marinescu, 2019: 46-51).

#### 1.6.4.1. Aleksandr Mourouzi'nin Divân-ı Hümâyun Tercümanlığı

Divân-ı Hümâyun tercümanlığına getirilen Gaspari adındaki mühtedinin Eflâk voyvodalığına terfi etmesinden sonra Rum aydın sınıfı arasında sadakat ve ahlak yönünden takdir gören kişiler Divân-ı Hümâyun tercümanlığına atanmıştır ki bu süreç daha önce de bahsedildiği üzere Panayot Nikusios ile birlikte başlamıştı. Fenerliler elde etmiş oldukları bu elit konum sayesinde hükümet işlerine katılım sağlamakla yetinmeyip kendi cemaatlerine de önderlik etme fırsatını yakalamışlardır. Hükümetin işleyişindeki süreçlerin ve kurumların bir parçası haline gelen Fenerliler, Saray ve Babıali nezdinde cemaatlerinin temsilcisi, ayrıca kilise ve mektep gibi her türlü meselenin takipçisi haline gelmişlerdir (Pakalın, 1993:466).

Bu ofiste görev yapan tercümanlar, devletin her türlü gizli ve açık görüşmelerine, yazışmalarına vakıf oluyor ve yeri geldiğinde bu mahremiyeti kişisel ya da sınıfsal çıkarları uğruna kullanabiliyorlardı. Mourouzi ailesi üyeleri işte bu itibarlı konumun imkânlarından yararlanan ailelerden biriydi. Ailenin Divân-ı Hümâyun tercümanı olan ilk üyesi 1774 ve 1777 yılları arasında bu görevi ifa eden Konstantin Mourouzi olmuştur. Ardından oğlu Aleksandr Mourouzi 1790 ve 1792 yıllarında aynı sorumluluğu üstlenmiştir (BOA.C.HR.108/5353; Ergin, 1997: 740). Onu, aynı ailenin üç ferdi olarak Georgios Mourouzi, Dimitraşko Mourouzi ve Konstantin Mourouzi izlemiştir (Kitsikis, 1996: 162-163; Emiroğlu, 1996: 157-159).

Divan tercümanlarının maaşları Aynaroz manastırlarında yaşayan keşişlerinden alınan vergiler tahsis edilerek karşılanmıştır. Nitekim Aleksandr'ın babası Konstantin Mourouzi'nin 1777 yılında bu görevi karşılığında aldığı maaşı 7500 kuruştur (BOA.AE.SABH.I.120/8128).

Diplomatik münasebetlerin zamanla genişlemesi nedeniyle iş yükleri çok olduğundan Divan tercümanlarının hizmetinde çalışmak üzere yardımcıları onların emirlerine verilmiştir. Zira 1792 yılında Divan tercümanı olan Aleksandr Mourouzi'nin maiyetinde evrak ve tercüme işlerinde ona yardımcı olmak için 8 *dil oğlanı*; bu dairenin çeşitli hizmetlerini yerine getirmek için de 12 hizmetlisi bulunmaktaydı (BOA.C.HR.108/5353).

Divân-ı Hümâyun tercümanlığı Fenerliler için hayallerini süsleyen makamın

öncesindeki son basamaktı. Zira Eflâk ve Boğdan'da *öteden beri voyvodalar, ya divan tercümanlarına ya da mazullerden* (azledilenler voyvodalardan) *birine verilirdi*. Geleneksel usuller Mourouzi ailesinin seçkin yönetici adayları için de geçerliydi (BOA.HAT 35/1777).

#### 1.6.4.2. Aleksandr Mourouzi'nin I. Boğdan Voyvodalığı (Mart 1792- Ocak 1793)

Aleksandr Mourouzi'nin Memleketeyn idaresindeki ilk görevi 1792 yılının Ağustos ayında atandığı Boğdan voyvodalığıdır. Kadim usuller gereği, Boğdan'a atanacak kişinin daha önce görev yapmış beylerden seçilmesi önemslenmiştir. Bunun arka planındaki düşünce elbette daha evvel kazanılmış deneyimlerin önemli addedilmesi, idarede ve yazışmalarda yabancılık çekmeyeceğinin düşünülmesi ve böyle idarecilerin Boğdan'ın sorunlarını ve ihtiyaçlarını biliyor olmalarıdır (BOA.HAT 35/1777). Bazen ataması yapılacak adayların isimleri padişahın huzurunda tartışılmıştır. Bu tür durumlarda da yine bölgeyi ve halkın eğilimlerini bilen kişilerin arandığı fark edilmektedir. Bu çerçevede 1792 yılında yapılan atama öncesinde daha önce Memleketeyn'de voyvoda olarak görev yapan kişilerin listesi istenmiş, bu kişiler arasında Boğdan voyvodası olarak görev yapan Aleksandr Mourouzi'nin ismi dikkati çekmiştir<sup>22</sup> (BOA, HAT,272/15981).

Aleksandr Mourouzi'nin Yaş Antlaşması sürecinde mükaleme tercümanı olarak Osmanlı Devleti'ni temsilen yer aldığı bilinmektedir (Beydilli, 2013: 344). Boğdan'a voyvoda olarak atanmasından birkaç ay sonra Mourouzi, Yaş görüşmelerinin murahhas heyetine dâhil edilmiştir ve aslında her iki görevlendirme de birbiriyle yakından ilişkilidir. Zira Babıalı'nın hem tercümanlık yapacak hem de Boğdan siyasetine vakıf bir temsilci arayışında olduğu çok açıktır (BOA, HAT,272/15981).

29 Zilhicce 1206 (18 Ağustos 1792) tarihinde Mourouzi, Boğdan voyvodası olarak ilgili görüşmelere katılmak üzere emir almıştır. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında savaş hali henüz sonlanmamıştır ve tüm sivil ve askerî yöneticiler bu müzakerelere odaklanmıştır. Bir taraftan da savaşın devamı olasılıkları düşünülerek Ordu-yu Hümayun'un ihtiyaçlarının giderilmesi çalışmaları yürütülmüş, bu kapsamdaki hizmetler için Manol Bey görevlendirilmiştir (BOA, HAT, 272/15981). Gerçekte, bu sıralarda Fransa'da ihtilal sonrası yaşananlar ve buradan neşet eden fikirler daha büyük bir tehdit olarak algılandığından taraflar,

---

<sup>22</sup> Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan HAT, 272/15981 numaralı belgede daha önce voyvodalık görevinde bulunmuş olan Aleksandr Mourouzi'nin ismi dikkat çekmiştir ifadesi yer almaktadır. Ancak Aleksandr Mourouzi'nin ilk görev yeri 1792 tarihli Boğdan'dır. Daha öncesine ait voyvodalık görevi bulunmamaktadır. 1790-1792 yılları arasında Divan-ı Hümayun Tercümanı görevini icra etmektedir (Emiroğlu, 1996: 155-159; Philliou, 2022: 301-304; Balcı, 2006: 156-159; Aydın, 2007: 57; Sözen, 2000: 46; Mansel, 2011: 199).

savaşın devamına değil barış seçeneğine daha yakındırlar (Uçarol, 1995: 69-70).

Görüşmeler öncesinde rahatsızlanan Aleksandr Mourouzi'nin bir ara bu heyetten çıkarılması gündeme gelmiş olsa da müzakereler hayatî derecede önemli görüldüğünden Mourouzi bu önemli diplomatik görevi ifa etmek üzere yola çıkmıştır (BOA, HAT, 1411/57374). Yol masrafları için belirlenen harçlık, 25 bin kuruştur. Lakin evrakın üzerine “*bu kadar neye masraf etmeli, bu kadar akçe olmaz!*” ibaresi ile düştüğü şerh cümlesi, dönemin padişahı III. Selim'in voyvodaya verilecek olan harçlık bedelini çok fazla bulduğuna işaret etmektedir (BOA, HAT, 272/15981).

Yaş Anlaşması'nın imza edilmesinden yaklaşık beş ay önce başlayan müzakerelerde özellikle Rusya tarafının anlaşmaya dair görüşleri, esneklik sağlayacağı ya da asla taviz vermeyeceği konular, başka devletlerin tutumları ve savaşa devam ihtimali halinde yapılması gereken bazı stratejik hamleler Babiali tarafından bilinmek istenmiştir. Bu doğrultuda Aleksandr Mourouzi'nin Yaş görüşmelerine dair her türlü duyum, düşünce ve gelişmeleri içeren ayrıntılı raporu İstanbul'da bulunan kapıkethüdası ve aynı zamanda kardeşi Dimitroşko aracılığı ile Babiali'ye ulaştırılmıştır (BOA.HAT.1411/57410). Rapora göre;

- Rus Çariçesi (II. Katerina) tarafından General Potemkin'e bir talimat gönderilerek anlaşma metni dışında herhangi bir istekte bulunulmaması, ancak Türk tarafının bir isteği var ise bunun dikkate alınması (en azından teklifte bulunmalarına izin verilmesi) istemiştir.
- Turla'nın (Dinyester) her iki tarafında askeri yığınak yapmanın yasaklanması Osmanlı ve Rus tarafının ikisini de kapsamıyor iken daha önce Rusya'ya giden İngiltere elçisi bu maddenin her iki devleti (Osmanlı-Rusya) bağlayacak şekilde uygulanmasını istemiştir. Buna karşın Rusya diplomatik baskı anlamına gelen teklifi “savaşarak alınan yerler için herhangi bir bağlayıcı bir hüküm konulamaz!<sup>23</sup>” şeklinde bir cevap verildiği işitilmiştir.
- Bundan böyle Gerson şehrine merhamet nazarı ile bakılmayacağı ve bu şehirden Özi'ye doğru *Nikolakiyye* adında yeni bir şehir inşa edilmek üzere olunduğu haber alınmıştır. General Potemkin'in daha önce yakalandığı hastalığının gün geçtikçe şiddetlendiği ve generalin hava değişimi için bu yeni şehre gitmek üzere Yaş'tan ayrıldığı ancak sekiz saat mesafede durumunun kötüleştiği öğrenilmiştir. Rivayetlere göre şimdiye kadar görüşmelerin tehir edilmesi de onun bu hastalığı ile ilişkilidir.

---

<sup>23</sup> Rusya tarafının verdiği cevap “Harben istila olunan mahallerde kayd ve sened kabulü muhaldir!” cümlesi ile ifade edilmiştir (BOA.HAT.1411/57410).

- Turla'nın (Dinyester) gemilerin geçişine uygunluğu ve bu konuda yaşanan sıkıntılar bu görüşmelerde Mourouzi'nin takipçisi olduğu ve bilgi aktardığı bir başka konu olmuştur. Nehrin bazı yerlerinde girdaplar ve kayalar; bazı yerlerinde de sıklık nedeniyle sadece kumsaldan ibaret olduğu, bu nedenle gemilerin geçişine uygun olmadığı hatta üç kayığın dahi geçmekte zorlanacağını rapor içeriğinde yer almıştır. Bu madde üzerindeki değerlendirmelerde Leh halkının da birtakım istekleri ve endişelerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu endişelerin yersiz ve gereksiz bir vehimden ibaret olduğu ifade edilmiştir. Leh halkı, geleneksel özellikleri itibariyle birkaç farklı firkadan (gruptan) oluşmaktadır. Bu gruplardan biri, heyet halinde General Potemkin ile görüşmek üzere Yaş'a gelip onu bulamadıklarında hemen onun bulunduğu yere doğru hareket etmişler ancak yolda canlarından olmuşlardır. Bu esnada Lehistan'a dair hayli söylenti ortalıkta dolaşır olmuş ancak bütün bu gelişmelerin ne şekilde sonuçlanacağı merak edilmiştir. Hatta Saksonya Herseki'nin dahi Lehistan krallığını kabul etmediğine dair duyumlar alınmıştır.

- Rusya tarafından 120 parça top çeker bir geminin inşasına yetecek kadar kerestenin kestirilmesi için Boğdan halkına teklifte bulunulmuşken tercümanın (Dimitraşko) aldığı tedbirler ile bu girişim boşa çıkarılmıştır (BOA.HAT.1411/57410).

Aleksandr Mourouzi'nin Boğdan'daki voyvodalık görevi, Eflâk voyvodalığına atandığı haberini aldığı 1793 yılının Ocak ayına kadar sürmüştür.<sup>24</sup> Bir yıldan biraz az süren Boğdan voyvodalığı sürecinde Yaş görüşmeleri dışında Aleksandr'ın icraatları hakkında ne yazık ki fazlaca bir bilgiye sahip değiliz. Osmanlı arşiv belgelerinde de bu dönemin aydınlatılmasına ışık tutacak yeterince belge maalesef mevcut değildir. Ancak Boğdan'daki görevinden alınarak Eflâk'a voyvoda olarak atanmasının arka planında Osmanlı-Rus münasebetlerinden kaynaklanan sorunların etkili olduğu bilinmektedir.

Mourouzi'nin Boğdan yönetiminde olduğu sıralarda Boğdan halkını ifsad ve tahrik edip ayaklandırmak suretiyle burayı Rusya'nın istilasına aşamalı olarak hazırlamak için Rusya'da özel eğitim görmüş bir keşiş Yaş şehrine metropolit olarak atanmıştır. Bu kişinin niyetinin anlaşılması üzerine fesadının sonlandırılması için derhal harekete geçilmiş, bahsi geçen metropolit Voyvoda Aleksandr'ın talimatı ile Boğdan'dan çıkarılarak İstanbul'a göndermiştir. Boğdan'a ruhban kimliği ile sızmaya çalıştığından metropolit bir süre Fener Rum Patrikhanesinde hapsedilmiş ardından da “alın işte sizin tebaanız” denilerek Rus diplomatlarına

---

<sup>24</sup> Aleksandr Mourouzi'nin I. Boğdan Voyvodalığı 29 Zilhicce 1206 (18 Ağustos 1792)- 29 Cemaziyelevvel 1207 (12 Ocak 1793) tarihleri arasındadır (BOA, C,MTZ, 12/560).

teslim edilmesi düşünülmüştür. Babıâli bununla Osmanlı topraklarındaki gizli Rus faaliyetlerinden ve emellerinden haberdar olduğunu Rus yetkililere hissettirmek istese de Rus maslahatgüzarı metropoliti kabul etmenin bir nevi suçlamaları kabul etmek anlamına geleceğinden bahsi geçen ajanı teslim almaya yanaşmamışlardır. Diğer yandan Metropolitin sıradan bir ruhban olmadığı ve Çariçe'nin kendi yetiştirdiği çırağı (perverdesi) olduğu anlaşılmıştır. Bu olay üzerine patrikhanede zorunlu olarak bir yerde ikamet ettirilen metropolitin serbest bırakılması için art ardına yazılar yazılmış ve görüşmeler yapılmıştır. Bu süreçte Babıâli büyük bit baskıya mazur kalmıştır (BOA, HAT, 226/12593).

Rusya tarafından Boğdan'a tayin olunan metropolitin Boğdan voyvodası tarafından alıkonulup, hapsedildiği iddialarına karşın, Rus yetkililere metropolitin hapsedilmediği ve geçici bir süre için patrikhanede misafir edildiği vurgulanmıştır. Ancak Rusya'nın bu durumu iç işlerine müdahale gerekçesi sayarak Boğdan voyvodası Aleksandr'ın görevden alınmasını talep edeceği diplomatik kulisler konuşulmaya başlayınca Babıâli meselenin etraflıca bir değerlendirilmesi kararına varmıştır. Böyle bir müdahaleden sonra Boğdan voyvodasının görevden azledilmesinin iyi bir kanaat oluşturmayacağı bu nedenle bu müdahale gerçekleşmeden hemen şimdi bir tedbir alınmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Mesele ele alınarak genel bir değerlendirmeye tabii tutulmuş ve iki seçenektan birinin tercih edilmesinin makul olacağına karar verilmiştir. İlk olarak konunun Boğdan voyvodası Aleksandr'a açıklanması ve ondan bu durumu anlayışla karşılaması, dolayısıyla kendisinin görevden alınmasının söz konusu olabileceği yönünde bir bilgilendirme yapılabileceği düşünülmüştür. Bir diğer seçenekte Eflâk ve Boğdan voyvodalarının karşılıklı görev değişimleridir (BOA, HAT, 223/12440). İkinci seçenek daha makul bulunmuş ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarının yer değiştirmelerine karar verilmiştir. Eflâk voyvodalığı yapmakta olan Mihail Suço ve Boğdan voyvodası olan Aleksandr Mourouzi verilen karar üzerine yeni görev mahallerine gitmek üzere hazırlıklarına başlamışlardır (BOA, AE.SSLM.III, 203/12109). Böylece Aleksandr, 1793 yılı başlarında kapıkethüdası aracılığı ile aldığı talimat gereği voyvoda olarak yeni görev yeri Eflâk'a hareket etmiş, işlerinin aksamaması için kendisinden yerine bir kaymakam bırakmıştır (BOA.C.MTZ, 12/560).

## II. BÖLÜM

### 2. ALEKSANDR MOUROUZİ'NİN EFLÂK VOYVODALIKLARI

Beş dönem voyvodalık yapmış olan Aleksandr Mourouzi, 1793-1796 ve 1799-1801 yılları arasında iki dönem boyunca Eflâk voyvodalığı yapmıştır. İki dönem süresince zahire tedariki yanında, Pazvantoğlu başta olmak üzere Avrupa siyasetini, Fransız İhtilali sonrası gelişmeleri ve Rusya'ya dair ilişkileri raporlar halinde İstanbul'a göndermiştir.

#### 2.1. Aleksandr Mourouzi'nin I. Dönem Eflâk Voyvodalığı (Ocak 1793-Ağustos 1796)

Eflâk, tarihsel coğrafyada bugünkü Romanya topraklarının güney kesimini oluşturmaktadır. Boğdan'a göre biraz da fazla geniş bir sahaya sahip Eflâk'ın arazisi, kuzey bölgesinde Karpat dağları, güney kısmında Tuna kıyılarına kadar uzanmakta olan verimli toprakları içermektedir. Osmanlı Devleti ile ilk temasları 1. Murad zamanına kadar uzanmaktadır. Kosova Savaşı'nda Sırp askerlerine yardımda bulunmaları üzerine, Yıldırım Bayezid, Eflâk prensi Mircea'nın üzerine yürüyerek onu tahtından etmiştir. 1396 yılında I. Bayezid'e tabi olarak, Ankara Savaşı'nda (1402) Osmanlıların yanında yer almıştır. Fetret Dönemi farklı seçenekleri gündeme getirmiş olsa da belirsizlik uzun sürmemiş Eflâk yönetimi ve ahali 1417 yılında yine Osmanlı egemenliğini kabul etmiştir. Osmanlı yönetime karşı ilk önemli başkaldırı ise 1456-1462 yıllarında Voyvoda Vlad Tepeş (Kazıklı Voyvoda-Drakula) önderliğinde gerçekleşmiş ancak Fatih Sultan Mehmed onları tekrar itaat altına alarak buradaki yönetimi eski voyvodanın kardeşi Radu'ya emanet etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde de yine Eflâk'ta zaman zaman isyanlar baş göstermiştir. Eflâk idaresi Prut Savaşı'na (1711) kadar yerli asilzadeler, bir başka deyişle boyarlar marifetiyle yürütülmüş ancak önceki bahislerde belirtildiği üzere Prut Savaşı sırasında yaşanan ihanetler, Boğdan'da 1711 yılından; Eflâk'ta ise 1716 yılından itibaren Fenerli voyvodalar döneminin başlamasına neden olmuştur (Karpat, 1994: 466-468; Heper, 2020: 14).

Ahali ırken Slav; mezhep olarak ise Ortodoks olan Eflâk, Osmanlı egemenliğine alındıktan sonra birkaç asır boyunca Osmanlı idaresinin esnek tutumundan yararlanmış inanç ve kültürünü yaşama konusunda serbestiyete sahip olmuştur. Kilise örgütü olarak tüm Ortodoks Rum tebaa üzerinde yetkilendirilen Fener Rum Patrikhanesi'ne tabi olan Eflâk idaresinde Rum elitlerinin etkisi, Osmanlı Devleti'nin klasik dönemine hatta Bizans dönemlerine kadar götürülmektedir. Bazı Rum girişimcilerin Eflâk'taki asilzadelerin kızlarıyla yapmış oldukları evliliklerle kurmuş oldukları bağlar Eflâk'taki Rum varlığının ne denli eski

ve kökleşmiş oluğunun göstergesidir. İlerleyen dönemde voyvodalık makamları boyarlardan Fenerli Rumlara geçtiğinde Rum bürokratların Eflâk'taki nüfuzları zirveye ulaşmıştır. Ancak bu büyük değişimin Eflâk halkının yararına sonuçlar doğurduğu söylenemez. Zira voyvoda olabilmek için vermiş oldukları rekabette büyük paralar harcayan Fenerliler, bu makama geldiklerinde bütün maliyetlerini ek vergilerle yerli halktan çıkarmışlardır. Fenerliler ayrıca prensliklerdeki yönetici kadrolarına kendi yakınlarını istihdam ettiklerinden Eflâk halkı için Fenerli voyvodalar dönemi gerek mali gerekse siyasi açıdan hoşnutsuzlukların arttığı bir devir olmuştur (Jelavic, 2020: 11-114). Diğer taraftan bölge 17.ve 18. yüzyıllardan itibaren Rusya'nın yayılmacı siyasetinin ve Panslavist politikalarının etkisi altına girmiştir.

Görüldüğü üzere Eflâk halkı, Osmanlı egemenliğinde özellikle 18.ve19.yüzyıllarda boyarlar ve Fenerli voyvodalar gibi asilzadelerin ihtirasları ile Osmanlı Devleti ve Rusya gibi çeşitli güç merkezlerinin gerilimleri arasında kalmıştır. Eflâk voyvodalarının gündemi; fakirlik, toprakların büyük bölümünün asil sınıfının elinde kümelenmesi, yüksek memuriyetlere Eflâk halkının alınmaması, Panslavizmin artan etkisi, Napolyon Savaşları ve ihtilal akımları, Osmanlı-Rus nüfuz mücadelesi, savaşları ve sefer organizasyonları gibi meselelerdir. Esasen Eflâk'ta voyvodalık sorumluluğunu üstlenen Aleksandr Mourouzi'nin gündemi de bulundan farklı değildir.

Aleksandr Mourouzi'nin, 29 Ramazan 1207 (10 Mayıs 1793) yılında Eflâk voyvodası olarak atanması, memlekette bulunan ruhban sınıf başta olmak üzere askeri sınıf temsilcilerinde başlangıçta bir memnuniyet oluşturmuştur. Öyle ki atandığı haberinin yayılması üzerine teşekkürlerini, sadakat ve güven duygularını içeren bir hattı Hümâyun dahi kaleme almaya cesaret göstermişlerdir. Bu atamadan kısa bir süre sonra Eflâk metropoliti, psikoposları, boyarları ve bazı subayları müştereken kaleme aldıkları bir yazı ile Voyvoda Aleksandr'ın memleketin ihyası, halkının refah ve asayişi için çaba sarf ettiğini ve bunun halkın ve kendilerinin ortak kanaatleri olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde tavırları, tedbirleri ve zekâsıyla halihazırda memleketin bir düzene kavuştuğu bu nedenle Aleksandr'ın voyvodalıkta devam etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (BOA, C.MTZ, 7/337).

### 2.1.1. Pazvantoğlu İsyanı

Pazvantoğlu Osman, III. Selim'in sultanlığı döneminde Vidin'in<sup>25</sup> güç sahibi ayanı olarak öne çıkmıştır. Ailesi aslen Bosna'dan gelmiştir. 1739'da Avusturya ile yapılan savaşta

---

<sup>25</sup> Bulgaristan'da tarihi bir şehirdir (Kırel 2013: 103-106).

katkısından ötürü dedesi Pazvant Ağa Vidin’de iki köy ile ödüllendirilmiştir. Bir yeniçeri olan babası Ömer Ağa daha sonraları kendisine kalan iki köyle bölgede küçük çaplı nüfuza sahip olan bir âyan olmuştur. Ancak Ömer Ağa asilikleri sebebiyle, Sadrazam Koca Yûsuf Paşa tarafından idam edilmiş ve yanında bulunan oğlu Osman Pazvantoğlu Arnavutluk’a kaçmıştır. 1787-1792 yıllarında Avusturya ile devam eden savaşta Osman Pazvantoğlu gönüllü olarak Osmanlı’nın safında savaşa katılmıştır.<sup>26</sup> Bunun üzerine mükafat olarak babasından kalanlar iade edilmiştir (Shaw, 2008: 308-309; Karataş, 2011: 133-134). Lakin bununla yetinmeyerek “*Kırcalı*” adı ile anılmakta olan kalabalık bir grup oluşturmuş ve Osmanlı Devleti aleyhine çeteleri kışkırtmaya başlamış bir yıl sonra Vidin’i ele geçirmiştir. Belgrad’dan sürülen çokça yeniçeri ve birçok haydut onun safında yer almıştır. Ayrıca Nizam-ı Cedid’in en büyük düşmanlarından olmuştur (Beydilli, 2007: 209; Aslantaş, 2005: 127-136).

Pazvantoğlu, konuşmaları ve güttüğü politika ile fazlaca taraftar toplamış ve Eflâk-Boğdan’ı idaresi altına alarak bölgede kendi hakimiyetini ilan etmeye cüret etmiştir (Fulin, 2020: 166). 1795 yılında resmen bağımsızlığını ilan etmiş ve Osmanlı Devleti tarafınca yapılan uzlaşma girişimlerini ve bu çerçevede sunulan teklifleri reddetmiştir. Pazvantoğlu, Tuna bölgesinde gücünü hissettirmiş ve genişleme eğilimleri göstermiştir. Yaş Antlaşması’ndan sonra ve Pazvantoğlu isyanıyla birlikte, Memleketeyn’in idaresindeki voyvodaların yönetimleri de kötüleşmiş, buna birtakım yolsuzluklar da eklenmiştir. Zira Aleksandr Mourouzi Eflâk’ta savaş sonrası manastır idaresinden aldığı kredi ile Bulgaristan’dan tahıl ithal ederek halka birkaç katı fiyata satmıştır. Halkın elinde kalan tahıllar ise Pazvantoğlu’nun ve İsmail Ağa’nın<sup>27</sup> gönderdiği eşkıyalar tarafından alınmış ya da yağmalanmıştır (Shaw, 2008: 310-311).

1799 yılına gelindiğinde Pazvantoğlu’nun sebep olduğu otoritesizliğin önüne geçmek ve artık ilerleyişini durdurmak için ilk olarak kendisine kapıcıbaşılık ardından da vezirlik teklif edilmiş ve uzlaşma yolu tercih edilmiştir. Buna karşın itaat etmeyen Pazvantoğlu tekrar asi ilan edilmiş, Eflâk topraklarında huzursuzluk çıkarmaya devam etmiştir. 1802 yılında vezirliğinin

<sup>26</sup> Avusturya ile savaşta gönüllülerle birlikte savaşan kişinin Osman Pazvantoğlu’nun babası Ömer Ağa olarak geçtiği kaynak için ayrıca bkz. (Beydilli, 2007: 209; Osman Pazvantoğlu’nun, Vidin’i kontrol altına alması, halkın tepkisi ve Osmanlı Devleti’nin Pazvantoğlu’na karşı tepkisi için bkz. (Üstündağ, 2005: 161-164).

<sup>27</sup> Rusçuk yakınında bulunan Tirsinek Köyünde doğduğu için Tirsinekli olarak geçen bir ailenin ferdi olan Tirsiniklioğlu İsmail Ağa, 1791 yılında Rusçuk âyanı olarak bulunan ve kanunlara uymayıp vergi ödemeyen Ömer Ağa’nın kardeşidir. Kural tanımaz Ömer Ağa idam edilmiştir. İsmail Ağa ise kardeşi ile birlikte idam edileceği vakit kaçarak idam edilmekten kurtulmuştur. Kurmuş olduğu çetenin başında Niğbolu, Tırnova, Hezargrad, Zıştovi, Plevne ve Lofça civarlarında eşkıyalık faaliyetleri yapmıştır. Eflâk voyvodası Aleksandr İpsilanti’nin arayışlarıyla Rusçuk’ta oturmasına izin verilmiştir. 1796 senesinde Rusçuk âyanı olmayı başarmıştır (Beydilli, 2012: 204; Uzunçarşılı, 1942: 9-10).

tekrar iade edilmesiyle Pazvantoğlu, bundan sonraki dönemlerinde devletin yanında olarak asayişte ve imar faaliyetlerinde Babıâli'nin hizmetinde olmuştur (Beydilli, 2007: 209).

Pazvantoğlu'nun, Memleketeyn üzerindeki çıkardığı huzursuzluklar ve Eflâk topraklarındaki sebep olduğu kargaşa bahsi geçtiği üzere bölgenin yönetiminde söz sahibi olan voyvodaları en önemlisi de halkı etkilemiştir. Halkın iktidara, iktidarın da bölgedeki sorumlu voyvodaya güvenini sarsmış ve durumu istikrarsız hale getirmiştir. Dönemin Eflâk voyvodası Aleksandr Mourouzi, vaziyetin farkında olup hükümet merkezine gönderdiği raporlarda, Rusya ile yapılan anlaşmadan sonra memleketin belini doğrultamamasının başlıca nedenini *bazı başıbozuk elebaşlarının* sebep olduğu kaos ortamına bağlamıştır. Rapor içeriğinde Eflâk'taki bazı mütegalibenin (eşkıyaların) reayaya verdiği rahatsızlıktan, eşyalarını mal ve mülklerini gasp ettiklerinden bahsetmiştir. Dahası bazı fırsatçıların bu olaylardan kendisini sorumlu tuttuğunu, aynı şekilde voyvodalığa talip olan bu fırsatçıların “bir iki seneden beri Eflâk Voyvodası eskidi!” söylemleriyle kendisi aleyhine propaganda yaptıklarını ifade etmiştir (BOA, TS.MA.e, 714/67).

Eflâk idaresindeki olumsuzluklar başkentte de homurtuların yükselmesine neden olmuştur. Pazvantoğlu ve Eflâk voyvodası Aleksandr Mourouzi'nin dost ve iş birliği içinde olduğuna dair ortalıkta dolaşan söylentilere karşın Aleksandr Mourouzi bu konuya açıklık getirmek için ayrıca bir yazı kaleme alarak padişaha durumunu arz etmiştir:

Memlekete geldiğimden beri asayiş tehdit hadiseleri önlemeye çalıştığım gibi bir taraftan da değişik türden zahirenin mübaayası ve İstanbul'a gönderilmesi konularında gayret ettim. Öteden beri fukarayı ve halkı taciz eden hatta kapıkethüdam kullarını dahi tehdit edip yerinden etmekten çekinmeyen kimselerin varlığı siz Padişahımın da malumudur. Bu dönemlerde artık Eflâk'tan zahire gelmez diyerek yönetimimiz eleştirilmiş ve kötü bir propagandaya maruz kalmıştır. Bu dönemde dahi İsmail, Rusçuk ve Silistre'deki kale ve ambarların inşası ve tamirleri aynı şekilde İbrail'de başka bir ambar inşası yürütülmeye çalışılmıştır. Bu hizmetler sayesinde zahirenin İstanbul'a sevki aksamadan sürdürülmüştür (BOA, C..DH, 165/8223).

Anlaşıldığı üzere voyvoda Aleksandr'ın, bazı dönemlerde sorumluluk alanındaki idaresinin şartlarının güçleşmiştir. Özellikle isyan anlarında ya da savaş zamanlarında bu daha çok hissedilmektedir. Bu zamanlarda İstanbul'a zahire sevki aksamaya uğramıştır. Bu da özellikle saray çevresinde ve Babıâli'de Aleksandr'ın voyvodalığına ve yönetimine karşı muhalif bir grubun oluşmasına sebebiyet vermiştir.

### 2.1.2. Zahire Mübayaası İşlemleri

Eflâk topraklarının kuzeyi dağlık alanlardan oluşmaktadır. Ancak güneyi Tuna kıyılarına kadar uzanmakta ve orta kısımda yer alan arazileri verimi bol, bereketli ve geniş

ovalardan oluşmaktadır. Bu bakımdan topraklarının tarım açısından zengin olması da kaçınılmazdır. Öyle ki geniş ölçüde darı, buğday, mısır ve arpa başta olmak üzere birçok tahıl ürünü üretebilmektedirler. Sadece tarım değil, hayvancılıkta da önemli bir yerdedir. Arıcılık ve büyükbaş hayvancılık önemli gelirlerinin arasında bulunmaktadır. Ayrıca geniş ormanlık alanları ve kaya tuzu açısından da zenginlikleri mevcuttur (Aydın, 2013: 2).

Eflâk'a atanan ve voyvodalık yapmak üzere göreve başlayan şahsiyetlerin en önemli vazifeleri arasında beyliğin iç idaresinde sükûneti ve huzuru sağlamanın yanında, gerekli olduğu takdirde askeri yardımın yanı sıra merkezin ihtiyacı olan tahıl temin etme görevi bulunmaktadır. Bu bağlamda Aleksandr Mourouzi'nin, Eflâk voyvodalığına atandığı dönemde kendine verilen sorumluluklardan biri de tahıl için gerekli olan saklama koşulları için depo temin etmek, eğer mevcutta yok ise bunları inşa ettirmektir. Aslında Aleksandr'dan önceki voyvoda Mihail'in zamanında bu ihtiyaca binaen yeni bir ambar yapılması hususu gündeme gelmiş ve depo yeri olarak Çayır Kapısı yakınlarında bir mevki belirlenmiştir. Aleksandr'ın yönetiminde ise Silistre<sup>28</sup> tarafında bir ambar inşası saray tarafından emrolunmuştur. Talimat üzerine ambarın yer keşfi ve ardından binaların inşası çalışmalarına başlanmıştır. 14 odalı bir bina yapılması tasarlanmış ve iki yük kile<sup>29</sup> zahireyi taşıyacak bir yer düşünülmüştür. İki yük, 50.000 kile kapasitesini ifade etmektedir. Sonradan bu yapılara dört göz daha ilave edilmesi gerekli görülmüştür. Ancak inşaattan önce bu ambarların sahil kesiminde bulunan başka bir arsa üzerine yapılmasının daha doğru olacağı düşünen merkezi hükümet yetkilileri depo alanının ve inşasının buraya taşınmasının daha uygun olacağını düşünmüşlerdir. Voyvoda Aleksandr bu süreci, Babıali ile iletişim halinde yürütmüştür (BOA, C..HR, 34/1659).

Eflâk-Boğdan voyvodaların bütün yükümlülükleri voyvodalık sınırlarından ibaret değildir. İhtiyaç olduğu vakit Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan yakındaki başka yerlerde birtakım vazifeler ve yetkiler doğrultusunda hükümet işlerine yardımcı olmak zorundadırlar. Örneğin Aleksandr Mourouzi, Eflâk voyvodası olarak görevini ifa ederken Silistre tarafında inşası düşünülen ambarın inşa süreci için yetkilendirilmiştir. Bu meyanda, Mourouzi Silistre ve Rusçuk'ta<sup>30</sup> zahirenin korunması ve depolanması amacıyla ambar inşasına yardımcı olmuştur. Bu iki ambarın inşası dışında civarda bulunan diğer ambarlarının ihtiyaçlarının keşfine dair kendisinden rapor istenmiştir (BOA, C.HR, 33/1607).

<sup>28</sup> Tuna nehrinin Bulgaristan'dan ayrıldığı bölgede nehrin sağ kıyısında kalan ve Osmanlı dönemi boyunca Türk-İslam öğelerinin ağır bastığı bir şehir (Kıal, 2009: 202-205).

<sup>29</sup> Özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir. Ayrıca bkz. (Kallek, 2022: 567-570).

<sup>30</sup> Osmanlı Devleti zamanında (1393-1878) Türk nüfusunun yoğunlukta olduğu Bulgaristan'ın farklı ırkları bir arada barındırdığı bir şehirdir. Ayrıca bkz. (Kıal, 2008: 240-250).

Bir taraftan yeni ambar inşası süreci yürütülürken, diğer taraftan da ihtiyaç duyulan zahirenin tedariki işlerinin aksamaya uğramadan gerçekleşmesi ve zamanında İstanbul'a gönderilmesi hayati derece önemli görülmüştür. Bu husus üzerinde Eflâk yönetimi ile başkent arasında cereyan eden bürokrasinin yoğunluğu konunun merkezi hükümetin gündeminde ne derece önemsendiğinin anlaşılması için yeterlidir. Nitekim 29 Zilhicce 1207 (7 Ağustos 1793) tarihli belge ışığında, *Kalas ve İbrail(Brail)*<sup>31</sup> iskelelerinde Eflâk ve Boğdan'dan gelen zahirenin yüklenerak İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir. İskelede bulunan görevlilere sevkiyatın detayları hakkında ayrıca talimatlar gönderilmiştir. Ancak mirî mübayaa (devlet adına satın alma işlemleri) ve tüccar gemilerinin ayarlanması konusunda sorunlar yaşanınca *Zahire Nazırı Ratîf Efendi* bu sorunların aşılması için sürece dâhil olmuştur. Erzakların deniz mevsimi geçmeden gönderilmesi için 200.000 kile erzak Boğdan'dan sağlanarak gönderilmeye çalışılmıştır. Bunun 100.000 kilesi darı, 50.000 kilesinin de buğday olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu ihtiyaçların karşılanması sürecinde voyvoda, daima İstanbul ile iletişim halinde olmuştur (BOA, HAT, 195/9674).

Aynı tarihli bir başka yazışma, Tuna prensliklerindeki zahirenin sevkiyatıyla ilgili organizasyonun detaylarına dair bilgiler içermektedir. Öyle ki tüm bu ayrıntılar, aynı zamanda İstanbul'un hangi ürüne ne ölçüde ihtiyaç duyduğunu, bunların sevkiyat vasıtalarını, araçlarını, masraflarını, işlemler sırasında yaşanan güçlükleri ve bu sürecin voyvodalık yönetimlerinin başarısı ölçütlerinden birini teşkil ettiğini gözler önüne sermektedir. İbrail iskelesinde bekleyen zahirenin İstanbul'a sevki için Eflâk Voyvodası Aleksandr'ın bilgilendirme yazısına göre; İbrail iskelesine yaklaşan 10 parça tüccar gemisine 26.802,0.50 kile hinta (buğday), 16.880 kile şeker yüklenmiş ve Dersâadet'e doğru yola çıkmış, sonradan yine talep edilen bir yük 17.000 kile erzen (darı) dahi yine aynı iskeleden İstanbul'a gönderilmek için hazırlanmıştır. Bütün ihtiyaç duyulan zahirenin İbrail ve Kalas iskelelerinden başkente aktarılması için toplamda 33 tüccar gemisi görevlendirilmiştir. Tuna havzasında üretilen zahirenin nakliyatının sağlıklı şekilde yapılabilmesi için voyvoda Aleksandr marifetiyle Silistre ve Vostoch'ta nakliye işlemlerinde kullanılmak üzere bazı binaların yapım süreci tamamlanmıştır. Ancak bu yapıların güvenliği sağlanmalı ve depolarda bekleyen tahıl olası tehditlere karşı korunmaya alınmalıdır. Bu kapsamda İsmail Kalesi tahkim edilmeye çalışılmış, sevkiyat merkezinin güvenliği buradan sağlanmaya çalışılmıştır. Tüm bu süreç Voyvoda Aleksandr'ın sorumluluğunda yürütülmektedir. Kale yapılarının inşası için 57.000 kuruş harcanarak hayli masraf yapılmıştır.

---

<sup>31</sup> Belgelerde Brail olarak da geçmektedir. Romanya'da, Aşağı Tuna'nın sol kıyısında bir liman şehridir. Bkz. (Maxim, 2000: 363-366).

Buna mukabil hem sevkiyat kapsamında gönderilen zahirenin yekûnu hem de voyvodanın çabaları hükümet ve padişah III. Selim nezdinde takdir ve memnuniyetle karşılanmıştır (BOA, HAT, 239/13304).<sup>32</sup>

Eflâk ve Boğdan'dan zahire tedarikinin aksaması İstanbul için sıkıntılı bir sürecin başlaması anlamına geleceğinden ihtiyaç duyulan erzakın zamanında yerine ulaşması elzemdir. Sevkiyatta deniz ulaşımı kullanıldığı için mevsimlerin ve havanın durumu daima göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle koyun ve peynir başta olmak üzere İstanbul piyasasının küçükbaş hayvan ve hayvansal gıda ihtiyacı buradan karşılanmaktadır. İbrail ve Kalas iskelelerinden çıkan zahire, Tuna iskelelerini takiben Karadeniz'in kıyısında bulunan Rumeli yakası ve Trakya bölgesine gelip Tekirdağ iskelesinden ilerleyerek İstanbul'a giriş yapmaktadır. Marmara Denizi'nin kuzey sahili boyunca ilerleyerek Haliç iskelesine yanaşarak sevkiyat işlemi tamamlanmaktadır (Göktepe, 2017: 864-900).

Memleketeyn haricinde, Silistre, Niğbolu, Rusçuk, Akkirman, Zıştovi'de önemli zahire ihtiyaçlarının temin edildiği bölgelerin arasında yer almaktadır. Eflâk ve Boğdan'dan sağlanamadığı durumlarda eksik olanlar belli ürünler, diğer bölgelerden istenilmektedir (Çağman, 2016: 138).

Zahire, başkent dışında Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyulan farklı bölgelerine de gönderilmektedir. Özellikle yakın yerlerin ve kalelerin ihtiyaçları göz önünde tutulmaktadır. Temin edilmesi olası olan ürünler belirlenip istenilmekte ama öncesinde birtakım yazışmalar doğrultusunda ürünlerin istenilen bölgede yeteri kadar olup olmadığı öğrenilmektedir. Bazen de tedarik merkezleri ile ilgili farklı seçenekler değerlendirilmektedir. Örneğin Belgrad Kalesi'ne gönderilmek üzere belli miktarlarda şeker, buğday ve darı hazırlanmış, ancak bu ürünlerin başka bir yerden değil bulunduğu merkezden temini daha kolay görülmüş ve Belgrad Muhafızı Mustafa Paşa'ya bu yönde talimatlar gönderilmiştir. Bununla birlikte Mustafa Paşa'nın, zahire bedellerinin önceki seneye kıyasla aynı olmadığı ve şeker ile buğdayın Eflâk tarafından daha uygun fiyatlarla alınabileceği yönündeki görüşü Memleketeyn'in yalnızca ürünün üretiminde değil aynı zamanda piyasasında da tercih nedeni olduğunu göstermektedir (BOA, C..HR, 23/1106).

Eflâk-Boğdan voyvodalarından istenen zahire, inşa olunması ya da yenilenmesi gereken depolar ile ilgili iş ve işlemler için yapılan harcamaların bir deftere kaydedilmesi istenmiştir. Babiâli'nin bizzat Sultanın isteği doğrultusunda talep ettiği bu kayıtlara mübaaya

---

<sup>32</sup> Belgenin üst tarafında yer alan yazıda “*Manzurum olmuştur iktiza eden evamir ısdar oluna*” ifadesi padişahın süreci yakından takip ettiğini göstermektedir (BOA, HAT, 239/13304).

defteri adı verilmiştir. Aleksandr Mourouzi Eflâk voyvodalığı yaptığı dönemde yukarıda bahsedilen talimatlar üzerine *Kapıkethüdası Foti* isimli boyar aracılığıyla hazırlamış olduğu kayıtları göndermiştir. Bu defter, Hicri 1207 (1793) yılının Recep ayından aynı yılın Ramazan ayı sonuna kadar yapılan tüm masrafların detaylarını içermektedir. Bu kapsamda ne miktarda hınta (buğday), şeker, erzen (darı), sade revgan (yağ) ve balın alındığı kaydedilmiştir (BOA, C.MTZ. 7/331).<sup>33</sup>

Eflâk-Boğdan'dan tedarik edilen temel gıdalar hububatla sınırlı değildir. En başta canlı hayvan, bal, peynir ve çeşitli yağlar buradan istenilen ürünlerin başında gelmektedir. Tahıl ürünlerinde olduğu gibi diğer ürünler de miktar olarak azımsanmayacak kadar fazla ve ayrıca kalitelidir. 1209 tarihinde Mourouzi yönetimindeki Eflâk'tan Osmanlı Devleti'nin merkezi İstanbul'a 17.952 kıyye bal, 91,497 kıyye sadeyağ ve bir yük 3.600 kıyye kaşkaval peyniri gönderilmiştir (BOA, HAT, 238/13248; Demirtaş, 2018: 914).

Tahıl, bal, peynir, çeşitli yağlar ile tüketilmek üzere besi hayvanı tedarikinin yanı sıra şahin gibi yırtıcı hayvanların Eflâk ya da Boğdan'dan temin edilmesi de bir adet haline gelmiştir. Zira Eflâk'a atanan veya halen görevine devam eden voyvoda, her sene kendisi tarafından seçilen şahinleri Osmanlı sarayına göndermiştir. Bu çerçevede Aleksandr Mourouzi 1796 yılında 16 adet şahin seçerek İstanbul'a göndermiştir (BOA, HAT, 206/10784).

### 2.1.3. Aleksandr Mourouzi'nin Avrupa Siyasetine Dair Raporları

Eflâk ve Boğdan voyvodalarının asli görevleri; Osmanlı Devleti'nin politikaları ile uyumlu şekilde Eflâk'ın ve Boğdan'ın idaresini gerçekleştirmek, ihtiyaç olduğu vakit seferlere katılmak ve yine ihtiyaç duyulduğunda ordunun ya da İstanbul'un zahire tedarikini sorunsuz bir şekilde yerine getirme olmuştur. Memleketeyn voyvodaları görev alanları dışında Avrupa siyaseti ile de ilgilenmişlerdir. Bu çerçevede Avrupa'da yaşanan ihtilaller, her türlü sosyal, ekonomik, siyasî ve askerî gelişmeler hakkında detaylı raporlar hazırlamışlardır.

#### 2.1.3.1. Fransız İhtilali ve Avrupa Siyasetine Yansımaları

Memleketeyn voyvodaları Avrupa siyaseti ile de ilgilenmişlerdir. Bu çerçevede Avrupa'da yaşanan ihtilaller, sosyal, ekonomik, siyasî ve askerî gelişmeleri detaylı raporlarla Babıalî'ye sunmuşlardır. Babıalî çoğu zaman bu raporlarda yer alan bilgileri dikkate alarak dış politikasını şekillendirmiştir. Bu bakımdan Eflâk ve Boğdan voyvodaları Babıalî'nin

<sup>33</sup> Zahire defterinde yer alan ürünlerin miktarları, hınta:16.852 kıyye, şeker:122.187 kıyye, erzen:12.696 kıyye, sade revgan: 28.883 kıyye, bal: 5720 kıyyedir (BOA, C.MTZ. 7/331).

Avrupa'daki gözü olarak kabul edilmişlerdir (Çiftçi, 2010: 36). Bu raporlar arasında özellikle Fransız İhtilali sonrasında yaşanan gelişmeler ile Rusya hakkındaki istihbarat bilgileri önemli yer tutmaktadır. Fenerlilerin birden fazla dile hâkim olmaları, tercümanlık dışında istihbarat alanında da onları değerli kılmıştır. Voyvodalar bütün bu beklentilerin bilincinde olarak görevlerini ifa etmişlerdir. Kendilerine bağlı casusları, soydaşları olan ve yurtdışında ikamet eden konsoloslar ve liman şehirlerindeki bazı memurlar Fenerli voyvodaların başlıca bilgi kaynaklarıdır. Buralardan sağlanan bilgi akışı bizzat voyvodalar tarafından değerlendirilip kaleme alınarak raporlaştırılmış ve Babıali'ye sunulmuştur (Çiftçi, 2010: 36; Yüksel, 2012: 134).

Edinilen her bilgi, derinlemesine incelenmiş, bilginin kaynağı ve doğruluğu kesin olarak teyit edildiği takdirde merkeze gönderilmiştir. Ancak bilgiler doğrudan olarak saraya gönderilmemektedir. Gönderilen raporun içeriği gizlilik esas alındığı için farklı bir güzergâh izleyerek ilk olarak voyvodanın, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da ikamet etmekte olan bir akrabasına gönderilmektedir ki bu kişi bilindiği üzere voyvodanın kapıkethüdasıdır. Mektuplar ya da yazışmalar kapıkethüdası tarafından tercüme edilerek bizzat Babıali'ye sunulmuştur (BOA, TS,MA,e,714/ 67).

1787-1792 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşının akabinde imzalanan ve Aleksandr Mourouzi'nin mükaleme tercümanı olarak görev aldığı Yaş Antlaşması'nın ardından Rusya'nın sınırları Dinyester nehrine kadar uzanmıştı. Kırım'ın da ilhakı ile Rusya Karadeniz'in kuzey kıyılarını ele geçirmiştir sıcak denizlere inme politikasında kritik bir aşamayı daha geçmiştir. Ancak Osmanlı-Rus savaşı devam ederken 1789 yılında Fransız ihtilali patlak vermiş, ihtilalden bir süre sonra da (1791) Avusturya ve Prusya, Fransa'ya savaş ilan etmiştir. Ardından Fransa Kralı Louis (XVI.) 1793 yılında giyotinle idam edilmiş ve bunun üzerine Avusturya ve Prusya koalisyonuna İngiltere de katılmıştır. Diğer taraftan Rus yayılcılığı Doğu Avrupa'da kendini göstermiş, 1793 yılında Polonya Prusya ve Rusya tarafından bir kez daha paylaşılmıştır (Armaoğlu, 2019: 27-69, 287-288).

Avrupa siyasetinin karmakarışık bir hâl aldığı bu dönemde Aleksandr Mourouzi, Eflâk voyvodası olarak görev yapmıştır (1793-1796). Bu sıralarda Fransız ihtilalinin ve Panslavizm'in Balkanlar üzerindeki etkileri iyice hissedilmeye başlandığından hem Rusya'nın politikalarının hem de Avrupa'daki yansımaları yakinen takibi zorunluluk haline gelmiştir. Avrupa ve Balkanlardaki gelişmeler belirli aralıklarla Aleksandr Mourouzi tarafından raporlanarak Babıali'ye gönderilmiştir ki bunlar daha çok "havadis mektupları" olarak adlandırılmıştır. Bu mektuplardan biri; Rusya, Prusya ve Avusturya Devletleri arasındaki mücadeleleri konu almaktadır. Raporda, günümüzde Polonya olarak bilinen Lehistan

topraklarının Prusya ve Rusya arasında nasıl paylaşıldığı ve sınırlarının ne şekilde çizileceği detaylandırılmıştır. Yine aynı mektupta Fransa ile Flemenk Cumhuriyeti arasında akdedilen anlaşma ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Aleksandr'ın Avrupa siyasetine dair gönderdiği raporlar Fransa, İspanya, Avusturya ve Prusya ile ilgili olan konuları içeren genel bir çerçeveye sahiptir (BOA, HAT, 1387/55080).

18. yüzyıl tamamlanmak üzereyken İngiltere, Fransa kralının idam edilmesiyle birlikte kurulmuş olan koalisyona katılmış ve Fransa'ya savaş ilan etmişti. Savaş Fransa'nın aleyhine devam ederken, 1794 yılında Fleurus muharebesiyle durum Fransa'nın lehine dönmüştür. Buna rağmen Fransızlar, Hollanda ve İngiliz kuvvetlerini mağlup ederek Hollanda'yı işgal etmişlerdir (Armaoğlu, 2019: 67-69). Aleksandr Mourouzi, Babîâli'ye gönderdiği malumatlarda hem cephelelerdeki durum hem de bunun Avrupa'daki hükümetlerin politikalarına yansımaları hakkında birtakım duyumlara ve analizlere yer vermiştir. Mourouzi'ye göre; İngiltere parlamentosunda, Fransa siyasetiyle ilgili savaş veya sulh taraftarları olarak birbirinden farklı iki grubun varlığı söz konusudur ki bunlardan biri İngiltere kralının etrafında toplanmışlardır. Ayrıca Jakobenliğin, İngiltere'ye dahi sirayet ettiği gerek ahali gerekse avam arasında yayıldığı belirtilmektedir. Diğer taraftan Prusya kralının Fransa ile savaştan el çekerek Rusya ile bir savunma ve saldırı içerikli ittifak arayışına yöneldiğini bildirmektedir. Aleksandr İngiltere donanması hakkında da bilgi vermektedir. Bu donanmanın 158 parça kapak kaldırır ve 50 top çeker 19 parça ve 187 parça fırkateyn ve 107 şalopadan (iki direkli küçük tekne) ibaret olduğu bildirilmiştir. İngiltere'de elçilik de çalışan bir memur tarafından Aleksandr'a, Osmanlı Devleti ile Nemçelü (Avusturya) arasında ittifak yapılacağına dair İngiltere'de bir söylenti dolaştığının haberini de ayrıca bildirilmiştir (BOA,TS.MA.e,552/9). Avrupa'daki söylentiler kuşkusuz Zıştovi Antlaşması sonrası normalleşen Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin bir ittifaka evrilmesi eğilimiyle ilgilidir. İki devlet Rus yayılmacılığının Balkanlarda oluşturmuş olduğu tehdide karşı birlikte hareket etme iradesini göstermişlerdir (Kurtaran, 2013: 411-412; Beydilli, 2013: 472).

### **2.1.3.2. Rusya ile İlişkilere Dair Raporlar**

Metropolit olayı sırasında yaşananlar ve hemen ardından Mourouzi ile Mihail Şuço'nun görev yerlerinin değiştirilmesi, Eflâk ve Boğdan'ın siyaseten ne denli çetin bir coğrafya olduğunun anlaşılması için yeterlidir. Dolayısıyla Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk ve Boğdan voyvodalığı yaptığı dönemdeki kaderi ve politik geleceği zaman zaman son derece gergin olan Osmanlı-Rus ilişkilerinin seyrine bağlı kalmıştır. Voyvodaların da bu bilinç içinde oldukları

bir gerçektir. Ancak şartlar ne olursa olsun görevlerini yerine getirmelerinin bir yükümlülük olduğunu kabul etmekte ve bulundukları bölgede görevlerini ifa etmeye devam etmektedirler.

Aleksandr Mourouzi, böyle bir siyasî iklimde yeni atandığı Eflâk'ta hizmetlerine devam etmeye gayret göstermiştir. Yaşanan sıkıntılı sürecin etkileri yönetici değişikliklerine rağmen henüz geçmiş değildir. Rusya'nın (Herson) Gerson Limanında bir donanmayı teçhizatlandırmaya başladığı duyumunu aldığı anda Rus askeri donanmasının hareketliliği hakkında Babîâlî'yi bilgilendirmiştir. Bunun doğrulanması için Babîâlî'den gelen talimat üzerine güvenilir bir kişiyi tebdili kıyafet ile gizlice Rusya'ya göndermiştir. Bu istihbarî çalışma neticesinde; 5 Mart 1794'te, 4 Rus generalinin 48.000 askeri iki bölüğe ayırıp top ve mühimmat desteği ile ve gemileriyle birlikte Galiçya'ya doğru hareket ettikleri haberi aldıklarını ve Moltikof adındaki bir Rus generalinin Kiev şehrine gelerek (Gerson) Herson ve (Nikolaeva) Nikolafka'da mevcut olan Rus askerlerine mareşal olarak tayin olduğu bilgisine ulaşmıştır. Yine Kırım'da Oliva Limanı'nda Rusların lengerandas (demir atan) biçimde bekleyen büyük bir donanmasının olduğu ve bu deniz gücünün 85 parça top çeker ve kapak kaldıran, 16 parça 105 pare top çeker ve 1 adet ve 50 pare top çeker firkateyn, 9 parça gemilerden başka 30 parça küçük gemilerden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Gerson (Herson) Limanı'nda ise üç parça büyük ve 2 firkateyn, 5 parça gemi halihazırda inşa edilmektedir. Ayrıca Mourouzi, Rusya'da bu gelişmeler yaşanırken yaklaşan savaş için kendi sorumluluk bölgesinde birtakım tedbirlerin hayata geçirildiğini, bu meyanda civardaki bütün kale ve ambarları tamir etmeye ve asilerin isyanlarının sonlandırılmasına gayret edip her taraftan asker toplamaya çalıştığını da raporuna eklemiştir (BOA, TS.MA.e, 552/8).

Aleksandr Mourouzi, aynı tarihli bir başka havadis mektubunda Rusya'nın iç işleri ile ilgili bilgi vermektedir. Mourouzi genellikle haberlerin doğruluğunu farklı kaynaklardan teyit edip iyice emin olduktan sonra Babîâlî'ye bildirmektedir. Bu noktada Rusya ile ilgili malumat sadece Rus topraklarından değil aynı zamanda başka ülkeler ve şehirlerdeki kaynaklarından elde edilen bilgilerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Rusya imparatoriçesinin, veliahdını hapsedtiğine dair ortalıkta bazı haberlerin dolaştığı ancak bunun doğru olmayabileceğinin anlaşıldığı, zira Rusya'nın Avusturya'da bulunan elçisinin dahi konudan haberinin olmadığı bu tür söylentilerin çarlığa itaatsizlik eden bir grup tarafından muhalefet için söylenmiş olabileceği ancak bu dedikoduların Rusya'nın neredeyse tamamına yayıldığını belirtmektedir (BOA, TS.MA.e, 552/10).

Rus veliahdının hapsine dair jurnaller Avrupa'da dahi dillendirilmiş olmasına rağmen Aleksandr Mourouzi haberin gerçekliğinden kuşku duymuştur. Buna karşın bu konu uzun süre ne kamuoyunun gündeminden ne de Mourouzi'nin raporlarının içeriğinden eksilmemiştir.

Aleksandr'ın Rusya'dan dönen casusunun verdiği bilgilere göre Rus veliahdının hapsedilmesi ve Petersburg'da ortaya çıkan fitne olayları Rusya'da bir çeşit ihtilale dönüşen bazı gelişmelerin zeminini hazırlamaktadır. Muhbirin aktardıklarına bakılırsa durum Rus Çarlığı için hiç de iç açıcı değildir. Nitekim Moskova şehri ileri gelenleri Jakobenliğe meyletmekte ve şehir ahalisi isyan hazırlığı yapmaktadır. Durumdan haberdar olan Çariçe, dışardan müdahale ihtimallerine karşı tedbirler almakla birlikte asıl dikkati iç bunalımlara vermiştir. Rus çariçesi, Kremençuk şehrinde Jakobenliği propaganda eden kişilere bir Fransız vatandaşı ve bir Rus asilzadesinin önderlik ettiğini öğrendiğinde bu kişilerin derhâl sınır dışı edilmesini sağlamıştır. Ne var ki bütün bu fitnenin sorumlusu olarak gösterilen kişiler daha çabuk davranıp firar etmişler ve İstanbul'a doğru yola koyulmuşlardır. Boğdan'a ulaştıklarında Rus konsolosluğu bu kişilerin iadesini talep etmiştir (BOA, C..HR, 18/891).

Görüldüğü üzere Osmanlı-Rus mücadelelerinde cephedeki durum kadar cephe gerisinde olup bitenler de önemsenmiştir. Bilhassa iç bunalımlar, millet bütünlüğüne zarar veren fitneler ve ihtilal girişimleri devlet politikaları için zayıflık oluşturacağından bunlar karşı taraflarca siyasi ve diplomatik fırsatlar olarak kullanılacaktır. Saray ve Babıali bunun bilincinde olarak hareket etmektedirler ve elbette aynı bilince sahip Eflâk-Boğdan voyvodaları da topladıkları istihbarî bilgiler, raporlar ve diğer hizmetleri ile Osmanlı Devleti'nin Rus politikasının şekillenmesinde çok önemli bir noktada durmaktadırlar.

#### **2.1.4. Aleksandr Mourouzi'nin Görevinden Af Talebi ve İstanbul'a Dönüşü**

Aleksandr Mourouzi'nin üç yıl boyunca sürdürdüğü Eflâk voyvodalığı, görevinden azledilmesiyle son bulmuştur. Gerekçesi bir başarısızlık ya da ihanet gibi ciddi bir kusurdan ziyade büyük olasılıkla üç yılı doldurmuş olmasıdır. Bir kurala bağlı olmamakla birlikte teamüller gereği Eflâk-Boğdan voyvodalarının görev süreleri üç yıl olarak belirlenmiş ve genellikle belirlenen süreye riayet edilmiştir. Memleketeyn'de, Fenerliler çağında, aksi bir durum söz konusu olmadığı sürece görev süreleriyle ilgili bu hassasiyetler gözetilmiş ve sürenin tamamlanmasıyla yeni voyvodalar tayin olunmuştur. Ancak yolsuzluk, entrikalar, voyvodanın sağlık durumu, bölgedeki Rus baskısı, isyanlar ve savaş gibi nedenlerle bazen daha kısa sürelerde voyvodaların değiştirildiği olmuştur. Jelavıç Eflâk-Boğdan voyvodalarının görev sürelerinin ortalama 2.5 yıl olduğunu belirtilmektedir (Jelavıç, 2020: 135). Ancak zaman zaman bazı voyvodaların uzun soluklu yönetimler gösterdiği olmuştur. Örneğin 1774 yılında Aleksandr İpsilanti yedi sene Eflâk voyvodalığı görevini icra etmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 65).

1793 yılında Eflâk voyvodalığı görevine atanan Aleksandr Mourouzi, sebebi belli olmamakla birlikte yaklaşık üç yıl kadar bu makamı temsil ettikten sonra 1796 yılının Eylül ayında azli gerekli görülmüştür. Eflâk'tan ayrılacağı vakit izleyeceği güzergahta bulunan şehirlerdeki ve kasabalardaki yetkililere mübaşirler gönderilmiş ve emniyetli bir şekilde gideceği yere ulaşması için verilen emirlerin titizlikle uygulanması istenmiştir (BOA, C..HR, 42/2067). Aleksandr Mourouzi'nin İstanbul Boğaziçi'nde bulunan yalısına yerleşeceği, burada yaşantısına ve saltanat makamına hizmetine devam edeceği belirtilmiştir. Aleksandr'ın kariyerindeki çok önemli kırılmalardan birini oluşturan bu iradenin içeriğinde görevden alınma gerekçesine değinilmemekle birlikte “*hasbe'l-iktiza*” yani gerekli olduğu için ifadesi yer almaktadır. Yerine, daha önce Boğdan voyvodalığı yapmış olan Aleksandr İpsilanti Eflâk voyvodalığına atanmıştır (BOA, C..HR, 42/2068).

## 2.2. Aleksandr Mourouzi'nin II. Eflâk Voyvodalığı (Mart 1799-Ekim 1801)

Aleksandr Mourouzi, 1793-1796 yılları arasında icra ettiği Eflâk voyvodalığı görevinden azlinden sonra İstanbul'a dönerek buradaki yalısında yaşamına devam etmiştir. Böyle zamanlarda Fenerliler, deneyimleri ve uzmanlık alanları doğrultusunda ya başka bir idari birime veya memuriyete atanırlar, ya kendilerinin yeniden görevlendirilmelerini gerekli kılacak politik şartların oluşmasını beklerlerdi. Bunun için Fenerliler, İstanbul'da elit bürokrasi ve seçkin zümreler ile saray ve Babıali ile bağlarını koparmaz aksine daha sıkı münasebetler geliştirmeye çalışırlardı. Azledildikten sonra Aleksandr Mourouzi'nin 1799 yılına kadar İstanbul'da geçen üç yılı hakkında fazlaca bilgiye sahip değiliz ancak büyük olasılıkla Mourouzi bir taraftan ailesi ile özel yaşamını sürdürürken bir taraftan da sarayın yakınında ve hizmetinde olarak yeni bir görevin beklentisi içinde bu süreyi değerlendirmiş olmalıdır.

Mourouzi 1799 yılının Mart ayında, Pazvantoğlu isyanının etkisiyle ciddi asayiş sorunları yaşayan Eflâk'a ikinci kez voyvoda olarak atanmıştır. Bu atamada mevcut voyvoda Konstantin'in bazı icraatlarının, halihazırda devam eden isyanların, vergi gelirlerini uygunsuz biçimde kullanmasının ve fakir Eflâk halkının şikâyetlerinin etkili olduğu görülmektedir. Diğer taraftan yerine düşünülen Aleksandr'ın adaylığı değerlendirilirken de birçok analize yer verilmiştir. Boğdan'da ve Eflâk'ta voyvoda olarak görev yapmış olması Rusya ile olan ikili ilişkileri, kısacası memuriyet sicili ile politik şartların uygunluğu gözden geçirilmiş ve şu aşamada en uygun aday olduğu kanaatine varılmıştır (BOA.HAT. 63/2769).

### 2.2.1. Eşkîyalık Hareketleri ve Pazvantoğlu İsyanının Sonuçlanması

1768-1774 yılları arasında Osmanlı-Rus mücadelesi sırasında yerli hanedanlara ve ayanlara ihtiyaç duyulmuştur. Mecburiyetten doğan şartlar gereği yerli hanedanların ve ayanların saygınlıkları artmıştır. Merkezi otoriterinin giderek güç kaybetmesine paralel olarak ayanlar nüfuz kazanmaya devam etmişlerdir. III. Selim döneminde ayanların nüfuzları daha da artmaya başlamış, kontrolsüz hareketleri Osmanlı Devleti'ni sıkıntılı bir sürecin içerisine çekmiştir (Fulin, 2020: 163-165). Başına buyruk hareket eden ayanlardan biri olan Pazvantoğlu Osman bahsi geçmekte olan ayanların içerisinde yer almaktadır.

1795-1802 yılları içerisinde yarattığı kargaşa, eşkıyalık hareketleri Balkanlardaki Osmanlı egemenliğini sarstığı gibi, Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk'taki voyvodalığını zorlaştırmıştır. Mourouzi, 1799-1801 yılları arasında tekrar voyvoda olarak atanacağı Eflâk'ta bu isyanın neden olacağı olumsuzlukların önüne geçmek istemiş ve civarda etkisini sürdüren isyan hareketlerinin Eflâk'a sirayet etmemesi için büyük uğraşlar vermiştir. Görev alanı içerisinde birtakım tedbirleri hayata geçiren Aleksandr, 1800 yılının ortalarına doğru bunun sonuçlarını almaya başlamış ve Eflâk'ta istikrarın sağlanmasına yönelik çalışmaları hakkında Babıali'yi bilgilendirmiştir. Buna göre; Eflâk ve civarında Devlet-i Aliye'nin kuvvetinin arttırılması için gerekli her tedbir alınarak hayata geçirilmiş, devlet otoritesine muhalefet edenlerin kuvveti kırılmağa başlanmıştır. Bununla birlikte Zıştovi, Tırnova ve Lofça kurtarılmışsa da memurlar arasındaki anlaşmazlıklardan fırsat bulan eşkıya cinayetler işlemeye devam etmekte ve önlem alınmadığı takdirde sayılarının artacağından endişe edilmektedir. Niğbolu ve Polina halkına verilecek zararların önlenmesi için İbrail (Brail) Nazırı emrinde bulunan iki yüz elli asker, ihtiyaç duyulduğunda uygun noktalara sevk edilmek üzere Eflâk voyvodalığının hizmetine alınmıştır (BOA, HAT, 74/3095).

Voyvoda Aleksandr'ın tespitlerine göre, dağlı eşkıyası her cins ve her milletin haramilerinden oluşmuştur. Ancak, çoğunluğu Arnavut olması nedeniyle Arnavut askerleri ile onlarla sıkı ilişkileri mevcuttur. Her geçen vakit zararları daha çok hissedilen bu eşkıya grubuna karşı Silistre ve Hırsova kazalarında bulunan Kazakların başına bir komutan tayin edilerek eşkıyanın üzerine sevk edilmesi hazırlığını yapmıştır (BOA, HAT, 74/3095-A). Mourouzi ayrıca daha önce eşkıya ile mücadelede yaşanan bazı başarısızlıkları, örneğin Belgrad muhafızı olan askerin geriye çekilmesinin asıl nedenini mağlup olması değil bütün bu yaşananlardan kendisine bıkkınlık (fütur) gelmesiyle açıklamıştır. Mourouzi, kuvvetleri takviye edildiği takdirde Tuna kıyısındaki önemli kalelerden biri olan *Fethül İslâm*'ın tekrar alınabileceği kanaatindedir (BOA, HAT, 61/2704). Aleksandr Mourouzi, Babıali'ye güven telkin eden

açıklamalarına devam ederek, dağlı eşkıyasının Eflâk'a girmeye cesaret etmeleri halinde, gerekirse bütün ahalinin toplanıp beraberce tırpan, bıçak, satır ve nacak ile üzerlerine hücum ederek memleketlerini koruyacaklarından şüphe duyulmamasını istemiştir. Gece gündüz durmadan bu belanın defedilmesi için gereken bütün tedbirlerin alınması konusunda gayret sarf edildiğini, Memleketeyn'de bu tür bir teşebbüste bulunanların idamla ya da daha başka yaptırımlarla ama en şiddetli şekilde cezalandırılacakları belirtmiştir (BOA, HAT, 69/2928-C).

Eflâk'ta asiler için alınacak tedbirler halkın ve memurların ileri gelenleri ile istişare halinde tespit edilerek kapsamlı bir plan hazırlanmıştır. Eşkıyanın saldıracağı noktalarda ne gibi önlemler alınacağı, ama caydırıcılık olması bakımından saldırı öncesinde ne gibi önlemlerin hayata geçirilebileceği etraflıca değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Eflâk'ın muhafazasına dair vezirler Musa Paşa ve Mehmed Paşa ve Tersenkizade (Tirsiniklizade) Ali Şah'a hitaben yazılar kaleme alınmış ve bu kişilerce daima iletişim halinde olup birlikte hareket edilmeye özen gösterilmiştir. Eşkıyanın Niğbolu'yu terk edip Poluna kasabasına geçtikleri öğrenildiğinde asilerin Eflâk'a geçmemeleri için önceden alınan önlemler uygulamaya konulmuştur. Poluna (Polina) kasabasına Rumeli Valisi Osman Paşa'nın bir miktar askeri, top ve bazı cephane bu tarafa sevk edilmesi düşünülmüştür. Ayrıca eşkıya güruhunun arasına ve ele geçirdikleri köylere birtakım casuslar yerleştirilerek asilerin faaliyetlerinden an be an haber alınmaya çalışılmıştır (BOA, HAT, 69/2928).

Eşkıyanın çıkardığı kaos ortamının olumsuzluklarını gidermek için her türlü önlem düşünülmüş olsa bu tedbirlerin elbette ciddi ekonomik maliyetleri olmuştur. Bunların başında asayiş için istihdam edilen askerin barınma ve yeme-içme masrafları gelmektedir. Vezirlerin emrinde bulunan askerlerin erzak ihtiyacının mevcut ambarlardan; yeterli olmazsa başka yerlerden karşılanması kararlaştırılmıştır (BOA, HAT, 74/3086). Tedbirler konusunda dönemin sultanı III. Selim'in, Eflâk Voyvodası Aleksandr'a birtakım talimatlarla birlikte geniş yetkiler tanımlanmıştır. Anlaşıldığı üzere Eflâk voyvodaları isyan zamanlarında ya da sefer organizasyonlarında ciddi sorumluluklar üstlenmişlerdir.

İsyanın uzun soluklu olması nedeniyle ihtiyaçlar doğrultusunda birçok bölgeden Eflâk'a askeri yardımlar ulaşmıştır. Askeri kuvvetler dışında en çok ihtiyaç duyulan şey askeri masrafların finans boyutuyla ilgilidir. Bütün zorlukların aşılması için dönemin padişahı III. Selim'in talimatıyla, Rumeli, Trabzon, Silistre valilerine emirler gönderilmiş ve gerek askeri gerekse mali açıdan Eflâk'a destek olmaları konusunda iradeler çıkarılmıştır. Rumeli valisi, bu çerçevede emrindeki binbaşılarda ve yüz bin askerle bu sorunun çözümü için görevlendirilmiştir. Buna karşın yerel bütçenin yetersiz olması nedeniyle Eflâk Voyvodası Aleksandr bu derece kalabalık bir ordunun aylık maaşlarını (ulufelerini) karşılamakta

zorlanmıştır (BOA, HAT, 58/2621). Nitekim Silistre Valisi Musa Paşa'nın askerlerinin, Zilkade ve Zilhicce aylarını içeren maaş ödenmesi zamanı geldiğinde bu sıkıntı iyice su yüzüne çıkmıştır. Ödemelerde yaşanan sıkıntılar asker arasında huzursuzluğa neden olmuştur (BOA, HAT 71/2980-A).

Sınırların korunması tedbirleri dışında Eflâk dâhilinde asayiş ve güvenliği sağlamak üzere 8.000 ya da 10.000 civarında asker yerleştirilmesi düşünülmüştür. Bunların giderlerinin karşılanması içinde gereken tedbirler alınmış, Eflâk Voyvodası Aleksandr, asayiş gücün masrafları için 100.000 kuruş ödenek ayrılmasını istemiş ve bu isteği merkezi hükümet tarafında kabul görmüştür. Gerçekte ise böyle bir kuvvetin bütün masraflarının 500.000 kuruştan az olamayacağı ilerleyen zamanda daha net bir biçimde anlaşılabacaktır (BOA, HAT, 58/2621).

Eşkıya ile mücadelenin tüm aşamaları hakkında Aleksandr Mourouzi tarafından Babıali'ye düzenli olarak bilgi akışı sağlanmıştır. Rahova'nın eşkıyadan geri alınması için görevlendirilen Silistre Valisi Musa Paşa, 1801 yılı Mart ayının sonlarına doğru<sup>34</sup> şehri kuşatma altına almıştır. Baskıya dayanamayan ve kaçırmaktan başka çare bulamayan asiler, her tarafı yakıp yıkarak kasabaya zarar vermişlerdir (BOA, HAT, 51/2397-B). Lakin eşkıyanın sebep olduğu yıkımlar devam ettiğinden ve Eflâk'ın muhafazası için daha önceden Boğdan voyvodası tarafından gönderilen askerin dışında yine 1.000 civarında daha askere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (BOA, HAT, 74/3096).

Asilere karşı kazanılan başarılar bir taraftan ödüllendirilirken bir taraftan da aynı başarılar Voyvoda Aleksandr'ın durumunu rahatlatıp elini güçlendirmiştir. Zira Köse Mustafa Ağa'nın Fethülsîlâm kalesini alması ve burada eşkıya ile mücadelede göstermiş olduğu başarıları nedeniyle rütbesi yükseltilmiş ve kendisine 7.500 kuruş verilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan sonraki süreçte kaleyi korumaya çalışacak Osmanlı askeri için değişik taraflardan 10.000 kile buğday, 10.000 kile şeker tedarik edilmesi ya da alınması düşünülmüştür. Bunların tutarların hazinece karşılanmasına ve Fethülsîlâm'ın korunması için yeterli asker henüz sağlanmamış Mustafa Ağa ile iletişim halinde, bu ihtiyacın da karşılanmasına karar verilmiştir. Bu tedbirler için Bulgar Muhafızı Mustafa Paşa ve oğlu çokça asker ile birlikte Fethülsîlâm'a gelmiş ve onlara destek olmuştur (BOA, HAT, 51/2397-C).

Askeri birlikleri, gıda gereksinimi yanında silah ve cephane yönünden de desteklemek gerekmiştir. Aleksandr zaman zaman emrindeki askerler için yeterli miktarda siyah barut ve

---

<sup>34</sup> Rahova'nın asilerden kurtarılması tarihi tam olarak 9 Zilkade 1215 (24 Mart 1801), Pazartesi günüdür (BOA, HAT, 51/2397-B).

fişegin bulunmadığını, mümkün olunan en kısa sürede bu eksikliklerin Cephane-i Amire'den karşılanması gerekliliğini ifade etmiştir. İstenilen malzemeler kısa sürede hazırlanarak Eflâk muhafızı Vezir Mehmed Paşa bilgilendirilmiştir (BOA, C..AS, 495/20686).

Bütün bu yazışmalardan anlaşıldığı üzere eşkıya hareketi ile otoritenin sarsıldığı dönemde Osmanlı Balkanlarında asayişin sağlanması son derece sıkıntılı bir sürecin içinden geçilmesini gerektirmiştir. Bu süreçte eşkıyanın ele geçirdiği yerleri geri almak hem hükümet yetkilileri hem de yerel idareciler için çok zor olmuştur. Bölgeye asker ve ordu sevk edilmesi hem bir organizasyonu hem de başta asker maaşları ve zahire ihtiyacı olmak üzere birçok masrafi gerektirmiştir. Organizasyonun yürütülmesi süresinde Eflâk Voyvodası Aleksandr Mourouzi, bölge yöneticisi olarak çok ciddi sorumluluklar üstlenmiştir. Diğer taraftan Osmanlı idaresi ve yerli çeteler arasındaki mücadeleden Balkan kentleri ve şehir halkı da son derece olumsuz etkilenmiştir. Nitekim şehri terk eden eşkıyaların, kenti ateşe vermeleri bu durumun olumsuz yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eşkıyanın neden olduğu zararların Balkan ahalisi üzerindeki devlet otoritesini de sarsacağı açıktır.

### 2.2.2. Avrupa Siyasetine Dair Yeni Gelişmeler

Fransız Devrimi sonrasında yaşanan her türlü sosyal, siyasi ve askeri gelişmeleri, el değiştiren yerleri, askerî kayıpları, bu savaşlar sebebiyle arada kalmış olan devletlerin durumunu, ihtilal akımlarının Balkanlardaki etkisini ve diğer tüm detayları, Osmanlı devlet adamları Eflâk Voyvodası Aleksandr'ın raporlarından öğrenmektedir. Napolyon'un fetihleriyle Balkan sınırına kadar dayanması, Osmanlı Balkanlarında da ciddi bir tehdit algısına sebep olmuştur. Napolyon döneminin bu derece yakından takip ediliyor olmasının arka planında bu gerçeğinde unutulmaması gerekir. Gönderilen raporlarda da casuslar tarafından edinilen bilgilerde savaşın ayrıntılarına yer verilmektedir.

Napolyon'un 1798-1799 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu Mısır Seferi (Bell, 2022: 299-302) ile birlikte Osmanlı Devleti, Avrupa'daki özellikle Fransa topraklarındaki havadislere daha çok ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Napolyon'a karşı kurulmuş olan koalisyona Osmanlı Devleti ve Rusya da dâhil olmuştur. Napolyon henüz Mısır'da iken kendisine karşı yeni oluşturulan koalisyon ve devamında gelen Fransa ordusunun yenilgileri ve Fransa'nın iç işlerindeki istikrarsızlık onun Mısır'dan ayrılarak derhal Fransa'ya dönmesini gerektirmiştir. 23 Ağustos 1799'da askeri darbe ile Fransa'daki meclisi dağıtmış ve var olan Direktuvar yönetimine son vermiştir. Aynı zamanda Napolyon tarafından, İngiltere ve Avusturya'ya yapılan barış teklifleri ret cevabını almıştır. Bunun üzerine Napolyon sevk ettiği ordu ile

Avusturya'yı 14 Haziran 1800'de yenilgiye uğratmıştır (Armaoğlu, 2019: 73-77). İşte bütün bu gelişmeler ya gerek kişisel temaslar ya Avrupa basınının takibi ya da casuslar kanalıyla öğrenilmiş ve bizzat kendisinin kaleme aldığı raporlarla Eflâk Voyvodası Aleksandr tarafından, eş zamanlı olarak Babıali bilgilendirilmiştir.

10 Mayıs 1800 yılına ait bir raporunda voyvoda Aleksandr; Ceneviz sınırında meydana gelen muharebede, Fransa'nın perişanlığından bahsetmiştir. Alınan haberlere göre Napolyon'un çokça askeri ve 6 generali hatta bir başkomutanları meydan muharebesinde ölmüştür. Bundan başka yine çok sayıda esir verilmiş, binlerce askerinde yaralanmıştır. Esir askerlerin sayısının 4.600 olduğu öğrenilmiştir. Rus ordusunda dahi ciddi kayıplar olmuştur. Fransa ordusu ise Turtona (Turton?) kalesini kuşatarak teslim almak gibi bir rüyanın peşine düşmüştür. Rusya ve Nice bölgesi komutanları ise onların niyetlerini tamamen idrak edip taktik gereği müdahale etmeyerek, Noyi Kalesi yakınında bir noktada onları karşılamak niyetinde olduklarını belirtilmiştir. Mourouzi'nin duyumlarına ve analizlerine göre, Fransa'nın, İsviçre'yi aşip İtalya'ya her noktadan girerek zafere ulaşmak istediği açıkça anlaşılmaktadır. Fransa Ceneviz üzerinde hareket etmeyip yirmi bin asker ile *Krays (Crays)* isimdeki generalini *Sovoie* tarafına göndermiştir. Raporun bundan sonraki bölümünde Mourouzi, Napolyon kuvvetleri ile Fransa'ya karşı olan ittifak askerlerinin İsviçre üzerinde ne denli çetin bir savaşın içinde olduklarına dair detaylara yer vermiştir. Fransa'nın ilerleyişini durdurmak üzere Rusya'nın da ittifak bloğu içerisinde yer aldığı öğrenilmektedir. Aynı şekilde, Fransa'nın Sicilya ardından da Roma üzerine kurmuş olduğu baskının İtalyan halkının üzerinde ne derece korkuya neden olduğu haber alınmıştır. Savaş süresince Flemenk ve Rusya'nın savaşan iki taraf arasında kaldıkları ve her iki tarafın bu devletleri yanına çekmek amacıyla mücadele ettikleri saha egemenliği için bunu çok önemsedikleri yine aynı rapor içeriğinden anlaşılmaktadır (BOA, HAT, 1283/49757-A).

Aleksandr Mourouzi, yukarıda belirtilen rapora çok yakın bir tarihte (29 Mayıs 1800) ikinci bir yazı daha kaleme alarak, Napolyon savaşlarının yeni gelişmeleri hakkında Babıali'yi bilgilendirmiştir. Buna göre; Ceneviz şehrinde bulunan Fransız generalinin bölgedeki askeri varlığından rahatsız olan Avusturya ordusu büyük mücadele içerisine girmiştir. Neticede Avusturya askerlerinin Fransa'ya galip geldiği, Avusturya'nın bu bölgede eski sınırlarına tekrar kavuştuğu, dahası Fransız askerlerini takip ederek zaferlerini kesinleştirmeye çalıştıklarını vurgulamıştır. Fransa'nın bu mücadelelerde bölgeyi zapt etmek konusundaki azminin kırıldığı ve yapılan muharebelerde 5.000 askere varan kayıplar verildiği rapor içerisinde yer almaktadır (BOA, HAT, 266/15465). Havadislerine aynı konu üzerinden devam ederek, Fransa ile müttefik kuvvetler arasında aynı yılın Mayıs ayının dokuzunda Fransa

ordusunun sol koluna şiddetli bir hücum gerçekleştirilmiştir. Fransa ordusunu 4-5 saat mesafedeki bir noktaya geri çekilmeye mecbur kalmış, 200 Fransız askeri de bu sırada ölmüştür. Mücadeleler sırasında Mannheim Kalesi, Fransa kuvvetleri tarafından zapt edilse de Avusturya ordusu hem kazanmış olduğu başarılarından hem de asker sayılarının tekrardan artmış olmasından kaynaklanan özgüvenle, Fransa'ya karşı kaybetmiş olduğu bazı yerleri geri almayı başarmıştır. Ceneviz şehrinde kuşatılmış olan Masna adındaki Fransız generali bir ara kaleden çıkıp kuşatmayı yarmak istese de Avusturya ordusu çok kalabalık olduğu için kayıplar vererek geri dönmek zorunda kalmıştır. Sovoie şehrinin iç kalesinde bulunan bin iki yüz Fransız askerinin kaleyi teslim ettikleri ve kendilerinin de esir oldukları öğrenilmiştir. Bonapart'ın bahsi geçen Masna adındaki Protestan olan Fransız generalinin imdadına yetişmek üzere çok sayıda askeriyle birlikte Ceneviz kalesine gitmeye çalıştığı öğrenilen haberler arasındadır (BOA, HAT, 258/14904).

Mourouzi'nin ikinci dönem Eflâk voyvodalığı sırasında Avrupa siyasetine dair kaleme alınan raporların diğer meselelere nazaran çok daha ayrıntılı olduğu dikkati çekmektedir. Bilhassa Napolyon Fransasına karşı İngiltere, Rusya ve Avusturya gibi devletlerin ne tür hazırlıklar içinde oldukları mütemadiyen gözlem altında olmuştur. Bu meyanda İngiltere politikalarına özel bir yer ayrılmıştır. Birtakım analizlerden sonra İngiltere'nin amirali komutasında bulunan askerleri ve Fransa donanması arasında, İtalya sahilleri önünde bir muharebe gerçekleştiği ve Fransa'nın burada hezimete uğradığı söylentileri paylaşılmıştır. Ancak İngiltere elçisinin sonradan verdiği bilgilere göre bu haberin doğrulunun bulunmadığı ve Fransa donanması ile Korfu civarında tesadüfen karşılaşıldığı ifade edilmiştir. Bu yaklaşımlar Mourouzi'nin aldığı ham haberleri bir şekilde doğrulatma eğiliminde olduğunu göstermektedir (BOA, HAT,270/15761).

Raporunda, Rus elçisi ile görüşmeleri sırasında işittiği bazı önemli bilgilere yer vermesi Mourouzi'nin haber kaynaklarından birinin diplomatik misyonlar olduğuna işaret eder. Avrupa'da barış için gerçekleşen görüşmelere katılması düşünülen Rus temsilcisi Falişef'in (Kalişef) azledilip yerine Markof isimli murahhasın atandığı haberini bu şekilde Babıali'ye ulaştırmıştır. Voyvoda Aleksandr, İngiltere'nin Kuzey Avrupa devletleri ile olan meselelerde Rusya'nın nasıl bir tavır takınacağı ile ilgili duyum ve tahminlerini de bu raporda sıralamaktadır. Ayrıca Aleksandr, Mısır'ın tamamen askerden arındırılarak, Osmanlı Devleti'ne verileceğini yine bu görüşmeler sırasında edinmiş olduğu bir izlenim olarak hükümetine bildirmiştir (BOA, HAT,270/15761). Mısır'da Osmanlı hâkimiyetinin tekrar tesis edileceğine ve bunun Avrupalı devletlerinin yardımı ile sağlanacağına dair öngörülerini kısa bir süre sonra gerçekleştirecektir. Elbette bu durum Mourouzi'ye ne denli sağlık bilgi akışı

sağlandığının ve bu bilgilerin kendisi tarafından ne derece doğru analiz edildiğinin bir delili olsa gerekir.

### 2.2.3. Eflâk Voyvodahğı İcraatları ile Voyvodahğın Gelir ve Giderleri

Pazvantoğlu isyanının neden olduğı etkiler siyaseten Eflâk'taki Osmanlı egemenliğinin sarsılmasına neden olduğı gibi aynı zamanda gerek mahalli gerekse merkezi bütçenin üzerine ağır bir yük getirmiştir. Eşkayanın def edilmesi sürecinde görevlendirilen askerlerin erzak ihtiyaçlarının mevcut ambarlardan; yeterli olmazsa başka yerlerden karşılanabileceğı öngörülmüştür (BOA, HAT, 74/3086). Bu ihtiyaçlar karşılanmış olsa dahi isyan, zahire kaynaklarının hayli uzun bir süre için İstanbul'a sevk edilmesi için değıl ordunun gereksinimlerinin karşılanması için kullanılmasına neden olmuştur.

Eşkya ile mücadele çerçevesinde yapılması gerekenleri sıralayan Mourouzi, ordu için tutarlarının hazinece karşılanması koşuluyla, ihtiyaç duyulan 10.000 kile buğday ile 10.000 kile şekerin bir şekilde tedarik edilmesinin veya satın alınmasının, ayrıca yeterli asker henüz sağlanmamış olan Felhülişlâm kalesinde muhafız sayısının artırılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Mustafa Ağa ile iletişim halinde civardan asker sağlanmaya çalışıldığını, bunun yanı sıra Bulgar Muhafızı saadetli Mustafa Paşa ve oğlunun çokça asker ile birlikte Fethülişlâm'a gelmiş bulunduğunu haber verirken bir taraftan bu kalenin önemini bir taraftan da asayişin sağlanması konusunda nasıl bir gayret içerisinde olduğunu ifade etmeye çalışmıştır (BOA, HAT, 51/2397-C).

Bütün bu yazışmalardan anlaşıldığı üzere eşkıya hareketi ile otoritenin sarsıldığı dönemde Osmanlı Balkanlarında asayişin sağlanması son derece sıkıntılı bir sürecin içinden geçilmesini gerektirmiştir. Bu süreçte eşkıyanın ele geçirdiğı yerleri geri almak hem hükümet yetkilileri hem de yerel idareciler için çok zor olmuştur. Bölgeye asker ve ordu sevk edilmesi hem bir organizasyonu hem de başta asker maaşları ve zahire ihtiyacı olmak üzere birçok masrafi gerektirmiştir. Organizasyonun yürütülmesi süresinde Eflâk Voyvodası Aleksandr Mourouzi'nin bölge yöneticisi olarak başlıca rol oynadığını görmekteyiz.

Anlaşıldığı üzere yaşanan sıra dışı gelişmelerde, örneğin isyan zamanlarında Eflâk ve Boğdan voyvodalarına merkezi hükümet tarafından geniş yetkiler aktarılmaktadır. Bu tür durumlarda voyvodalar yetki genişliği içinde hareket ederek idaresi altındaki, kuvvetleri, memurları ve kaynakları krizin aşılması için kullanmakta ve bu konuda sevk ve idare esnekliğine sahip olmaktadır. Bununla birlikte Eflâk ve Boğdan'da mülklerinin gelirlerinin ve kaynaklarının bir kısmının voyvodaların kişisel tasarruflarına ayrıldığı görülmektedir.

Özellikle bazı çiftliklerin işletme hakkının voyvodalara verilmesi, bilhassa saray erkânına ait çiftliklerin işletme sorumluluğunu üstlenmeleri ve bu gelirleri voyvodalık gelirleri olarak kendilerine tahsis etmeleri dikkat çekmektedir. Bu çerçevede Aleksandr Mourouzi, Eflâk'ta bulunan *Ümmügülsüm Sultan* ve vefat etmiş olan *Zahide Sultan Hanım*'a ait çiftlikleri, hatt-ı hümayunla kethüda sıfatı ile işletmiştir. Çiftliklerin işletme hakkının öteden beri bazı fermanlarla Eflâk voyvodalarına verildiği görülmektedir. Elde edilen gelirlerin bir kısmı vergi olarak ancak üç taksit halinde hazineye ödenmektedir. Nitekim yukarıda bahsedilen çiftliklerin yıllık vergisi olan 17.500 kuruş her bir taksiti 5.833 kuruş ve 40 akçe olarak Mart ayı başlangıcından itibaren dörder ay aralıklarla hazineye teslim edilmektedir. Mourouzi, Eflâk voyvodası bulunduğu sırada çiftlikleri işleterek gelirlerinden yararlanmıştır. Taksitler, İstanbul'da bulunan kapıkethüdası aracılığıyla ve her ödeme sonrasında bunu belgeleyen mühürlü bir belge eşliğinde hazineye teslim edilmiştir. Bazı dönemlerde ödemelerin aksadığı da olmuştur. Zira 1800 senesinin Temmuz'unda ödenen ikinci taksitin aksadığının anlaşılması üzerine gerekli incelemeler yapılmış, Mourouzi'nin görev değişiminin bu döneme denk geldiği görülerek ödemeye esas günler tekrar tespit edilmiştir. Zaman zaman ödemeler konusunda yaşanan aksaklıklar üzerine yapılan incelemelerde Aleksandr'ın yanında kardeşi Dimitraşko'nun da isminin geçiyor olması çiftliklerin idaresi sürecine diğer aile üyelerinin de katılım sağlamış olabileceğini göstermektedir (BOA, C..SM, 55/2762).

Mart 1799 senesi Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk voyvodalığa atamasından, azledildiği tarih olan Ekim 1801 senesine kadar 33 ay 7 gün zarfından gelirlerin ve masrafların bir hesap özeti oluşturulmuştur. Mourouzi şeffaf bir yöneticilik anlayışı içerisinde idarede kaldığı iki sene boyunca gelir ve gider kalemlerini ayrı ayrı yazarak bir hesap cetveli oluşturmuştur. Geriye kalan dokuz ay yedi günlük görev süresini de yine aynı şekilde bir hesap cetveli ile detaylandırmıştır. Burada harcama ve gelir kalemlerine dair rakamlar, Eflâk vergileri kadar bu beyliğin Osmanlı ekonomisi için arz ettiği önemi de açıklayacak niteliktedir.

Tablo 6. Aleksandr Mourouzi'nin Görevinin Birinci Yılında Tuttuğu Gelirler<sup>35</sup>

|                                                                         |         |
|-------------------------------------------------------------------------|---------|
| Görev Yapan askerlerin ve “Yeni Beylik Makamı” Boğdan’dan Alınan Meblağ | 316.628 |
| Salyânedden Hasılat                                                     | 979.105 |
| Sayfiye (Yazlık ev)                                                     | 291.161 |
| Zahire Bedeli                                                           | 282.268 |

<sup>35</sup> (BOA, TSMA.d, 5462/0).

|                           |                  |
|---------------------------|------------------|
| Cizye                     | 313.712          |
| Menzilhânelerin Gelirleri | 133.016          |
| Ahur                      | 100.000          |
| Perakende İrâd            | 51.400           |
| Mukata‘-ı Âdet-i Ağnam    | 311.324          |
| Resm-î Kovan              | 151.200          |
| Resm-î Hamr (Şarap-İçki)  | 58.450           |
| Resm-î Gümrük             | 240.000          |
| Memluha Mukata‘-sı        | 552.500          |
| <b>Toplam</b>             | <b>3.780.764</b> |

Tablo 7. Aleksandr Mourouzi’nin Görevinin İkinci Yılında Tuttuğu Gelirler<sup>36</sup>

|                                                      |                  |
|------------------------------------------------------|------------------|
| 5 Salyaneden Gelir                                   | 948.244          |
| Sayfiye (Yazlık Ev)                                  | 288.822          |
| Zahire Bedeli                                        | 338.760          |
| Cizye Bedeli                                         | 340.540          |
| Menzilhâneler                                        | 200.000          |
| İmdâd-ı Seferiye Aylığı                              | 318.860          |
| Piskopos ve Ruhban Manastırlarından İmdâd-ı Seferiye | 97.685           |
| Perakende İrad                                       | 131.471          |
| Âdet-i Ağnam                                         | 330.000          |
| Resm-î Kovan                                         | 163.100          |
| Resm-î Hamr (Şarap-İçki)                             | 91.000           |
| Resm-î Gümrük                                        | 210.000          |
| Memlüha (Tuz çıkan yer)                              | 400.000          |
| <b>Toplam</b>                                        | <b>3.858.482</b> |

<sup>36</sup> (BOA, TSMA.d, 5462/0).

Tablo 8. Geriye Kalan Dokuz Ay Yedi Gün İçerisinde Alınan Vergiler<sup>37</sup>

|                            |                  |
|----------------------------|------------------|
| Salyaneler                 | 895.972          |
| Sayfiye (Yazlık Ev)        | 267.500          |
| Menzilhâneler              | 64.556           |
| Ahur                       | 145.000          |
| Zahire Baha                | 290.000          |
| İmdâd-ı Seferiye Aylıkları | 719.639          |
| Perakende                  | 29.226           |
| Âdet-i Ağnam               | 288.857          |
| Resm-i Kovan               | 148.000          |
| Resm-i Hamr (Şarap-İçki)   | 245.000          |
| Resm-i Gümrük              | 146.000          |
| Memlûha Mukata'sı          | 269.080          |
| <b>Toplam</b>              | <b>3.508.830</b> |

Voyvoda tarafından oluşturulmuş olan gelir giderler neredeyse aynı ürünler ve gerekçeler adı altında toplanarak belirtilmiştir. Farklı olarak Aleksandr Mourouzi'nin yeni tayin olduğu yılda yeni beylik makamı ve görev yapan askerler adına Boğdan'dan alınan meblağ sadece ilk yıl alınmıştır. Cizye iki yıl boyunca cetvelde yerini almış ancak son dokuz ay yedi günlük görev süresinde kayıtlarda yer almamıştır. Ahur vergisi ilk ve son yıl alınmıştır. İmdâd-ı seferiye aylıkları sadece ilk yıl kayıtlara geçmemiş diğer iki yıl kayıtlarda belirtilmiştir. Son olarak, piskopos ve ruhban manastırlarından imdâd-ı seferiye başlığı altında belirtilen tutar sadece ikinci yıl listede yer almaktadır.

#### 2.2.4. Aile İle İlgili Bazı Gelişmeler ve Aleksandr Mourouzi'nin Azli

Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan bilgiler dikkate alındığında Mourouzilerin voyvodalıkları ve tercümanlık faaliyetleri dışındaki yaşamları, örneğin ailevî bilgiler, özel mülkleri, ilgileri vb. şeylere ait bilinenler oldukça sınırlıdır. İstifa, azl ya da kızağa çekilme gibi durumlarda resmi sıfatlarını kaybettiklerinden yaşamlarının bu zaman dilimleri hakkında bilgi edinilecek kaynaklar ve veriler çok daha sınırlı hale gelmektedir. Yine de böyle dönemlerin tamamen karanlıkta olduğunu söyleyemeyiz. İmparatorluğun yüksek yönetici

<sup>37</sup> (BOA, TSMA.d, 5462/0).

sınıfını temsil eden Mourouzi ailesi üyelerinin azilleri veya sürgünleri sıradan hadiseler olmadığından bu gelişmeler hükümet makamlarının yazışmalarına yansımıştır. Bu bağlamda 1801 yılı başlarında Aleksandr'ın ikinci dönem Eflâk voyvodalığı görevinden azledilmesinden bir müddet sonra Mourouzilerin Ankara ve Kayseri'ye sürüldükleri anlaşılmaktadır. 13 Mayıs 1801 tarihli bir Osmanlı arşiv belgesine göre sürgün işlemi ile eş zamanlı olarak Mourouzilerin mallarına el konulması, ardından değerlerinin hızlıca tespit edilmesi ve nakde çevrilerek bu meblağın gerekli görülen yerlere aktarılması istenmiştir. Defterdarlığın yürütmüş olduğu süreçte mülklerin değeri 1.000 kese olarak belirlenmiştir. Bu sıralarda zahire satın alınması gündemde olduğundan ve hububat hazinesi için hayli paraya ihtiyaç duyulduğundan bu meblağın nereye sarf edileceği konusunda fazlaca düşünmeye gerek kalmamıştır. Mourouzilerin eşyalarının ve mülklerinin satışından elde edilen paranın 550 kesesinin zahire alımı için hububat hazinesine; geri kalan kısmının Akdeniz boğazında görevlendirilecek 1.000 askerin altı aylık ulufelerine kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu yazışmalarda padişahın; *“Kaymakam paşa bu zahire konusu ihmale gelmez, şimdiye denk bu kadar yazdım işler sıkıştıkça feryat etmenin ne faydası olur. Eflâk'ta zahire varken aşama aşama alım için harcama yapsın.”* görüşü bu süreçte tahıla duyulan ihtiyacının aciliyetini anlamak için yeterlidir (BOA, HAT, 115/4640). Böylece görevde iken zahire alımı sürecinin yürütülmesinde büyük yararlılıkları olan Mourouzi, azledildiğinde bu defa el konulan serveti ile de bu ihtiyaçların karşılanması sürecine katkı sunmuştur.

Aleksandr Mourouzi'nin Darphaneye ait toplam borcunun büyük bir titizlikle hesaplanarak detaylandırıldığı, kuruş cinsine çevrildiği, taksitlendirildiği ve faiz indirimi uygulandığı görülmektedir. Buna göre; 9 Mayıs 1800 tarihinden, 25 Temmuz 1800 tarihine kadar *birinci taksit* için borç 62.865 kuruştur ve buna 20 Eylül 1800 yılında voyvoda Aleksandr'ın masrafları için kullanılmış olan 25.000 kuruş ilave edilmiştir. *İkinci taksit*, 25 Temmuz 1800 yılından Ekim 1800 yılına gelinceye kadar 57 günü içermektedir ve bu borç ise 79.167 kuruştur. Bu taksitlerden her aya düşen yaklaşık 40.666 kuruş ve 20 akçe ödeme için 25.000 kuruşuna indirim uygulanmıştır. 20 Eylül 1800'den ödemenin tamamlanacağı 26 Ocak 1801'e kadar borcun geriye kalan kısmı yani *üçüncü taksit* için her aya düşen ödeme 16.666 kuruş 20 akçedir ve bu 3 ay 20 gün için toplamda yapılacak ödeme 61.111 kuruşa denk gelmektedir. Voyvoda Aleksandr'ın çeşitli indirimler, af ve terk edilen meblağlardan sonra toplam borcu 203.143 kuruş 44 akçedir. Belirtilen miktarı Voyvoda Aleksandr'ın Darphane-i Amire hazinesine diyet olarak ödemesi gerektiği açıkça belirtilmiştir (BOA, HAT, 131/5435).

Mourouzi'nin azli ve Darphaneye ait bulunan borcunun arka planında göz ardı edilmemesi gereken bazı gerçekliklerin olduğu fark edilmektedir. Esasen azilden önce

Aleksandr'ın kendisi, hastalığı nedeniyle görevinden affını istemiş olmasına rağmen saray erkânından bu istifanın kabul edilemeyeceğine dair bir cevap almıştır. Dahası, imparatorluk merkezinde voyvodanın kardeşi Dimitraško Mourouzi ile görüşülmüş ve Aleksandr'ın azledilmesinin memleketin muhafazasına dair bu zamana kadar almış olduğu tedbirlerin sekteye uğratacağına dair endişeler kendisine ifade edilmiştir. Babıali'ye göre Aleksandr'ın zihin açıklığına ve çabuk kavrayan özelliğine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle şu mevsimde istifa, doğru olmayacaktır. Belki memleketin güzel havası ve suyuyla hastalığından kaynaklanan ızdırabı zamanla yok olacaktır. Dimitraško'ya göre ise voyvoda Aleksandr'ın bir iki aya kalmadan telef olacağına şüphe yoktur ve “varsın telef olursa olsun” denilir ise bu pek şefkatli ve merhametli bir tavır olmayacaktır. Diğer taraftan hastalığının günden güne ilerleyeceği ve voyvodanın helak olacağı güne kadar idarede oluşacak boşluktan sorunlar ortaya çıkacak ve o vakitte muktedir bir yönetici bile olsa her kim mevsimsiz olarak oraya voyvoda atansa yeterli fayda sağlayamayacaktır. Bütün bunlar mütalaa edildikten sonra Dimitraško'ya Aleksandr'ı bu istifa fikrinden vazgeçip memuriyetine gayret ettikçe kendisine olan ilginin ve sevginin hastalığına şifa olacağı usulünce iletilmiştir. İstifa isteğine karşı Sultanın tepkisi ise sert ve gayet açık olmuştur: *“Kaymakam Paşa maazallah! Hiç böyle şeyin vakti midir? Karındaşına azletmeyeceğimi gereğince anlatsın. Böyle yazmasının elbet bir hikmeti vardır.”* (BOA, HAT, 258/14881).

Eflâk voyvodasının istifa isteği kabul edilmemiş ve birkaç ay daha görevinde kalması sağlanmıştır. Aleksandr Mourouzi'nin 1213 senesi Ramazan'ın birinci günü (6 Şubat 1799) başlayan ikinci dönem Eflâk voyvodalığı 33 ay 7 gün sonra sona ermiş ve 1216 senesi Cemaziyelahir'nin on ikinci günü (20 Ekim 1801) görevinden azledilmiştir (BOA, TS.MA.d, 5462).

### III. BÖLÜM

#### 3. ALEKSANDR MOUROUZİ’NİN BOĞDAN VOYVODALIKLARI

Aleksandr Mourouzi, II. Dönem Eflâk voyvodalığından azledildikten sonra uzunca sayılabilecek bir süre voyvodalık ya da benzeri önemli bir sorumluluk üstlenmemiştir. Zaten Eflâk’taki görevinin son zamanlarında ciddi rahatsızlık yaşayan Mourouzi’nin bu süreyi istirahat etmek ve hastalığı için şifa bulmaya çalışmak çabaları ile geçirmiş olması beklenmelidir. 1802 yılına gelindiği vakit Boğdan’a voyvoda olarak atanmıştır.

##### 3.1. Aleksandr Mourouzi’nin II. Boğdan Voyvodalığı (1802-1806)

Mourouzi yaklaşık iki yıl kadar açıkta bekledikten sonra 1802 yılının Nisan ayında bir takım kusurları görülen Aleko (Aleksandr) Suço’nun yerine Boğdan’a voyvoda olarak atanmıştır (BOA, HAT, 263/15237). Mourouzi, II. dönem Boğdan voyvodalığını 1802 yılından 1806 yılına kadar dört yıl sürdürecektir (BOA, HAT, 133/5505; BOA, HAT, 271/15909; Sözen, 2000: 120).

Aleksandr Mourouzi, Boğdan’a yeniden voyvoda olarak atandığı sıralarda Napolyon savaşları sürmekte, Rusya’nın Balkanlar ve Slavlar üzerindeki etkileri hissedilmekte ve merkezin başta zahire olmak üzere merkezin ihtiyaçları ve beklentilerini karşılamak için mübayaa işlemleri devam etmektedir. Dolayısıyla Aleksandr azledildikten iki yıl sonra kaldığı yerden ancak bu defa Boğdan’dan hizmetlerine devam etmiştir.

##### 3.1.1. Aleksandr Mourouzi’nin Boğdan’a Tayini

1802 yılında, Osmanlı hükümeti tarafından resmi bir kararla voyvodalık görevi yedi yıl olarak belirlenmiştir. Voyvodaların tayinleri yedi senelik sabit görev süresinin dolmasından sonra gerçekleşmektedir (Jelavich, 2020: 135). Töhmeleri<sup>38</sup> olsa bile görev süreleri sabit olduğu için azillerine izin verilmemektedir. Ancak bu süre içinde kusurları olan/suç işledikleri düşünülen voyvodalar hakkında Rus elçisine haber verilir<sup>39</sup> ve yapılan tahkikat sonrasında suçlu ispatlanır ve görevden alınmaları caiz olunmuştur. Aleksandr Mourouzi’nin Boğdan voyvodası olarak göreve gelmesi de daha önceki voyvoda Aleksandr Suço’nun kusurlu bulunması

---

<sup>38</sup> Bir kişinin hakkında zanna dayalı olarak hüküm verme, suç isnadında bulunma anlamında kullanılan fıkıh terimidir. Osmanlı yöneticileri için bu ifade daha çok “görevi suistimal” eden anlamıyla kullanılmıştır. (Atar, 2012: 274-277).

<sup>39</sup> 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Rusya atanacak voyvoda konusunda kendisine malumat verilmesi şartını koyarak Memleketeyn idaresine müdahil olma imkânını elde etmiştir (Altuğ, 2015: 9).

sonrasında olmuştur. Boğdan voyvodası Suço'nun idaresine dair şikâyetler merkezi idareye ulaştığında önlem için derhâl Hatt-ı Hümâyün çıkarılmıştır:

Aleko'nun zulmü ve kötü idaresi (teaddiyatı) hükümet makamlarına ulaştı. Bir gün dahi zulme rızam yoktur. Muradım memleket ahalisinin rahatı için oluşturulan yeni düzenin korunmasını sağlamaktır. Bunun için Voyvoda Aleko'nun azledilmesi gerekti. Halkın rızasını kazanmak ve yeni nizamı korumak adına Aleko'yu azledip yerine Aleksandr'ı atayasin! Reis Efendi durumu Rusya elçisine ifade etsin! (BOA, HAT, 263/15237).

Padişah III. Selim'in tedbir almak konusunda bu derece aceleci olmasının arkasında yatan gerçek kuşkusuz, bu tür olumsuzlukların başta Rusya olmak üzere bazı devletlerden tarafından içişlerine müdahale gerekçesi olarak kullanılması ihtimaline dair duyulan ciddi endişelerdir. Küçük Kaynarca Anlaşması'nda elde etmiş olduğu hamilik sıfatı Rus tarafına, Ortodoks Slavların her türlü sorunları için yeterli müdahale alanını oluşturmuştur. İşte böyle bir müdahalenin daha baştan önüne geçmek ve Rusya'ya hamilik sıfatını siyasal bir araç olarak kullanmasına imkân vermemek için idarede zaafları görülen Aleksandr Suço azledilerek yerine Boğdan voyvodası olarak Aleksandr Mourouzi'nin ataması gerçekleşmiştir (BOA, HAT, 263/15237).

Sabık voyvoda Aleksandr Suço'nun azledilmesi süreci Boğdan halkının şikâyetleri üzerine başlamıştır. Halkın, Suço'nun idaresi altında zulme uğradıklarına dair iddiaları azil ile sonuçlanacak soruşturma sürecinin başlamasına yetmiştir. Bu konuda yürütülen bürokraside sultanın bu duruma kayıtsız kalmadığı ve zulme rızasının olmayacağı açıkça vurgulanmıştır. Fukarayı himaye etmek ve yeni oluşturulacak düzenin korumak üzere buradaki yeni idari anlayışın temsilcisi olarak bölgeyi ve halkı daha önceden tanıyan Aleksandr Mourouzi seçilmiş ve ataması yapılmıştır (BOA, HAT, 1141/45412). Bir takım izahatlar ile Rus elçisinin durumdan haberdar edilmesi ise yukarıda belirtilen kaygıların açık bir delili olsa gerekir. Aynı şekilde Eflâk ve Boğdan voyvodalarının atamaları sürecinde giderek artan Rus etkisi Balkanlarda ve özellikle Memleketeyn topraklarında artık tek egemen gücün Osmanlı Devleti olmadığının alametleridir.

Geleneksel atama usulleri gereği Eflâk ve Boğdan'a görevlendirilen birçok voyvoda için merasimler tertip edilmiş ve kendilerine voyvodalık alameti olarak kürklü ve işlemeli bir kaftan olan *hilat* ve yine keçeden sorguflu bir başlık olan *kuka* giydirilmiştir (BOA.HAT. 133/5530). Ayrıca voyvoda atandıklarına dair bir berat ve beraberinde birtakım hediyeler sunulmuştur. Aleksandr Mourouzi'nin ikinci dönem Boğdan voyvodalığına atanma merasiminde kendisine hediye olarak içerisinde iki tabaka kâğıt (abadi<sup>40</sup>) ve on iki deste altın

<sup>40</sup> Osmanlı bölgesine İran, Semerkânt, Şam, Çin ve Hint menşeli kâğıtlar gelmektedir. Bahsi geçmekte olan âbâdi kâğıtları tıpkı sultânî kâğıtları gibi ham maddesi ipek olan kâğıtlardır. Bkz. (Ersoy, 2001: 164).

varak<sup>41</sup> ayrıca kırmızı nakışlı berat kuburu<sup>42</sup> verilmiştir (BOA, C..MTZ, 14/652).

Atama töreninin ardından Aleksandr voyvoda sıfatıyla ikinci kez görevlendirildiği Boğdan'a giderek buradaki sorunların giderilmesi için mesai sarf etmeye başlamıştır. İlk olarak uzun zamandır mücadele edilen eşkıyanın bölgeden defedilip etkilerinin yok edilmesi için uğraş vermiştir. Bu yolda emrindeki askerlerle köy ve kasabaları dolaşarak halkı teskin etmeye ve onların devlete ve voyvodalığa olan sadakatini artırmaya çalışmıştır. Mücadeleler sırasında ihtiyaç duyulan silah ve cephane ise malzemeleri her zamanki gibi İstanbul'dan talep edilmiştir (BOA, HAT, 133/5505). Ardından, III. Selim'in sır kâtibi Ahmet Efendi'ye<sup>43</sup>, Boğdan'da boyarlar ve Rus tahrikiyle sarsılmış olan voyvodalık nüfuzunun almış olduğu tedbirlerle nasıl tekrar sağladığını rapor etmiştir. Bununla birlikte Boğdan halkının kaderi ve geleceği için endişe içinde olduğunu ve bu konuda canının ne denli yandığını ifade etmiştir. Ona göre bütün bu kötü vaziyetin sorumlusu yalnızca Ruslar değildir, bu işte önceki voyvoda Aleksandr Suço'nun sorumluluğu olduğu bir gerçektir. Hatta sultana yazabilme cesareti de buradan gelmektedir. Suço'nun halk nazarında itibarının ne derece zedelendiğini göz önüne alındığında, kendisine düşen görev, en başta halkın devlete karşı samimi bağlarını tekrardan güçlendirmektir ve Boğdan'da artık bu bilinç ile hareket edilmelidir. Öyle ki o güveni yeniden tesis etmek adına ahaliyi memnuniyetsizliğe sevk edecek bir verginin konulmasından kaçınmak adeta bir zorunluluk olmuştur (BOA, TS.MA.e, 481/2).

Mourouzi'nin, Boğdan'da çözüme kavuşturmaya çalıştığı sorunlardan biri *Halil Paşa Yurdu* meselesi olmuştur. Sorunun kökenleri klasik döneme kadar uzanmaktadır. Nitekim 17. yüzyılın yarısından itibaren Osmanlı Devleti tarafından Nogayların<sup>44</sup> Tuna nehrinin kuzeyine yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kapıcıbaşı Halil Ağa, boş bir arazi bulup Nogayları yerleştirmek üzere görevlendirilmiştir. Bölge, ismini Halil Ağa'dan alarak Halil Paşa Yurdu olarak adlandırılmıştır. Yerleştirilen Nogaylar bir süre sonra kendilerine vaat edilen topraklara sığmadıklarını öne sürerek, Lehistan ve Boğdan topraklarına yerleşme başlamışlardır. 1711 yılında bu gerekçelerle Boğdan topraklarının içerisinde bir arazi daha Nogaylara tahsis edilmiştir. Ancak Nogaylar, genişletilmiş olan arazinin de dışına çıkmaya, çevrelerine zarar

<sup>41</sup> Çeşitli süsleme sanatlarında kullanılan ve tirşe arasında dövülerek inceltilen altın levha. Bkz. (Biol, 1989: 541).

<sup>42</sup> Bir tayini, bir vazife veya muafiyetin verildiğini gösteren, üzerinde padişahın tuğrası bulunan belgenin içine konulduğu silindirik kutu (Kütükoğlu, 1992: 473).

<sup>43</sup> Sır kâtipliği, Osmanlı Devleti'nde II. Bayezid döneminde Kâtib Şemseddin Kâsım ile başlamıştır. II. Mahmud döneminde niteliği değişerek Mabeyn Başkıtabeti'ne dönüştürülmüştür. Görevleri arasında okumak, yazmak ve sır saklamak vardır. III. Selim'in sır kâtibi Ahmed Efendi, kemankes lakabıyla anılmış ve bu yeteneğiyle dikkatleri çekerek, çuhadarlıktan Has Oda'ya geçerek terfi etmiş ve ilk mabeynci ardından da sır kâtibi makamına yükselmiştir. Bkz. (Ağca ve Yörtem, 2013: 45-47).

<sup>44</sup> Altın Orda Hanlığı'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan Türk topluluğudur. Bkz. (Alpargu, 2007: 202-204).

vermeye ve genişlemeye devam etmişlerdir. Boğdan'a atanmış olan birçok voyvoda bu konu hakkında sık sık Babıali'ye şikâyetlerini sunmuştur (Emecen, 1997: 326-327).

Aleksandr Mourouzi'de Halil Paşa Yurdu içerisinde, *Musahip Kışlası* olarak adlandırılan ve burada yaşamakta olan Tatarların, civardaki boyarların mülklerine müdahale edip hayvanları ve eşyaları gasp ettikleri üzerine şikâyetler almıştır. Ayrıca bölgedeki eşkıyayı gizlemek gibi bir tutum içerisine girdikleri görülmüş ve bu durum Boğdan boyarları tarafından bir rahatsızlık nedeni olmuştur. Bu nedenle boyarlar bahsi geçen arazinin ve Musahip Kışlası'nın otorite tanımaz bu kişilerden alınarak gerçek sahipleri olan boyarlara teslim edilmesini istemişlerdir. İsteklerine aracı olarak da Boğdan Voyvodası Aleksandr Bey'e ricacı olmuşlardır (BAO, C..HR, 35/1720).

Aleksandr Bey, boyarlar ve Tatarlar gibi yerli gruplar ile merkezi hükümet arasındaki dengeleri gözeterek kendi idare bölgesini sorunlardan arındırmaya çalışmıştır. Ayrıca boyarların, Eflâk ve Boğdan yönetimindeki hâkim konumlarını kaybetmiş olmalarına rağmen Eflâk-Boğdan idaresinden tamamen dışlanmadıkları, hatta bazı yönetsel isteklerinin Rum voyvodalar tarafından dikkate alındığı görülmektedir. Aynı zamanda konuya Rum voyvodalar tarafından bakmak gerekirse Memleketeyn'de huzur ve sükûneti sağlamak için bu esnek yaklaşımların gerekli olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

### 3.1.2. Napolyon Savaşları ve Avrupa'dan Malumatlar

Aleksandr Mourouzi, Eflâk ve Boğdan'da her biri üç ya da dört yıldan az olmamak üzere görev yaptığı, hatta bu atamaların arasında uzun süreler dinlendiği halde Avrupa halen Fransız İhtilali'nin neden olduğu buranlarla meşguldür. Fransa 6 Kasım 1804 tarihinde Avusturya ile müttefik ilişkisi kurmaya çalışırken, Avrupa'da Napolyon'a ve Fransa'ya karşı kurulan ittifakın zemini genişlemiş Rusya ve İngiltere'de birbirlerine yaklaştırmaya başlamışlardır (Armaoğlu, 2019: 81).

Boğdan voyvodası olan Aleksandr Avrupa siyasetine dair haberleri ve analizlerini içeren ilk raporunda Fransa ve İngiltere arasında yeniden başlayan savaşlarda Avusturya hanedanlığının tarafsızlığını ilan ettiğini ve bunu bütün Avrupa'ya ilan ettiğini bildirmektedir. Avusturya ve Almanya, eyalet sınırlarında bulunan limanların ticarete açılacağını yine Avrupa devletlerine haber vermişlerdir. Bununla birlikte Fransa uzun bir süredir hem Prusya'dan intikam almak hem de İngiltere'yi bertaraf etmek için bir takım şartlar içeren anlaşmayı Alman-Avusturya hanedanlığına teklif etmeye hazırlanmaktadır. Bu girişimler, söz konusu limanlardan İngiltere'nin yararlanmasının önüne geçmeye bilhassa bu limanlardan zahire

naklini engellemeye yönelik politikalar olarak yorumlanmıştır. Bunun da ötesinde söz konusu zahireyi, İtalya'da mevcut Fransız askerlerinin ihtiyaçları için ayırmaya çalıştıkları iddia edilmiştir (BOA, HAT, 1285/49830).

Aleksandr Mourouzi'nin Boğdan'da voyvodalık görevini fiili olarak yürütüyorken, diplomatik sorumluluklar hatta bazı gizli görevlerle Avrupa'ya gönderilmesi son derece ilginçtir. Zira bu sıralarda Osmanlı Devleti ile Nemçeli (Avusturya) arasında yapılacak anlaşmanın onaylanmasında aracılık eden Prusyalı diplomatın, Paris'te ikamet ettiği haber alınmıştır. Görüşmelere tercüman olarak katılacak olan Boğdan voyvodası Aleksandr Bey'e anlaşma öncesinde Prusyalı aracı diplomat ile görüşüp dikkate değer bilgiler öğrendiği takdirde bunları Babıali'ye bildirmesi istenmiştir. Avrupa'nın siyaseten durumunu ve özellikle Fransa'nın maksat ve niyetlerini önceden bilmek Babıali için hayati derece önemli görülmüştür (BOA, HAT, 243/13662).

Aleksandr Mourouzi'nin, daha Avusturya-Osmanlı Devleti arasında gerçekleşmiş olan Zıştovi Antlaşması'nda mükaleme tercümanı olarak yer almış ve antlaşma müzakerelerinin ne şekilde gerçekleştiğini deneyimlemiş olması Osmanlı hariciyesini onun bu birikiminden yararlanma düşüncesine sevk etmiş olmalıdır. Öte yandan tercümanlık görevi, çeviri hizmetleri yanında siyaset ve diplomasi bilmeyi de gerektirdiğinden Mourouzi'nin uzunca bir süre için dönemin Osmanlı-Avusturya politikalarını da biliyor olması son derece tabidir. Bunlardan başka Mourouzi'nin devletin mahremiyetini ilgilendiren böylesine önemli görüşmenin heyetine ikinci defa seçilmiş olması onun saray ve Babıali nezdindeki güvenilirliği göstermektedir.

### **3.1.3. Aleksandr Mourouzi'nin Boğdan'daki Faaliyetleri**

Babıali'nin Boğdan voyvodalarından bekledikleri başlıca hizmetlerden biri öteden beri İstanbul'un, sarayın ve gerekli olduğunda ordunun ihtiyaçlarının karşılanması olmuştur ki bu daha çok zahire, küçükbaş hayvan ve Boğdan arazisine ve iklimine mahsus ürünleri içermektedir. İhtiyaçların devletin merkezine sorunsuz biçimde ve tam vaktinde ulaşması her devirde önemsenmiştir. Mourouzi, hayvansal gıdaların mubayaa işlemlerinde ve fiyatlarının belirlenmesi süreçlerinde bizzat bulunmuş bu konuda olabildiğine titiz davranmıştır. Ancak zaman zaman voyvoda yönetimlerinin elinde olmayan nedenlerle süreçte aksamalar yaşanmıştır. Örneğin 1805 Mayıs'ında kış ayının çok şiddetli geçmesiyle birçok hayvan telef olmuştur. Hayvanların azlığı ve alınan ürünün kıtlığı sebebiyle bazı önlemlere başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. Hayvanların azlığı ve ürün kıtlığı bazı önlemlerin alınmasını

kaçınılmaz kılınıştır ki bu tedbirlerin bir kısmı merkezi hükümet ile iletişim halinde belirlenmiştir. Bosna'dan mübayaa edilen yağın fiyatının geçen sene ile aynı olduğu, üreticiyi memnun etmek, korumak ve üretimi teşvik etmek için bir miktar da olsa fiyatlara zam yapılması gerekliliği Mourouzi'nin hükümete sunduğu tavsiyeler arasında yer almıştır. Yağ fiyatları Silistre'de 19 para olarak belirlense dahi Memleketeyn halkının sahip oldukları imtiyazlar dolayısıyla, bu fiyatın 23 paraya kadar çıkarılabileceği öngörülmüştür. Bunlardan başka satın alma işlemlerinde kıtlığın önüne geçmek için besiciler şimdiden çok sayıda havyan satın almaları yönünde teşvik edilmelidirler. Böylece bir sonraki sene üretim artacağından hayvansal gıdalara erişimde kısıtlamalar yaşanmayacaktır (BOA, HAT, 40/2015).

Voyvoda Aleksandr, Boğdan'ın olası saldırılara ya da işgal girişimlerine karşı savunma hatlarının güçlendirilmesi için de birtakım tedbirleri hayata geçirmiştir. Boğdan'ın önemli üs noktalarından birisi olan Hotin Kalesi tahkim edilerek, muhafızlarının maaşlarının ödeme işlemlerinde aksama yaşanmamasına özen gösterilmiştir. Boğdan voyvodalığınca karşılanan asker aylıkları için 1805 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Hotin Muhafızı Mehmed Efendiye 2500 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA, C..AS, 995/43475).

### **3.1.4. Osmanlı –Rus İlişkileri ve Aleksandr Mourouzi'nin Azli**

Eflâk ve Boğdan Rusya'nın yayılmacı siyasetin hedefindeki yerler olduğundan voyvodalardan beklenen hizmetlerin başında Rus politikalarının yakinen takip edilmesi ve mümkünse Rusya içinde istihbarat faaliyeti yürütülmesi ve gerekli bilgilerin toplanması gelmektedir. Rusya'da yürütülen askerî hazırlıklar ile çarlığın diğer Avrupalı devletler ile sağlamaya çalıştığı ittifaklar da bu ilginin sınırları içerisinde. Bu sebeple bazı voyvodalar geniş ve güvenilir bir casusluk ağına sahip olmayı önemsemişlerdir. Bu tür faaliyetlerden ger durmayan Aleksandr Bey, toplamış olduğu istihbarata dayalı bilgileri belirli aralıklarla saray ve Babıali ile paylaşmıştır. Aleksandr'ın bu defaki raporları Rusya ve İsveç arasındaki ilişkilere dairdir.

Rusya ve İsveç arasında Büyük Kuzey Savaşı (1700-1721) ile başlayan gerilimler, ilerleyen dönemde yeni savaşlarla devam etmiş ki bunlardan en sonuncusunun (1788-1790) sonuçsuz kalması aralarındaki çatışma ve gerilimlerin devam etmesine neden olmuştur. 1801 yılına gelindiğinde Rusya'da taht değişikliği yaşanmıştır. Ancak Rusya'nın yeni İmparatoru 1. Aleksandr'ın dış politikası, tıpkı 1. Petro ve 1. Katerina gibi yayılmacı eğilimleri içermektedir. Bu politikaların öncelikli hedefleri ise Karadeniz, Balkanlar, Kafkasya ve Türkistan coğrafyası olmuştur. Onu Baltık ve Doğu Avrupa havzası takip etmiştir (Çapraz, 2015: 50).

19.yüzyıl başlarında sınır komşuları Rus yayılmacılığının öncelikli tehdit ettiği yerler olarak öne çıkmıştır ve bu tespitler Aleksandr Mourouzi'nin kaleme aldığı raporlarda önemle vurgulanmıştır. Mourouzi'nin Petersburg tarafından gelen casuslarının kendisine ulaştırdığı haberlere göre, Rusya imparatorunun bizzat İsveç-Rusya arasındaki sınırları gözetlemek üzere bölgeye gitmiş olduğu ve İsveç hududunda bulunana kaleleri teftiş edeceği öğrenilmiştir. Rapora göre; İsveç ve Rusya Devletleri arasında problemler bir çeşit kalıcı anlaşmazlığa doğru evrilmektedir. Rusya, bu bölgedeki çatışma ihtimali ya da planı doğrultusunda tamamen yenilenmiş, üç süvari ve üç piyade şeklinde gruplara ayrılmış birliklerini bu bölgeye tahsis etmiştir (BOA, HAT, 1285/49831). Aleksandr Mourouzi'nin öngörülerini ilerleyen zamanda gerçekleşecek Rusya ve İsveç arasında beklenen savaş 1809 yılında gerçekleşecektir. Bu savaşın en önemli sonuçlarından biri de Finlandiya'nın özerk bir statü ile savaşı kazanan Rusların egemenliğine geçmesidir (İsmayil, 2017: 159).

Rusya'nın gizli emelleri içerisinde, Balkanlar, Karadeniz ve Türkistan coğrafyası her dönem önemli yer tutmuştur. Bu meyanda Eflâk ve Boğdan da Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşlardan ve gerilimlerden payını almış, çoğu kez bu iki prenslik Osmanlı-Rus anlaşmazlığının odak noktasını oluşturmuştur. Örneğin 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan önce yaşanan savaşta Ruslar, ilk iş olarak Boğdan ve Eflâk'ı işgal etmişlerdir. Ruslar anlaşma imzalanıp bölgeden çekilseler dahi bu tür işgallerin Eflâk ve Boğdan'ın kaderine etkileri ve bölgedeki Osmanlı egemenliğine vermiş olduğu zararlar kalıcı olmuştur. Nitekim Ruslar bu askeri başarılarını diplomasi masasındaki başarılarla taçlandırarak ciddi kazanımlar elde etmişlerdir. Bu kazanımlar çerçevesinde Rusya atanacak voyvoda konusunda kendisine malumat verilmesi şartını koyarak Memleketeyn idaresine müdahil olma imkânını elde etmiştir (Altuğ, 2015: 8, 9, 39).

Boğdan voyvodaları bazen Osmanlı ve Rusya arasında kriz yaşanmaması için olağanüstü bir diplomatik çaba göstermişlerdir. Rusya'nın Boğdan'da bulunan konsolosu ile Mourouzi arasında yaşanan görüşmeler bu gayretli duruşu örneklemektedir. Çok vehimli bir yapıya sahip olan konsolos ve bu bölgeye bir Osmanlı seraskerinin tanmış olmasına kendince türlü manalar vermiş ve bunu Rusya'ya karşı yürütülen savaş hazırlığının bir aşaması olarak değerlendirmiştir. Bunun Rusya hükümetine böyle bir yorum ile aktarılmasının ilişkilerin gerilmesine sebep olacağının anlaşılması üzerine konsolos voyvodalık makamına çağırılarak orada bazı somut belgeler eşliğinde meselenin aslı kendisine izah edilmiştir. Bu girişimden sonra konsolos, serasker tayininin Fransa ve Avusturya arasındaki gelişmelerle ilişkili olduğuna ikna olmuştur (BOA, HAT, 259/14947).

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nda yer alan, "Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları

gerekli görüldüğünde denetlenecek, bunun için Rusya elçiliği ile müzakere edilecek” maddesi Eflâk ve Boğdan idaresine Rusya’nın müdahil olmasının yolunu açmıştır (Altuğ, 2015: 9). Rusya’nın voyvoda atanması sürecindeki hukuki hakları ve siyasi ağırlığı Aleksandr Mourouzi’nin Boğdan voyvodalığı görevini icra ettiği dönemde gerçekleşen atamalarda gözlemlenebilmektedir. 1806 yılında Eflâk Voyvodası Konstantin İpsilanti ile Boğdan Voyvodası Aleksandr Mourouzi’nin görevlerinin karşılıklı değişimi gündeme geldiğinde başlangıçta bu atamalar yalnızca Babıali’nin görüşleri doğrultusunda yapılmak istenmişse de sonradan Rusya’nın bahsi geçen anlaşma hükümlerinden doğan haklarını kullanmak suretiyle itiraz edeceği düşünülmüş ve Rus tarafının da rızası alınmak istenmiştir. Tek taraflı atamanın içerdiği riskler sakıncalı bulunmuş ve Rus elçiliğine bir haberci gönderilerek atamaları müzakere etmek üzere elçi Babıali’ye davet edilmiştir (BOA, HAT, 131/5451). Anlaşılabacağı üzere Rusya’nın Osmanlı Balkanları üzerinde zaman içinde elde etmiş olduğu kazanımlar Babıali’nin daha dikkatli bir siyaset takip etmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Memleketeyn idaresine dair meseleler çoğu zaman ikili ilişkilere zarar verecek bir soruna dönüşmeden ve Rusya’nın Osmanlı Devleti’nin içişlerine müdahalesine meydan vermeyecek biçimde daha baştan çözümlenmeye çalışılmıştır.

Esasen Aleksandr Mourouzi’nin ve Eflâk Voyvodası olan Konstantin İpsilanti’nin azilleri çok daha önceden Babıali’nin gündemine gelen bir konuydu. Eflâk Voyvodası Konstantin İpsilanti’nin bir süredir edebe aykırı farklı farklı tavırlar içinde olduğu saptanmış, daha da kötüsü ihanet içinde olduğuna dair ciddi şüpheler belirmişti (Âsım Efendi Tarihi, 2015: 385). Ayrıca gümrük memuriyetinde iken de hakkında pek çok şikâyet söz konusu olmuştu. Diğer taraftan daima yetkilerini aşan konulara müdahale etmekteydi ve artık fesat peşinde olduğuna dair duyumlar alınmaktaydı. Oysa Sırp meselesinin çözümü için görevlendirildiğinde kendisinden sadakatle hizmet etmesi beklenmişti. Lakin etraftaki diğer memurlardan alınan haberler onun bu konuda dahi fesat peşinde olduğu yönündeydi. Sırp lar arasında ihtilal fikirlerini galeyana getirdiği, gizlice teşvik ettiği ve bu süreçte Ruslarla irtibatlı hareket ettiği anlaşılmıştı (Âsım Efendi Tarihi, 2015: 386). Belki de devletin iyice zayıflamış olduğu düşüncesinden hareketle başka zamanlarda izin verilmeyen bazı fiillere cüret ve cesaret etmekteydi (Aslantaş, 2009: 113-114).<sup>45</sup> Benzer şekilde Boğdan Voyvodası Aleksandr Mourouzi hakkında da ara ara görevini suiistimal ettiği ve çıkar sağladığına dair şikâyetler gelmeye başlamıştı. Politik anlamda deneyimli bir idareci olmasına rağmen sürekli olarak

---

<sup>45</sup> Konstantin İpsilanti’nin, Sırp İsyanı ile ilgili bilgileri Rusya’ya haber verdiği, hatta isyanın çok ciddi sonuçlar doğuracağını belirttiği ifadelerde yer almıştır. Bkz. (Aslantaş, 2009: 113-114).

görevden alınmasını talep etmesi yöneticiliğin doğası ile uyuşmayacak isteklerdi (Âsım Efendi Tarihi, 2015: 446). Yine de Konstantin'in azlinden ders alıp işlerine gereken işlerine önemi vererek gayretkeş biçimde çalıştığına dair genel bir kanaat vardı. Diğer taraftan görev değişikliği ya da azledilme gibi kararlar, Rus seferi esnasında icra olunursa bunun siyasi bir malzeme ya da diplomatik bir baskı aracı olarak kullanılması ihtimali hükümet tarafında bir kaygıya neden olmuştur. Bununla birlikte Konstantin'in kuşku uyandıran fiilleri ve Boğdan voyvodası Aleksandr'ın da art arda istifa talepleri güven sarstığından artık tahammül sınırı aşılmış, en azından görevlerinin karşılıklı olarak değiştirilmesinin gerekli olduğu yönünde bir karara varılmıştır (BOA, HAT, 271715909).

İlişkilerin bir tarafında Rusya olduğunda şüpheli yaklaşımlar asla kabul edilemezdi. Babıali Konstantin'in ihanetinden neredeyse emindi ancak Mourouzi için ihanet söz konusu değildi. Bununla birlikte alınan tedbirler idarede gevşekliğe, hele rehavete asla tahammül gösterilmediğini göstermektedir. Özellikle Boğdan gibi önemli bir eyalette voyvodanın art arda istifa etmek niyetleri bu şekilde isteksizlik ya da rehavet olarak yorumlanmış ve hoş karşılanmamıştır.

Bazı tarihçiler bozulan ya da bozulmaya çalışılan Osmanlı-Rus ilişkilerin seyrindeki kötüleşmede Fransız etkisine işaret etmişlerdir. Bu görüşe göre, Fransız elçisi General Sebastiani, İstanbul'da bulunduğu sırada Babıali'yi, Rusya'ya karşı kıskırtmıştır. Bunun arka planında, Fransa'nın Mısır'ı işgali sonrasında Rusya, Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında oluşturulan ittifakı parçalamak düşüncesi yatmaktaydı. Nitekim Sebastiani'nin tahrikleri sonrasında Osmanlı Devleti'nin, Rusya'ya olan tavrı değişmeye başlamış ve Rusya'ya olan güven ciddi şekilde sarsılmıştır. Osmanlı-İngiltere ilişkilerinin yıpratılması da Sebastiani'nin politik amaçları arasındaydı. Sebastiani, Eflâk voyvodası Konstantin İpsilanti ve Boğdan voyvodası Aleksandr Mourouzi'nin Rusya'nın haberi olmaksızın görevden alınması yönündeki telkinleri bu planın parçası olarak hayata geçirilmiştir. Fransız elçisi bunun Rusya'nın anlaşmalarla edindiği haklara aykırı bir durumum olduğunun ve çarlığın Eflâk ve Boğdan'daki voyvoda değişikliklerinde kendilerinin yok sayılmasına asla razı gelmeyeceğinin farkındaydı. Sebastiani'nin planı sonuç vermiş ve voyvodaların azli nedeniyle müttefiklerinin tepkisi Osmanlı Devleti'ne yönelmiştir. Osmanlı Devleti Aleksandr Mourouzi ve Konstantin İpsilanti'nin yeniden göreve getirmesi konusunda ciddi bir diplomatik baskıya maruz bırakılmış ve azledilen voyvodaları 1806 yılında yeniden göreve getirmek zorunda kalmıştır (Yılmaz, 2019: 466-467). Bununla birlikte bu iyi niyet adımlarına rağmen Rusya 10 Kasım 1806 yılında Dinyester Nehri'ni geçerek Eflâk ve Boğdan'ı işgal etmiştir (Armaoğlu, 2019: 108).

### 3.2. Aleksandr Mourouzi'nin III. Dönem Boğdan Voyvodalığı (1806-1807)

Rusya ve İngiltere'nin baskısı ve Babıali'nin de geri adım atması nedeniyle voyvodalar Konstantin ve Aleksandr eski görevlerine iade edilmişlerdir (Âsım Efendi Tarihi, 2015: 447). 1806 yılında alınan bu karar ile Aleksandr Mourouzi'nin III. Dönem Boğdan voyvodalığı görevi de başlamış oldu (Yılmaz, 2019: 467).

#### 3.2.1. Aleksandr Mourouzi'nin Affı ve Voyvodalığa Tayini Süreci

Rusya ile yürütülen müzakerelerde atamaların anlaşma şartlarına uygunluğu ve Rusya'nın hassasiyetlerini dikkate alacak bir şekilde yapılması özellikle istenmişti. Bu çerçevede yapılan anlaşmalara uygun olarak voyvodaların görev süreleri yedi yıl olarak belirlenmiştir. Rus tarafı atamaların yedi yıllık bir süre için geçerli olması konusunda ısrarcıydı. Rus elçisi Babıali'deki görüşmelerde bu koşulun dikkate alınmasını özellikle istemiştir. Ayrıca elçi, Rus tarafının isteklerinin karşılanacağına dair yazılı bir teminat anlamına gelen bir senedin imzalanarak kendilerine verilmesini talep etmişlerdi. Buna karşın Babıali böyle bir belgenin hazırlanarak imzalanmasının Devlet- Aliyye'nin birtakım hukuki sorumlulukların altına girmesi anlamına geleceğinden mümkün olduğunca bu tür isteklerden uzak durmaya çalışmıştır. Ne var ki Babıali tercümanı ile Rus elçisi arasında birkaç kez gerçekleşen görüşmeler neticesinde, senedin içerdiği bazı hükümler değiştirilip hafifletilmesi suretiyle bu isteklerin yazılı olduğu senet hazırlanarak Rusya'ya verilmiştir (BOA, HAT, 1497/18).

Eflâk ve Boğdan voyvodalarının tekrardan göreve iade edilmelerinin Fransa hükümeti tarafında nasıl karşılandığı merak konusu olmuştur. Paris'teki Osmanlı büyükelçisi Muhib Efendi'nin bu süreçte yaşanan sorunların giderilmesi ve ilişkilerin bu krizden etkilenmemesi adına sorumluluklar üstlendiği görülmektedir. Bu süreçte, hükümet adına "Sadi Mehmed" adında yetkili bir memur tarafından hazırlanan yazı, padişah hazretleri tarafından yazılan özel mektup, Fransa Başvekili Taleyran'a yazılan kaime ve Fransa elçisi General Sebastiyen tarafından yazılan yazı bizzat Muhib Efendi tarafından teslim alınmış, incelenmiş ve gerekli yerlere ulaştırılmıştır. Muhip Efendi krizin aşılması için yalnızca bürokrasi sürecini yürütmekle yetinmeyip Fransa imparator vekili ile görüşme yaparak Fransa İmparatoru ile Eflâk ve Boğdan voyvodalarının azilleri ve tekrar yerlerine iade edilmeleri konusunda çıkan anlaşmazlıkta Osmanlı tarafının iyi niyetlerini ifade etmek ve imparatora hitaben kaleme alınmış mektupları doğrudan kendisine teslim etmek için girişimde bulunmuştur. Ancak "imparatorumuz henüz burada değildir ve pek çok mesele ile meşgullerdir" cevabını aldığı hayal kırıklığına

uğramıştır. Mühib Efendi bu tavırlar ile Fransa'nın tavizsiz tutumunu ve kararlılığını derinden hissetmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin bu sorun vesilesi ile ne kadar müşkül bir durumda olduğu Fransa tarafına en azından imparator vekili üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Öyle ki bu sıralarda İngiliz elçisi de Eflâk ve Boğdan'da gerçekleşen voyvoda azillerini ve onların tekrardan göreve iadeleri söz konusu olmadığı takdirde hükümetinin bunu bir savaş sebebi sayacağını Babıali'ye bildirmiştir. Bununla da yetinmeyen İngiltere elçisi, sefaret heyetinin bütün görevlileriyle İstanbul'u terk etmeye hazır olduklarını, zaten İngiliz donanmasının Akdeniz'e girmek üzere hazır beklediğini belirtecek kadar tehdit üslubunu kullanmaktan geri durmamıştır (BOA, HAT, 144/6014). Böylece Eflâk ve Boğdan'ın iç yönetimine ait basit bir konu giderek büyüyüp içinden çıkılmaz bir uluslararası sorun haline gelmiştir.

Mühib Efendi'nin, Fransa imparatoru başvekili ile gerçekleştirmiş olduğu görüşmede Osmanlı Devleti'nin kişiler üzerinden ne Fransa ile ne de İngiltere ve Rusya ile karşı karşıya gelmek istemediği vurgulanmıştır. Burada sorunun merkezinde hatta sorunun kendisi olarak gösterilen kişi Aleksandr Mourouzi'dir. III. Selim'in hattı Hümâyûnunda sarayın ve Babıali'nin ne denli çetin bir çıkmazın içinde olduğu çok açık biçimde hissedilebilmektedir:

Sizin de mütalaa ettiğiniz üzere Eflâk voyvodasının tavırlarına kimse diyecek bir şey bulamayıp fesadının ispat edilmesiyle Rusyalıyı susturmak kolay ve mümkündür. Azli dahi vaciptir. Boğdan voyvodasının durumu ona benzemediğinden şimdilik onu bir kenara bırakıp Eflâk voyvodası azledilse bu defa da Fransa elçisinin emeli Mourouzi ile ilgili olduğundan bunu yeterli bulmayıp memnun olmayacaklardır.

şeklindeki ibaresi, Aleksandr Mourouzi'nin, Fransa tarafından hoş karşılanmadığı görülmektedir (BOA, HAT, 35/1777).

Fransa'nın ikna edilebilmesi için müzakere meclisi düzenlemiş, mecliste Mourouzi'nin cezalandırılmayıp istifa ettirmek suretiyle görevden alınmasının daha iyi olacağı değerlendirilmiştir (BOA, HAT, 35/1777). Belli ki Fransa'nın Aleksandr'dan rahatsızlığının nedenlerinden birisi Mourouzi'nin Rusya yanlısı politika takip ettiğine dair oluşan bir algının varlığıdır. Bu durum Eflâk ve Boğdan'da Fransa'nın etkili olacağı siyasal ortamın hazırlanmasını kesin olarak engellerken, aynı bölgenin Rus nüfuz alanına girmesine imkân sağlamaktadır.

Fransa ve Fransız elçisi, Osmanlı-Rus hasımlığını her durumda kullanmayı kendilerine görev de edinmiş durumdadırlar. Öyle ki Fransız elçisi Prusya elçisinin iadesi için Osmanlı Devleti ile görüşmeler gerçekleştirdiği vakitte dahi Rusya ve Osmanlı arasındaki meseleleri gündeme getirmiştir. Görüşmelerde Rusya'nın yüz elli seneden beri Osmanlı'nın yıkılması için çalıştığı, hatta halen çalışmakta olduğu özellikle vurgulanmıştır. İngiltere'nin bu konuda ona

yardım ettiğine sefer zamanlarında hasmane bir tutum göstermekten geri durmadığına da değinilmiştir. Fransız elçisine göre; Rusya halihazırda Kırım'ı ve bazı yerleri zapt etmiştir. Yedi Ada bir topluluk olarak Osmanlı Devleti himayesi altında olması gerektiği halde şimdilerde tasarrufu altındadır. Ayrıca Rusya'nın Osmanlı aleyhine sorunlar çıkaracağı halk arasında fesadı yayacağı, vezirleri ve devlet ricalini devletten soğutmaya çalıştığını Fransız elçisi tarafından hatırlatılmış ve bir rahatsızlık nedeni olarak dile getirilmiştir. Elçi: “Mourouzilerin ve İpsilantilerin dahi Rusya'nın fesat niyetlerini uygulama çabasında oldukları bilinmektedir!” diyerek konuyu asıl sorun olan voyvoda meselesine bağlamıştır (BOA, HAT, 145/6101).

Elçi görüşmelerine, diplomatik yazışmalara ve ultiimatomlara konu olan Aleksandr Mourouzi ise 1807 yılının Mart ayında bir yazı ile tekrar görevden affını istemiştir. Bunca zaman voyvoda olarak kolay ve zor görevlerde bulunduğu ancak şu sıralar daha önce geçirmiş olduğu rahatsızlığın tekrar nüksettiğini gerekçe gösteren Mourouzi, Boğdan voyvodaliğinden ayrılmıştır. Mourouzi İstanbul'a gelip padişaha duacı olarak burada yaşamak ve ikamet etmek konusunda izin istemişken ve bu isteği kabul görmüş iken şimdi tekrardan Boğdan voyvodaliğine atandığını öğrenmiş olması onu hem şaşırtmış hem de üzmüştür. Mourouzi, bu hasta haliyle görevi ifa etmesinin çok zor olduğunu bir müddet evinde ikamet ederek istirahat etmek isteğini ısrarla yinelemiştir (BOA, HAT, 35/1737). Ancak ne nüfuz mücadelesi veren Batılı güçler ne de bu çatışmalar arasında sıkışıp kalmış olan Babıali için Mourouzi'nin rahatsızlığı veya dinlenme isteği haklı bir gerekçe olarak görülmemiştir.

### 3.2.2. Aleksandr Mourouzi ve Dimitraško' Mourouzi'nin Sürgün Edilmesi

Aleksandr Mourouzi'nin, azli gibi göreve dönüşü de uzun süre gündemden düşmemiştir. Rusların Boğdan'a girerek işgale başlaması ve Osmanlı-Rus savaşının başlaması durumu iyice içinden çıkılmaz hale getirmiştir. 15.000 asker ile İsmail Kalesi'ne hücum eden Ruslar, burada Kasım Paşa'nın direnişi ile karşılaşmışlar ve geri çekilmeye mecbur kalmışlardır. Bu şartlar altında Boğdan'da daha fazla kalmak istemeyen Aleksandr Mourouzi başkentte bulunan kapıkethüdası aracılığıyla, İstanbul'a dönmek için izin istemiştir (BOA, HAT, 106/4195).

Aleksandr Mourouzi, İstanbul'a gelme düşüncesini iletlediği zamanlarda Mourouzi'nin istifası üzerinden Fransa ile yaşanan sorunlar henüz çözümlenmiş değildi ve gündemdeki sıcaklığını korumaktaydı. Diğer taraftan Mourouzi'den rahatsızlık duyanlar kervanına Eflâk voyvodası da eklenmiş, kendisini fesat düşünceler yaymakla suçlamıştır. Bunun yanında da

Aleksandr Mourouzi'yi himaye haberinin yayıldığını da ifade etmiştir. Babîâlî'ye gönderilen şikâyet yazısının içeriğinde Eflâk voyvodası; Mourouzi'nin Tuna sahilinde iken ara sıra gezdiği yerlerde art niyetli fikirleri ile bazı düşünceleri yaymaya çalıştığı, gün be gün fesadına devam ettiğini, hatta İstanbul'a geldiğinde dahi bu yerler ile temasını kesmeyerek aracıları ile fitne ateşini yakmayı sürdürdüğünü iddia etmiştir. Ancak Eflâk voyvodası İstanbul'da bulunan kendi kapıkethüdasından aldığı bilgiler doğrultusunda Mourouzi'nin Silistre Valisi Mustafa Paşa tarafından himaye edildiğini düşündüğünden bir süre sessiz kalmayı tercih etmiştir. Kapıkethüdasının bu jurnallerine başlangıçta inanmak istemeyen Eflâk voyvodası "Mustafa Paşa'nın sahip çıktığının aslı yoktur. Bunun yalan olduğu açıktır. Paşa Hazretleri gayretli ve dindar bir zattır" diyerek cevap vermiştir. Bununla birlikte aynı kapıkethüdası üzerinden Mustafa Paşa'ya Mourouzi'nin ve kardeşi Dimitraşko'nun kötü niyet ve fiilleri hakkında etraflıca bilgi vermek için bir yazı göndermiştir (BOA, HAT, 1154/45777).

Görüldüğü gibi hakkında konuşulanlar ve siyasi söylentilerle Aleksandr Mourouzi artık neredeyse tüm kesimler nezdinde meşruiyetini kaybetmiştir. Diğer taraftan Babîâlî'ye diplomatik baskı uygulanan güçler arasında Fransa baskın çıkmış ve Sebastiani'nin susturulması için ivedi çözüm arayışlarına hız verilmiştir. Mustafa Paşa için de önem arz eden Aleksandr hakkında her tarafı memnun edecek ancak hiçbir tarafı rencide etmeyecek dikkatli ve ölçülü bir karar alınması hususu üzerinde durulmuştur. Öncelikle orduda görevli Vahid Efendi'nin de aracılığıyla Mustafa Paşa ile gizli şekilde görüşülerek onun fikri alınmıştır. Mustafa Paşa'nın Mourouzi üzerindeki himayesi ve Babîâlî'nin de bir karara varılmadan önce bu dengeleri gözetmek mecburiyetinde kalması oldukça ilginçtir. Behiç Efendi gibi Murat Paşa'ya yakın isimler voyvodanın İstanbul'a çağrılmasının ardından cezalandırılması halinde Murat Paşa'nın bundan son derece müteessir olacağını Babîâlî yetkililerini uyarmışlardır. Neticede Mourouzi'nin Dersaadet'e dönmesi istenmiş, döndüğünde de hakkındaki sürgün kararı kendisine bildirilmiştir. Böylece Fransa elçisinin ısrarları karar ile sonuç vermiştir (BOA, HAT, 143/5938).

Silistre Valisi Mustafa Paşa ile Mourouzi'nin bu derece yakınlığı da saray tarafından pek hoş görülmemiş, bir güç ittifakı izlenimi veren bu himayenin sonlandırılması hususunda Babîâlî'den gereken önlemlerin alınması istenmiştir. Eflâk kapıkethüdası Kostaki huzura çağrılarak konu ile ilgili hassasiyetlerin yazılan yazılarla gerekli yerlere bildirilmesi istenmiştir (BOA, HAT, 132/5477). Diğer taraftan her ikisi arasındaki yakınlaşmanın esasında Voyvoda Mourouzi'nin Ruscuk'a geldiğinde, Mustafa Paşa'nın bazı işlerinin görülmesinde ona yardım etmesiyle başladığı belirtilmiştir. Bu durum zamanla bazı yanlış anlaşılmalara meydan vermiştir. Aynı soruşturmaya göre; Mustafa Paşa'nın, Mourouzi'nin kardeşini himaye ettiği

yolundaki düşünceler de yanlıştır, zira Mustafa Paşa voyvodanın kardeşinin (Dimitraško) adını dahi bilmemektedir (BOA, HAT, 132/5477).

Mourouzilerin sürgün edilmeleri kararıyla ilgili olarak bunun nasıl gerçekleşeceği hususunda Babîâlî, saltanat makamından bilgi almak istemiştir. Nitekim bu kişilerin Aleksandr ve Dimitraško'nun, Akdeniz ve Karadeniz sahillerinde bulunan şehirlere sürgünlerinin sakıncalığı olacağı öngörülmüştür. Bu bakımdan Aleksandr Mourouzi'nin Ankara'ya kardeşi Dimitraško'nun da Kayseri'ye sürgünleri uygun bulunmuş bu hükümlerin uygulanması için Bostancıbaşı, sadaret makamına çağırılmıştır. Bu kişilerin firar etmemeleri için gerek kara gerekse deniz taraflarında tedbirler alınmış ayrıca kıymetli eşya ve evrak kaçırmamalarına özen gösterilmiştir. Aleksandr ve Dimitraško'nun daha önce İpsilanti ile temaslarının olduğu bu sebeple bazı fesat faaliyetler içinde olduklarının bilindiği hatırlandığında, bu evrakları yok etmeden evlerinin mühürlenmesi gerektiği yetkili makamlar tarafından önemle ifade edilmiştir. Diğer taraftan yine bu kişilerin 20.000 keseyi aşan mal varlıklarının bulunduğu, bunların kaçırılmadan el konulması gerektiği belirtilmiştir (BOA, HAT, 106/4167).

Soruşturmalar sonucunda Mourouzi ailesinin mallarına el konulmuş, Aleksandr ve Dimitraško Mourouzi hapsedilmiştir. Voyvoda Mourouzi ile kardeşi Dimitraško'nun zapt edilen eşyaları hakkında bir defter hazırlanmıştır. Malları bedel karşılığında yakınları tarafından tekrardan geri alınması gündeme geldiğinde, ancak belli bir fiyat biçilerek verilmesine rıza gösterilmiştir. Zira “*Mourouzilerin serveti meşhur, masrafları dahi fazladır*” değerlendirmesi yapılmış bu nedenle en az 1.000 kese akçe karşılığı olan bir ödeme planı hazırlanmıştır (BOA, HAT, 106/4171). Ayrıca Mourouzi'nin hapsedilen diğer aile üyeleri sıkıştırılarak gizlenen diğer malların, emlakların ve eşyaların ortaya çıkarılması istense de aile üyelerinden “bizim başkaca hiçbir emlağımız yoktur eğer üç beş sene sonra böyle bir şey ortaya çıkarılır ise hemen cezamız verilsin” cevabı alınmıştır (BOA, HAT, 106/4187).

Mourouzilerin eşyalarını geri almak üzere verecekleri 1.000 kese akçenin, 750 kesesi hububat hazinesine, 250 kesesi Akdeniz Boğazına gönderilecek ve yerleştirilecek, 1.000 askerin aylıklarına tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, HAT, 174/1555).

Mourouzi kardeşler sürgünündeysen mallarının müsadere edilmesinin ardından bir müddet sonra yakınları tarafından belirlenen bir fiyat karşılığında mal varlıklarına geri kavuşmuşlardır. Ancak Aleksandr'ın sürgün yeri Ankara ile sınırlı kalmayıp bir süre sonra Tarabya'ya ardından da ceza olarak Kadırgalara gönderilmiştir (Jorga, 1910: 172-173). Kısa bir süre sonra affedilmiş ve İstanbul'da yaşamına devam etmiştir. Neredeyse on yıl boyunca İstanbul'da bulunan Aleksandr Mourouzi'nin ölüm tarihi olan 1816 yılına kadar olan bir faaliyetleri hakkında herhangi bilgi mevcut değildir (Marinescu, 2019: 54). Ancak Yunan

isyanı öncesinde Mourouzilerin devlet kademelerinden hızla tasfiye edilmeleri sürecinde Babıali'nin yeni gözdesi Halet Efendi'nin başrol oynadığı iddia edilmiştir (Jorga, 1910: 172-173).

Mourouzi'nin Zoes ile evliliğinden olan yedi çocuğu 1821 Rum İsyanına kadar İstanbul'da yaşamışlardır. Rum İsyanına katkıda bulunan oğlu Konstantin idam edilmiş ailenin geri kalan üyeleri ise İstanbul'dan kaçarak farklı ülkelere iltica etmişlerdir (Marinescu, 2019: 54-84).



## SONUÇ

1711 yılından itibaren Eflâk ve Boğdan'a gönderilen voyvodalar Fenerli ailelerden seçilmeye başlanmış ve bu durum 1821 yılındaki Rum isyanına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Rum ya da Rumlaşmış on iki Fenerli aileden pek çok kişi voyvodalık görevinde bulunmuşlardır ki Mourouziler bu sayılan aileler arasındadır.

Mourouzi ailesi üyeleri çoğu Fenerli gibi, çok iyi bir eğitim sürecinden geçip birden fazla lisan öğrenmek suretiyle erken yaşlarda Osmanlı bürokrasisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli memurlar haline gelmişlerdir. Eflâk ve Boğdan'a voyvoda olarak atanmak Fenerlinin ekseriyetinin en büyük hayali olmuştur ve bu konum Fenerli aileler arasında büyük bir itibar ve rekabet konusuna dönüşmüştür. Burada dikkat çeken bir detay da voyvodaların daha önce voyvodalık yapmış kişilerden, Divân-ı Hümâyûn tercümanlarından ya da kapıkâhyalığı yapmış kişiler arasından seçilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu üç memuriyet, Fenerlilerin bürokratik kariyerlerinin en değerli üç basamağını oluşturmaktadır. Mourouzi ailesinin beş üyesi Divân-ı Hümâyûn tercümanlığı; iki üyesi Eflâk'ta ya da Boğdan'da voyvodalık görevini deneyimlemişlerdir. Bu incelemenin konusunu teşkil eden Aleksandr Mourouzi, Fenerlilerin kariyer yükselişlerini çok iyi biçimde örneklemektedir. Aleksandr, divan tercümanlığından sonra değişik dönemlerde iki kez Eflâk ve üç kez Boğdan voyvodalığı görevini yürütmüştür.

Babıali'nin Fenerli divan tercümanlarından ya da voyvodalardan ilk beklentisi sadakatle Devlet-i Aliyye'ye hizmet etmek olmuştur. Mourouzi ailesinin bazı üyeleri zaman zaman güven sarsan fiiller içerisinde yer almış olsalar da bu durum ailenin taamamı için genelleştirilemez. Zira çok sayıda aile üyesinin defalarca, tercümanlık ve voyvodalık makamlarını temsil etmiş olmaları yalnızca donanımları ile değil aynı zamanda güven telkin eden hizmetleri ile açıklanabilir.

Aleksandr Mourouzi kimi zaman mükaleme tercümanlığı sorumluluğunu üstlenen bir diplomat; kimi zaman da Eflâk ve Boğdan voyvodası olarak Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş, bu özellikleriyle yalnızca Osmanlı diplomasisinin değil aynı zamanda bugünkü Romanya ve Moldavya tarihinin en önemli tarihsel figürlerden biri haline gelmiştir. Mourouzi'nin voyvodalık yaptığı dönemdeki karşılaştığı en önemli zorluklar; Pazvantoğlu isyanı ve diğer eşkıyalık hareketleri, Fransız İhtilali akımlarının etkisi, yerli prensler (boyarlar) ile nüfuz mücadelesi, Rusya'nın yayılmacı eğilimleri ve Panslavist siyasetinin getirdiği sorunlar olmuştur.

Mourouzi'nin voyvoda olarak görev yaptığı dönemde gerek Eflâk gerekse Boğdan'da birbirine çok benzer icraatlar gerçekleştirdiği görülmüştür. İstanbul'un, sarayın ve ordunun

başta zahire olmak üzere bitkisel ve hayvansal gıda ihtiyacının karşılanması bu hizmet kalemlerinin belki de en önemlisidir. Kaliteli ürünün bulunması, bunların en uygun fiyatla satın alınması (mübayaa), depolanması ve güvenli bir şekilde İstanbul'a sevk edilmesi bu görevin çeşitli aşamalarını oluşturmuştur. Rusya'nın her türlü politik girişimleri ve askeri hazırlıkları ile bunların bilgisine ulaşmak için casusluk ve istihbarat faaliyetlerinin yürütülmesi, buradan elde edilen bilgilerin raporlanarak Babıali'nin bilgilendirilmesi, gerektiğinde voyvodalık alanındaki kalelerin tahkim edilmesi Rusya ile ilişkiler kapsamında Mourouzi'nin üstlendiği ciddi sorumluluklardır.

Napolyon savaşları sırasında Avrupa'nın içinde bulunduğu kaos ortamı, savaşlar, ittifaklar Avrupa'daki gelişmelerin sıkı bir şekilde izlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Mourouzi bu dönemde kendi bilgi kaynakları üzerinden bütün bu süreç hakkında bilgiler toplanmış, bunları analiz ederek Babıali ve sarayı bu gelişmelerden haberdar etmiştir. Öyle ki Babıali'nin uzun soluklu Napolyon savaşlarının Avrupa'daki etkilerini Mourouzi'nin bu raporlarındaki veriler üzerinden okuduğunu dolayısıyla Osmanlı hariciyesinde Avrupa siyasetinin bu düşünceler doğrultusunda şekillendiği söylemek yanlış olmayacaktır.

Aleksandr Mourouzi, üçüncü dönem Boğdan voyvodalığı sırasında Rus yanlısı bir politika izlediği ve kendi görev bölgesinde bazı fesat faaliyetler içerisinde olduğu suçlamalarıyla gerek bazı Osmanlı bürokratları gerekse Fransa tarafından ciddi biçimde eleştirilmiştir. Fransa, kendisine karşı oluşan ittifakı parçalamak, Osmanlı Devleti ile Rusya'nın ilişkilerinin bozulmasına sebep olmak amacıyla Eflâk ve Boğdan idaresi ile ilgili meseleleri bir çıkış yolu olarak kullanmak istemiştir. Fransa Mourouzi'nin derhal görevden alınması yönünde diplomatik bir tazyik uygularken Rusya ve İngiltere bunun bir savaş nedeni olacağını açıklamışlardır. Böylece Boğdan voyvodasının azli başlangıçta yalnızca Boğdan yönetimi ile ilgili bir iç mesele iken sonradan uluslararası bir sorun haline gelmiş, Aleksandr Mourouzi ise bu sorunun öznesi olmuştur.

## KAYNAKÇA

### 1. Arşiv Vesikaları

#### Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Selim III (**AE.SSLM.III**); 203/12109

Babıâli Evrak Odası (**BEO**); 4523/218

Cevdet Askeriye (**C.AS**); 495/20686; 995/43475

Cevdet Eyalet-i Mümtaze (**C.MTZ**); 7/331; 7/337; 14/652; 12/560

Cevdet Hariciye (**C.HR**); 18/891; 23/1106; 33/1607; 34/1659; 42/2067; 42/2067; 42/2068;  
35/1720

Cevdet Saray (**C.SM**); 55/2762

Cevdet-i Dahiliye (**C.DH**); 165/8223

Haritalar Tasnifi (**HRT.h**); 37

Hatt-ı Hümayun Tasnifi (**HAT**); 106/4167; 106/4195; 1141/45412; 115/4640; 1154/45777;  
1283/49757-A; 1285/49830; 1285/49831; 131/5435; 131/5451; 132/5477; 132/54779;  
133/5505; 1387/55080; 1411/57374; 143/5938; 144/6014; 145/6101; 1497/18;  
195/9674; 223/12440; 226/12593; 238/13248; 243/13662; 258/14881; 258/14904;  
259/14947; 263/15237; 266/15465; 270/15761; 271715909; 272/15981; 272/15981;  
35/1737; 35/1777 ; 40/2015; 51/2397-B; 51/2397-C; 58/2621; 61/2704; 63/2769;  
69/2928; 69/2928-C; 71/2980-A; 74/3095; 74/3095-A; 74/3096; 1411/57410

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defter (**TS.MA.D**); 5462/0

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (**TS.MA.E**); 481/2; 552/8 ; 552/9; 552/10 ; 714/64

### Araştırma ve İnceleme Eserler

#### Kitap

ARMAOĞLU, Fahir, (2019), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Kronik Yayınları, İstanbul.

BELGE, Hadi, (2022), *Aristarki Ailesi-Osmanlı Bürokrasisinde Yeni Fenerliler*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

BELL, David A., (2022), *Napoleon ve İlk Topyekûn Savaşın Hikâyesi*, (Çev. Burak Yazıcı), Selenge Yayınları, İstanbul.

BEZVİCONI, Gheorghe G. (1940). *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, 1. Cilt, Fundația Regele Carol,

- ÇAKMAK, Aydın, (2020), *Türkiye Dışışleri Teşkilatının Gelişimi: Hariciye Nezareti*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- EMİROĞLU, İbrahim, (1996), *Hizmet ve İhanetleriyle Tercümanlar, Voyvodalar ve Azınlıklar*, Tibyan Yayıncılık, İzmir.
- ERGİN, Osman Nuri, (1977), *Türk Maarif Tarihi I-II Cilt*, Eser Matbaası, İstanbul.
- FINDLEY, V. Carter, (2014), *Osmanlı İmparatorluğu 'nda Bürokratik Reform Babı 'alı-1789-1922*, (Çev. Ercan Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- GÖKDAĞ, Bilgehan, A, Osman KARATAY, (2017), *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜLER, Ali, (2009), *Osmanlı 'dan Cumhuriyet'e Azınlıklar*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- JELAVICH, Barbara, (2020), *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıllar I*, Küre Yayınları, İstanbul.
- JORGA, Nicolae, (1910), *Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene-Luarea Basarabiei și Moruzeștii*, Analele Academiei Romane, S.II. Tom. XXXIII, Bucuresti.
- JORGA, Nicolae, (2000), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt I-II-III-IV-V, (Çev. N. Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- KİTSİKİS, Dimitri, (1996), *Türk-Yunan İmparatorluğu, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- MANSEL, Philip, (2011), *Konstantiniyye Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924*, (Çev. Ş. Erol), Everest Yayınları, İstanbul.
- MARINESCU, Florin, (2019), *Familia Moruzi din Trapezunt*, Corint, București.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, (1993) *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- PHİLLİOU, M. Christine, (2022) *Bir İmparatorluk Biyografisi-İhtilaller Çağında Osmanlı Yönetimi ve Fenerliler*, (Çev. R. Akman), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Necdet, (2017), *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Şanizade Mehmet Ataullah Efendi, (H.1284), *Tarih-i Şanizade*, İstanbul.
- SHAW, Stanford J, (2008), *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- SÖZEN, Zeynep, (2000), *Fenerli Beyler*, Aybay Yayınları, İstanbul.
- UÇAROL, Rifat, (1995). *Siyasi Tarih (1789- 1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1988), *Osmanlı Tarihi 6. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1942), *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail*, Yılık

*Oğlu Suleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.

## Makale

- AKYAY, Necmettin, (1969), Türkiye’de Veba Salgınları ve Veba Hakkında Eski Yayınlar, *Ankara Mikrobiyoloji Derneği Dergisi*, C.8, S.2, Ankara, s.209-219.
- ALANTAŞ, Selim, (2005), Sırp İsyanına Giden Yol (1788-1804), *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.3, ss.115-145.
- ARMAĞAN, Abdüllatif, (2011), Klasik Dönemde Osmanlılardan Devlet Yönetimi Anlayışına Dair Bazı Düşünceler, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C.5, S.9, ss.139-156.
- ARMAOĞLU, Fahir, (1993), Avrupa Politikasında Polonya, *Belleten*, C.218, S.218, s.287-288.
- ASLANTAŞ, Selim, (2009), Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813), *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.6, S.21, s.109-136.
- AYDIN, Bilgi, (2007), Divân-ı Hümâyûn Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C.29, S.29, ss.41-86.
- AYDIN, Mahir, (2013), Eflâk Beyliği, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.23, ss.1-24.
- BELGE, Hadi, (2019), Osmanlı Devleti Merkez Bürokrasisinde Bizans Bakiyesi Bir Kurum Olarak Logofetlik, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, S.72, ss.126-146.
- CANBULAT, İbrahim, (2019), Fetih Sonrası İstanbul’un İskânı-Değişen Şehirli ve Evini 1455-1471 Kaynakları Üzerinde Okumak, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.2, ss.706-740.
- COLESNÎC, Iurie, (2005), Reîntoarcerea Pribeagului, *Magazin Bibliologic*, nr. 3-4.
- ÇAĞMAN, ENGİN, (2016), 18. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul’un İaşesinde Balkanlar ve Karadeniz’in Önemi, *Avrasya Etüdleri Yayınları*, C.50, S.2, s.127-151.
- ÇALIŞKAN, Adem, (2019), XVIII. Ve XIX. Yüzyılda Antep ve Civarında Bazı Salgın Hastalıklara Dair Bulgular, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.4, ss.1556-1573.
- ÇAPRAZ, Hayri, (2025), I. Aleksandr Dönemi Rusya’nın Balkan Politikası (1801-1825), *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 28, ss.45-75.
- ÇİFTÇİ, Cafer, (2010), Bâb-ı Âli’nin Avrupa’ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflâk ve Boğdan’da

- Fenerli Voyvodalar (1711-1821), *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.7, S.26, ss.27-48.
- EFE, Ayla, (2006), Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.19, ss.139-174.
- ERKUL, Fikriye, (2021), Boğdan'ın Kuruluşu ve Osmanlı Hakimiyeti Altında Boğdan, *Journal of International Eastern European Studies*, C.3, S.1, ss. 38-42.
- ERMAN, Arzu, (2021), Fenerli Aristokrasisinde Proto-Milliyetçi Örnek: Aleksandr İpsilantis ve Filiki Eteria, *Araştırma Makalesi Dergisi*, C.8, S.1, ss. 26-47.
- FULİN, Neslihan, (2020), Vidin Ayanı Pavantoğlu Osman İsyanı (1795-1802), *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, C.2, S.1, ss.159-177.
- GÖKTEPE, Kaya, (2017), İstanbul'un İaşesinin Temini Meselesi ve İstanbul'un İaşesine Katkı Sağlayan Bir Merkez: Tekirdağ Kazası (XVIII.-XIX. Yüzyıllar), *Belleten*, C.81, S.292, s. 857-919.
- GÜNAY, Necla, (2005), Filik-i Eterya Cemiyeti, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.6, S.1, ss.263-287.
- İSMAİL, Fehmi, (1982), Bükreş Antlaşmasının Müzakeresi 1811-1812, *Belleten*, C.46, S.181, ss.73-120.
- İSMAYİL, Gülzar, (2017), Finlandiya ile Sovyetler Birliği Arasında Yaşanan Kış Savaşı'na ve Devam Savaşı'na Tatar Türklerinin Katılımı, *Kesit Akademi Dergisi*, S.11, s.158-172.
- KARATAŞ, Hicran, (2011), Bir Sözlü Tarih Metni Olarak Pazvandoğlu Türküsü, *Milli Folklor Dergisi*, S.92, ss. 131-142.
- KURTARAN, Uğur, (2011), Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.8, s.57-71
- ÖZDEMİR, Mustafa, (2016), Dimitri Kantemir; Osmanlı Devleti'nde Yetişen Bir Oryantalist, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, C.4, S.10, ss.65-76.
- TÜRKAL, Merve Karaçay, (2017), 18. Yüzyılın İlk Yarısında Eflâk ve Boğdan Üzerine Osmanlı-Avusturya Mücadelesine Dair Anonim Bir Eser: Vakâyi-i Eflâk, *Turkish Studies*, C.12, S.9, ss. 35-54.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1937), On Sekizinci Asırda Buğdana Voyvoda Tayini, *Tarih Semineri Dergisi*, C.1, ss.32-37.
- ÜSTÜNDAĞ, Ö, (2005), Nagehan, Osmanlı'da "Şehir" ve Şehri Geliştiren Unsurlardan Biri Olarak Ayanlar: Vidin ve Rusçuk Örneği (18.Yüzyıl), *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.2, ss.149-168.
- YILMAZ, Özgür, (2019), 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat

Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.13, S.26, ss.461-490.

YILMAZ, Yılmaz, (2019), 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.13, S.26, ss.461-490.

### **Ansiklopedik Eser**

ALPARGU, Mehmed, (2007), Nogaylar, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.33, İstanbul, s.202-204.

ARTAN, Tülay, (1995), Fener, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.12, İstanbul, ss.341-342.

ATAR, Farettin, (2012), Tö Ahmet, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.41, İstanbul 2012, ss.274-277.

BEYDİLLİ, Kemal, (2007), Pazvandoğlu, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.34, İstanbul, ss.208-210.

BEYDİLLİ, Kemal, (2013), Yaş Antlaşması, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.43, İstanbul, ss.343-347.

BEYDİLLİ, Kemal, (2012), Tirsiniklioğlu İsmâil Ağa, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.41, İstanbul, ss.204-205.

BEYDİLLİ, Kemal, (2013), Zıstovi Antlaşması, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, C.44, İstanbul, ss.467-472.

BİROL, İnci Ayan, (1989), Altın Varak, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.2, İstanbul, ss.541.

ÇİÇEK, Kemal, (2003), Larnaka, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.27, Ankara, ss.105-107.

ÇİÇEK, Kemal, (2003), Magosa, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.27, Ankara, ss.311-313.

EMECEN, Feridun, (1997), Halil Paşa Yurdu, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.15, İstanbul, ss.326-327.

EREN, Hasan, (1997), Handjeri, Alexandre, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.25, İstanbul, ss. 550.

ERSOY, Osman, (2001), Kâğıt, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.24, İstanbul, ss.163-166.

- GÖYÜNÇ, Nejat, (1999), Hüseyin Paşa, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.19, İstanbul, ss.6-8.
- KALLEK, Cengiz, (2009), Simsar, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.37, İstanbul, ss.215-218.
- KALLEK, Cengiz, (2022), Kile, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.25, Ankara, ss.567-570.
- KARPAT, Kemal, (1994), Eflâk, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.10, İstanbul, ss.466-469.
- KIEL, Machiel, (2008), Rusçuk, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.35, İstanbul, ss.246-250.
- KIEL, Machiel, (2009), Silistre, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.37, İstanbul, ss.202-205.
- KIEL, Machiel-Alexander John, (2020), Mora, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.30, Ankara, ss.278-283.
- KIEL, Machiel, Vidin, (2013), *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.43, İstanbul, ss. 103-106.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., (1992), Berat, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.5, İstanbul, ss.472-473.
- MAXİM, Mihai, (2000), İbrâil, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.21, İstanbul, ss.363-366.
- MAXİM, Mihai, (2001), Kantemiroğlu (Dimitrie Cantemir), *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.24, İstanbul, ss.320-322.
- MAXİM, Mihai, (2013), Yaş, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.43, İstanbul, ss.342.
- ÖZCAN, Abdülkadir, (1992), Boğdan, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.6, İstanbul, ss.269-271.
- ŞAHİN, M. Süreyya, (1995), Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 12, İstanbul, ss.342-348.
- YILMAZER, Ziya, (1995), Eremya Çelebi, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.11, İstanbul, ss.293-294.

### **Lisansüstü Tezler**

- AYAR, Mesut, (2005), Osmanlı Devleti'nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895),

*Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.*

BALCI, Sezai, (2006), Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Babıâlî Tercüme Odası, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara.

BİRBUDAK, S. Togay, (2014), Romanya'nın Bağımsızlığının Kazanması, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, İzmir.

DÖKMECİ, Volkan, (2018), İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanları (1551-1797), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

HEPER, Yusuf, (2020), Osmanlı Devleti ve Eflâk-Boğdan İlişkileri (1574-1634), *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uşak.

KARAÇAVUŞ, Ahmet, (2006), Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara.

KASAP, Sevilay, (2012), Osmanlı Merkez Bürokrasisinde Gayrimüslimler İstihdamı, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

KILIÇ, Musa, (2009), Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara.

SARĞIN, Yasemin, (2013), Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflâk ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkarahisar.

SERİN, Sinem, (2020), Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Müessesesi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

SİNCER, Seval, (2020), Mavrokordato Ailesi ve Aleksandr K. Mavrokordato'nun Boğdan Voyvodalığı, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Amasya.



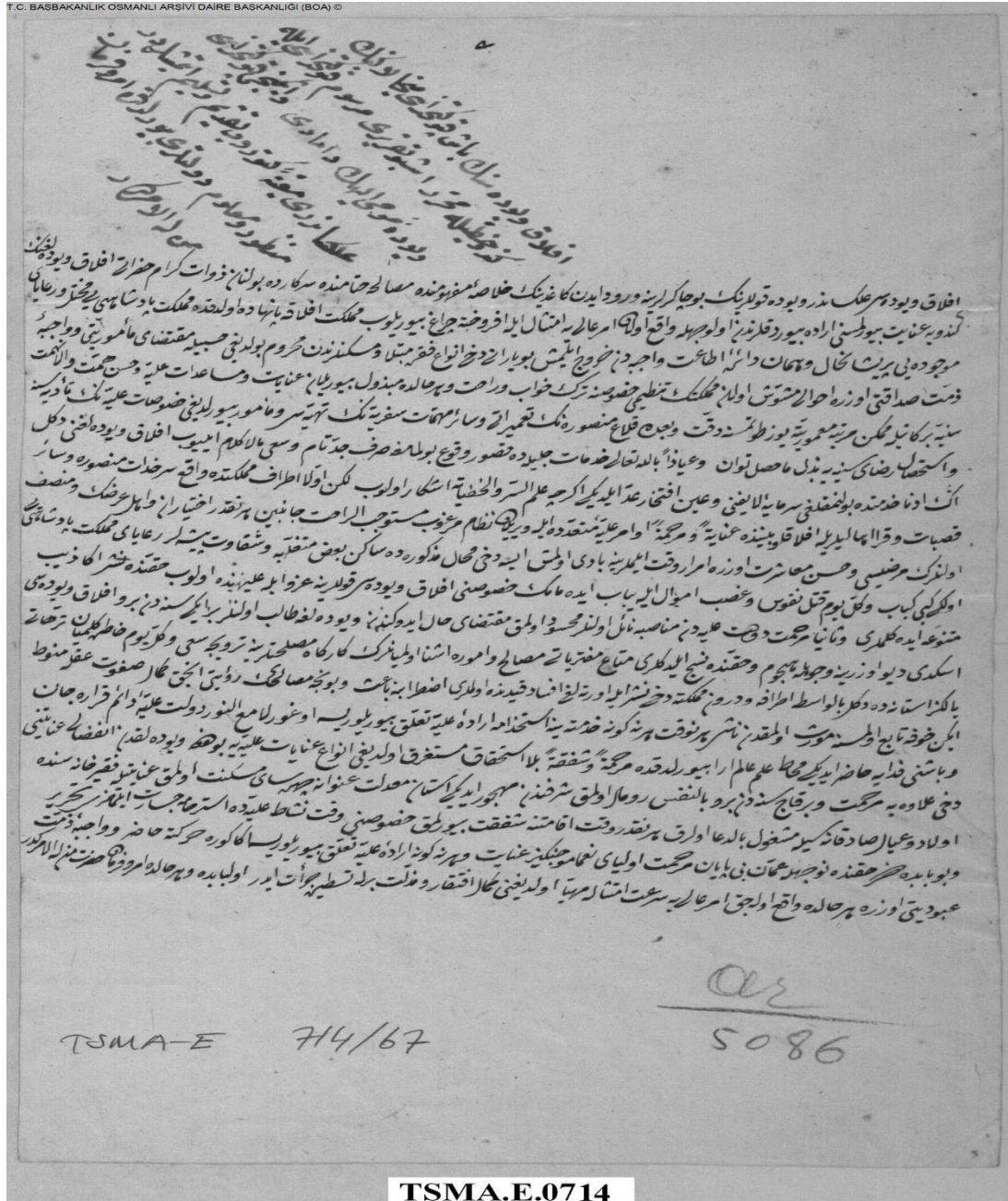
**EKLER**





## 3. Pazvantoglu İsyanı ve Aleksandr Mourouzi'nin Rolü (BOA, TSMA.e, 714/64)

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©



TSMA.E.0714



5. Aleksandr Mourouzi'nin Avrupa Siyasetine Dair Malumatları Hakkında Örnek  
(BOA, TSMA. E, 552/9)

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

۹

افندوق ویدیه قولدایج صوادق تفسید

وفا النما  
انکله بایوشده فرانسه ماده سنس ایکی فرقه اولوب انکله قلی ویت نام وکی طوفیریم امتداد سفره خواهکرایه اردی  
معهور فوقس دفاتر اعماده مصالحه به اظهار کرمیت ایتم اولوب محاربه مذکوره انکله نلیجی خرابیتی مستلزم اولونی  
دروسه دولتی اهر اجزای مرام و ترویج مقاصد ساره عصره سی ضمنت فرانسه محاربه سینه انکله لوی اسفال ایدیکنی عیناً  
بیان خالی اولدیجی

دیا قریبیللی مرضی انکله به دفعی ساری اولوب کرلی اهلای و کرلی عوام ناسی فرانز لوی تحسین خالی اولدیجی

دیروسیا قالی فرانسه محاربه سندن کف یرایدیجی روسیه لویایم ترافعی و ترقضی براتفاق مذاکره سید معقول اولدیجی

وانکله نلیجی دوغمای بوزاللی سکر قطعه قیاق قالدیرر والی طوب جکراون طقوز قطعه و بوزسکان یر قطعه ققین ووز  
شالویه دن عبارت ایدیک

ودولت عییه ایم نجه لوی سنس اتفاق مذاکره اولنور جو انکله ده سابع ایدیک کسینی زاده للی بایسید انکله به مامور  
جهید خدمته قردی طرفدن با امر علی تخصیص قنای کسین للی اورا قیده مندرج اولنم خاکبای عالی مرتبه تغییره بجار اولدی

۱۲۴۵

TSMA-E 552/9

TSMA.E.0552





## 8. Aleksandr Mourouzi'nin II. Eflâk Voyvodalığ'ından (1799-1801) Gelir ve Giderleri Hakkında (BOA, TSMA.D, 5462/0)

14

9. Boğdan Halkının Şikâyetleri Üzerine Azledilen Aleksandr Suço Yerine Aleksandr Mourouzi'nin Atanması (BOA, HAT, 263/15237)

صورت عین حالوت  
(1217)  
بغدان و بودوی علقونده نظام و نقداتی سامعه هما بونه واصل اولوب بگونه جبرونقدیه رضام بقند  
مراجهایونم مجرود اهالی ممکنه آسایش و راحت و بودوه و برین نظام خیدرک و قابکی و مله علقو  
بوده نك علقو لازم کلدی ایمری بروجه رضا صیات رقت و وقایم نظام ممکنه ضنده علقو علقو و  
هنگامدر موردی بی نصب ایس رسا اذری کیفیتی روسیه تجیسینه افاده ایس —

ممکنه دایر اولو سولون و بودو لک نقیب مدندی سایل اولو شرطور  
بوده لرین مدق فیما بعد نصیدی کوندک اعتبار ایله تمام و کامله بیری سنه به تخصیص اولنه و ما دایمک نایس  
تحتدی ظهور ایقیه علقو تجرید ایقیه سولیکه مدقه مذکوره ایجره تحتدی ظهور ایس روسیه تجیسینه احیالوت  
بوچیک طرقتک بعد التقصیر فی نفس الامر و بودو نك منظم اولدین ثابت و محققه اولور ایس یاکیز اولجانه علقو جازول

HAT 263/15237

HAT.0263



11. Aleksandr Mourouzi Ankara'ya Kardeşi Dimitraško'nun Kayseri'ye Sürgünü ve Mallarına El Konulması (BOA, HAT, 106/4167)

۹

بادشاه

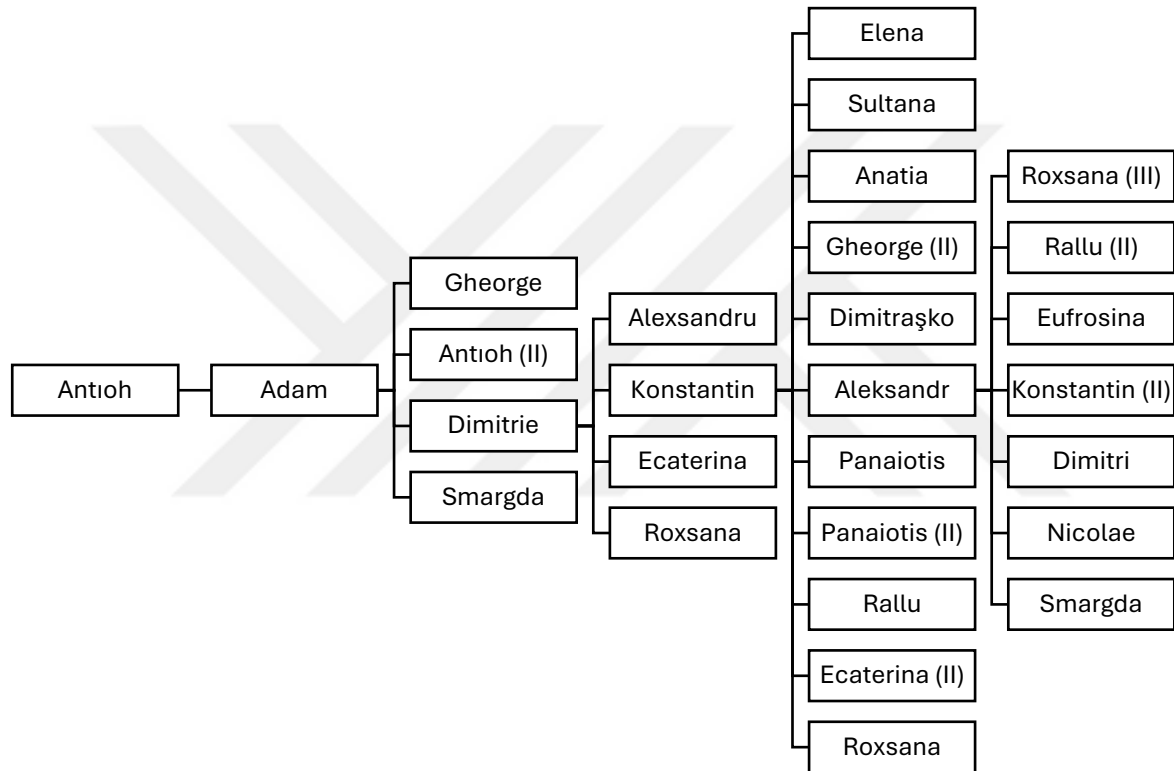
شکلو کراستو هایتو قورتلو وطنم اقم

موروز بیلک نفعی ماده سنه دار مرفیع چیکاه جهانزادیک قزان تقریرجاری بالوسنه برمحله نفعی بانه  
 خط هابونه مایه قورتلو تاجزادیک شرفی زصدور اولمخله مسفورلک اقدک و قور وکر سوا مللرین برمحله نفعی  
 محذور درکار اولی حبسینه موروز ویدوده نلک انقده به و قز زانی دیتراشقونک نفعی قیسریده نفعی و ایلورک  
 بانه بنقشه بنقشه امرعالی اصدار اولمخله اولمخله بر ایشام یوسنای باغی اغا قورلک نزد جاری حبسینه  
 ایدیه سنه لک اغای مویا لیه نفهم و یارک کون علی السور مسفورلک بالیسنه تیدیلو عیت و وکر و قور و قور  
 ایدیه سنه لک اغای مویا لیه نفهم و یارک کون علی السور مسفورلک بالیسنه تیدیلو عیت و وکر و قور و قور  
 خفیجه ایدیه سنه لک اغای مویا لیه نفهم و یارک کون علی السور مسفورلک بالیسنه تیدیلو عیت و وکر و قور و قور  
 اغت و یارک لرنه قسلیما مغالرنه ارساله ایسی اطرافله تبیین قورلک بر وجه قور یارک لرنه مسفورلک  
 نفعی و ایلورک نفعی مسفورلک قورلک کونکون کلمات نفعی اولمخله قورلک قورلک قورلک قورلک قورلک  
 غای و سارلک نفعی قورلک ایسی و قورلک ایسی قورلک ایسی قورلک ایسی قورلک ایسی قورلک ایسی  
 نقود و مجررات و اشیا اولرک یکرک بیلک کبسه کونکون زیاده احوالی اولمخله و درجه قورلک اولمخله  
 اولرک نفعی و اشیا و مجررات و اشیا اولرک یکرک بیلک کبسه کونکون زیاده احوالی اولمخله و درجه قورلک اولمخله  
 سنه لک نفعی و اشیا و مجررات و اشیا اولرک یکرک بیلک کبسه کونکون زیاده احوالی اولمخله و درجه قورلک اولمخله  
 هایتو قورتلو وطنم اقم بادشاهم خفیجه

HAT 106/4167

HAT.0106

**Ek 12. Mourouzi Ailesi Soyağacı (Marinescu, 2019, 30-75).**



Ek 13. Konstantin Mourouzi (Marinescu, 2019: 97).



Ek 14. Aleksandr Mourouzi (Marinescu, 2019: 99).



**Ek 15. Aleksandr Mourouzi ve Boğdan'da Bulunan Sarayının Minyatürü (Marinescu, 2019: 99).**

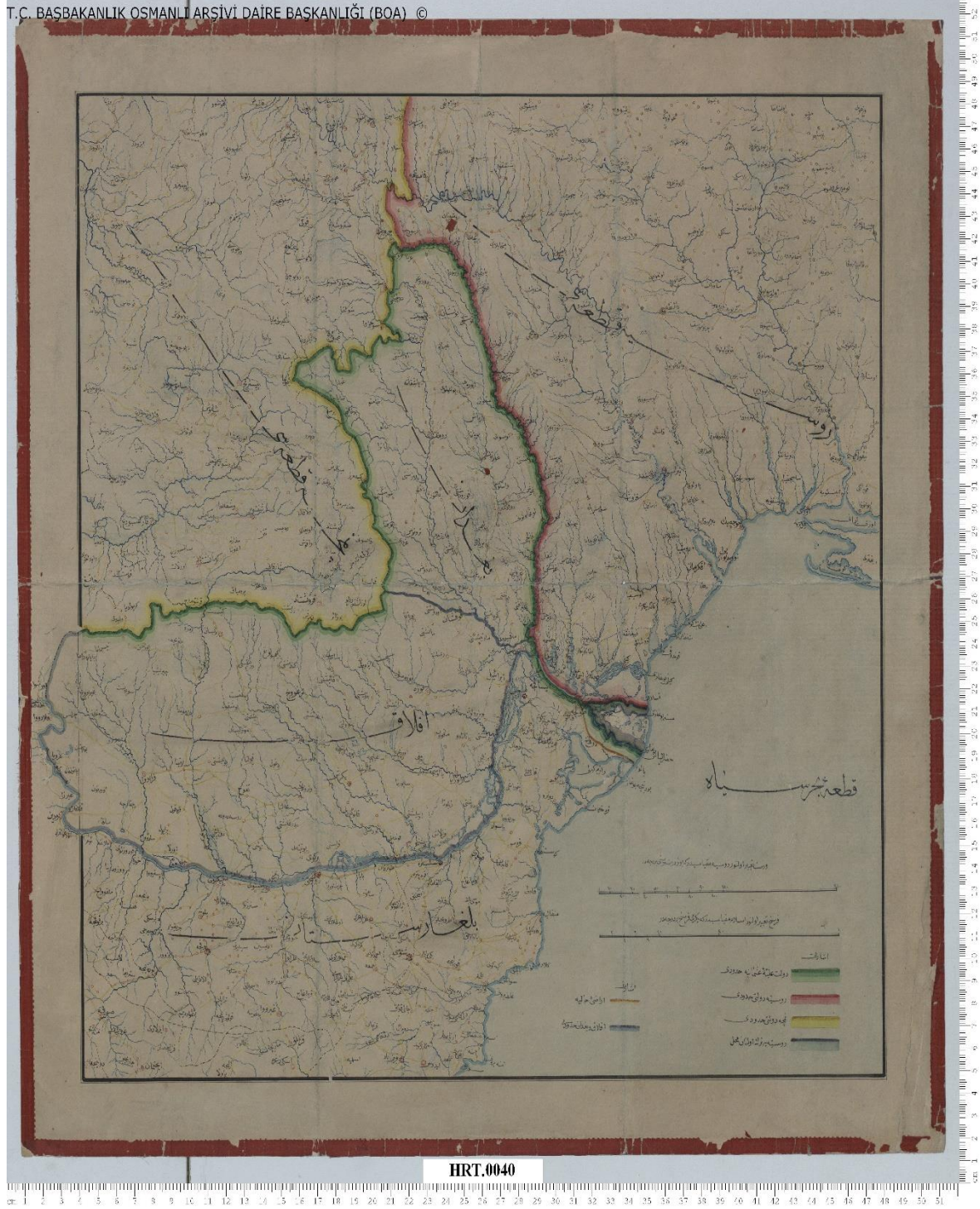


**Ek 16. Konstantin Mourouzi'nin Oğlu, Panayot Mourouzi Tarafından Oluşturulan Slav-Yunan Askeri Birliği (Marinescu, 2019: 102).**



**Ek 17. Memleketeyn'in Rusya, Nemçe ve Bulgaristan Sınırlarının Haritası (BOA, HRT.h, 40)**

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©



HRT.0040

## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Elif GÜMÜŞ

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

### EĞİTİM DURUMU

Lise Öğrenimi: Gündoğan Fahriye Ilıcak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Lisans Öğrenimi: Amasya Üniversitesi Tarih Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: A1t Seviyesi İngilizce

### BİLİMSEL FAALİYETLERİ

a) Yayınlar (-SCI -Diğer)

b) Bildiriler (-Uluslararası –Ulusal)

c) Katıldığı Projeler

### İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

### İLETİŞİM

E-posta Adresi: